

Ardahan Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

**MARDİN İLİ MİDYAT İLÇESİNDE YAŞAYAN MAHALMİLERİN
FOLKLOR VE ETNOGRAFYASI**

Zeynettin DEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ŞAYHAN

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2019

MARDİN İLİ MİDYAT İLÇESİNDE YAŞAYAN MAHALMİLERİN FOLKLOR VE
ETNOGRAFYASI

Zeynettin DEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ŞAYHAN

Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Halk Edebiyatı Bilm Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2019

KABUL VE ONAY

Zeynettin DEMİR tarafından hazırlanan “Mardin İli Midyat İlçesinde Yaşayan Mahalmilerin Folklor ve Etnografyası” başlıklı bu çalışma, 26.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK]

(Başkan)

[Dr. Öğr. Üyesi Fatih ŞAYHAN]

(Danışman)

[Doç. Dr. Mayramgül DIYKANBAY]

(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

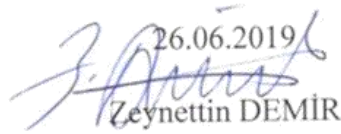
[Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ]

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu, tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik çerçevede elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporum sadece Ardahan Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

26.06.2019

Zeynettin DEMİR

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

26/06/2019

Zeynep DEMİR

¹ “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

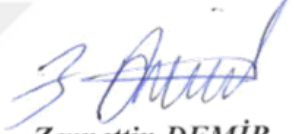
- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluma bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanınının **Dr. Öğr. Üyesi Fatih ŞAYHAN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Zeynettin DEMİR

ÖZET

DEMİR Zeynettin. *Mardin İli Midyat İlçesinde Yaşayan Mahalmilerin Folklor ve Etnografyası*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2019.

Tezin konusunu, Mardin ili Midyat ilçesinde yaşayan Mahalmilerin halk bilimi unsurları oluşturmaktadır. Çok zengin bir kültüre sahip olan Mahalmilerin gelenekleri, görenekleri, inanışları, doğum, evlilik, ölüm pratikleri, sözlü kültür ürünleri çalışmanın derleme, araştırma ve inceleme alanlarıdır.

Çok zengin bir kültür birikimine sahip olan Mahalmiler, yörede yaşayan Türk, Kürt ve Süryanilerle asırlardır bir arada yaşamaktadır. Bu birlikte yaşam kültürü birbirleriyle olan ilişki ve etkileşimi de daima güçlü tutmuştur. Ancak hızlı gelişen teknolojiyle birlikte bazı folklor unsurlarının unutulmaya yüz tuttuğu veya yeni nesil tarafından yeteri kadar itibar görmediği ve bu durumun da Mahalmilerin kültürel bağlarını zayıflattığı söylenebilir.

Mahalmilerin kültürel kodları üzerine şimdiye kadar bilimsel anlamda yeterlilik düzeyinde çalışmaya rastlanılmamıştır. Çalışma, hala varlığını sürdüren, fakat yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Midyat'ta yaşayan Mahalmilerin kaybolmak üzere olan geleneklerinin, göreneklerinin, sözlü kültür ürünlerinin derlenip toplanması; yazıya aktarılarak kalıcılığının sağlanması ve var olan kültür öğelerinin sonraki nesillere aktarılması hedeflenmiştir. Ayrıca Mahalmilerin halk kültürü ve sözlü edebiyat ürünlerinin ortaya çıkarılması ve tanıtılması hedeflenmiştir.

Çalışmamız esnasında halk kültürü ile ilgili çalışmalarda kullanılan gözlem, yüz yüze görüşme ve kaynak kişilerden yararlanma teknikleri ile yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Midyat, Mahalmiler, Folklor, Halk Kültürü.

ABSTRACT

DEMİR Zeynettin. The Folklore and Ethnography of Mahalmis Who Live in Midyat District of Mardin Province, Postgraduate Thesis, Ardahan, 2019.

The ethnographic components of Mahalmis who live in Midyat district of Mardin province are the subject of the thesis. The customs and traditions, beliefs, birth, marriage, death practices, oral culture outputs of Mahalmis who own a very rich culture are the compilation, research and investigation fields of the study.

Mahalmis who have a rich cultural background have been living in the same region together with Turks, Kurds and Syriacs for centuries. This culture of living together has always sustained the relationship and interaction they have with each other. But it can be said that, with rapidly-developing technology some of the folkloric elements have sunk into oblivion or they have not been respected adequately by the new generations and this situation has weakened the cultural bonds of Mahalmis.

Up to present, the cultural codes of Mahalmis have not been studied at the level of competence in scientific terms. The study has aimed to compile and collect the endangered customs and traditions, oral culture outputs of Mahalmis, the inhabitants of Midyat, who still exist but are facing extinction; to ensure their permanence by transcribing them and to pass down the existing cultural components to the next generations. Also, uncovering and introducing the folk culture and oral literary works of Mahalmis have been aimed.

During our study, the techniques that are used in the folk culture studies such as observation, face-to-face meeting and utilizing reference person have been used.

Keywords

Midyat, Mahalmis, Folklore, Folk Culture.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	
BİLDİRİM	
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	
ETİK BEYAN	
ÖZET	5
ABSTRACT	6
İÇİNDEKİLER	7
KISALTMALAR	12
TABLOLAR LİSTESİ	13
ŞEKİLLER LİSTESİ	14
ÖNSÖZ	16
GİRİŞ	17
BİRİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YÖRENİN GENEL ÖZELLİKLERİ	19
1.1. TARİHSEL DURUMU	19
1.2. DİL DURUMU	21
1.3. DİN DURUMU	23
1.4. COĞRAFİ DURUM	23
1.5. EKONOMİK DURUM	24
1.6. NÜFUS VE YERLEŞME DURUMLARI	25
1.6.1. Midyat (Estel Kesimi).....	26
1.6.2. Acırlı (Derizbine).....	27
1.6.3. Çavuşlu (Şorızbah)	27
1.6.4. Düzgeçit (Zarnoka).....	27

1.6.5. Düzoba (Riş).....	27
1.6.6. Eğlence (Zinewle).....	28
1.6.7. Erişti (Tafo).....	28
1.6.8. Gelinkaya (Keferhuvar)	28
1.6.9. Kayalar (Keferzota)	29
1.6.10. Mercimekli (Habsines)	29
1.6.11. Ovabaşı (Kastalune).....	29
1.6.12. Pelitli (Barbunus).....	29
1.6.13. Sarıkaya (Haldeh)	30
1.6.14. Söğütlü (Kınderip)	30
1.6.15. Şenköy (Epşe).....	30
1.6.16. Yayvantepe (Kartmin)	31
1.6.17. Yolbaşı (Kefir'ıllab)	31
1.6.18. Ziyaret (Ziyara).....	31

İKİNCİ BÖLÜM HALK HAYATI32

2.1. GEÇİŞ DÖNEMİ ADETLERİ32

2.1.1. Doğum	33
2.1.1.1. Doğum Öncesi.....	33
2.1.1.2. Doğum Sırası.....	35
2.1.1.3. Doğum Sonrası.....	36
2.1.2. Sünnet	38
2.1.3. Düğün.....	39
2.1.3.1. Düğün Öncesi	39
2.1.3.1.1. Evlenme Biçimleri.....	40
2.1.3.1.2. Evlendirme Yaşı.....	41
2.1.3.1.3. Evlenme İsteğini Belli Etme Yöntemleri	42
2.1.3.1.4. Kısmet Açma.....	42
2.1.3.1.5. Gelin/Güvey Seçimi	43
2.1.3.1.6. Görücülük/Dünürcülük.....	44
2.1.3.1.7. Söz Kesme.....	45
2.1.3.1.8. Nişan.....	45
2.1.3.2. Düğün Sırası	47
2.1.3.2.1. Çeyiz.....	47
2.1.3.2.2. Kına Gecesi	49
2.1.3.2.3. Esas Düğün.....	51
2.1.3.2.4. Nikâh ve Gerdek.....	56
2.1.3.3. Düğün Sonrası	57
2.1.4. Ölüm	58
2.1.4.1. Ölüm Öncesi.....	58
2.1.4.2. Ölüm Sırası.....	59

2.1.4.3.Ölüm Sonrası.....	61
2.1.4.3.1. Taziye ve Başsağlığı Ziyaretleri.....	61
2.1.4.3.2. Mezar Ziyaretleri.....	62
2.1.4.3.3. Yas Tutma	62
2.1.4.3.4. Ölü Yemeği	62
2.1.4.3.5. Devir Iskat	63
2.1.5. Askerlik.....	63
2.2. ÇOCUK OYUNLARI.....	65
2.2.1. Aşık (Ka'b) Oyunu	66
2.2.2. Bıddor Oyunu	66
2.2.3. Bilye Oyunu	67
2.2.4. Birdirbir	68
2.2.5. Çember Çevirme	68
2.2.6. Çivi Oyunu (Çekke).....	68
2.2.7. Elim Sende.....	69
2.2.8. Gazoz Kapağı.....	69
2.2.9. Gülle (Rığeyet) Oyunu.....	69
2.2.10. Halat Çekme	70
2.2.11. İp Atlama	70
2.2.12. İsim Şehir Hayvan Bitki Oyunu.....	70
2.2.13. Kibrit Oyunu	70
2.2.14. Kovalamaca	71
2.2.15. Körebe.....	71
2.2.16. Köşe Kapmaca	71
2.2.17. Kutu Kutu Pense	71
2.2.18. Lades	72
2.2.19. Mendil Kapmaca.....	72
2.2.20. Saklambaç (Mıhtıboye).....	73
2.2.21. Sek Sek Oyunu (Çölle)	73
2.2.22. Sıcak Soğuk Oyunu	73
2.2.23. Tavşan Kaç Tazı Tut Oyunu	74
2.2.24. Tıp Oyunu	74
2.2.25. Uzuneşek.....	74
2.2.26. Üçtaş Oyunu	75
2.2.27. Yağ Satarım Bal Satarım	75
2.2.28. Yakan Top.....	75
2.2.29. Yüzük Oyunu (Lı'b ıl Hosa).....	76
2.3. HALK OYUNLARI.....	77
2.4. GİYİM KUŞAM.....	78
2.4.1. Kadın Giysileri.....	78
2.4.2. Erkek Giysileri	80
2.5. BAYRAMLAR	81

2.6. İNANMALAR	84
2.7. ALKIŞ VE KARGIŞLAR	88
2.8. HALK TAKVİMİ	93
2.9. HALK HEKİMLİĞİ.....	95
2.9.1. Mahlep	96
2.9.2. İkşut	97
2.9.3. Haşışit İl Hapta (Korku Giderici Ot)	97
2.9.4. Şahfet İl Acuze.....	97
2.9.5. Şair İl Cıbbar.....	97
2.9.6. Hıyar İl Ihmar (Eşek Hıyarı).....	97
2.9.7. Afs (Mazı).....	98
2.9.8. Irok İl Süs (Meyan Kökü).....	98
2.9.9. Sığd	98
2.9.10. İrk İl Liğbe	99
2.9.11. Gözdaşı	99
2.9.12. İbzor (Rezene).....	99
2.9.13. Keten Tohumu	99
2.9.14. Terğuziye (Mardin Sakızı).....	99
2.9.15. Cı'de.....	99
2.9.16. Yensun(Anason)	100
2.9.17. Ayva Yaprağı.....	100
2.9.18. Hılbe (Çemen).....	100
2.9.19. Oğulotu	101
2.9.20. Ninhe.....	101
2.9.21. Papatya.....	101
2.9.22. Gıbbeze (Ebe Gümeci).....	101
2.9.23. Harmal (Üzerlik).....	101
2.9.24. Zeyt İl Bıtım (Bıtım Yağı)	101
2.9.25. Gızbara (Kışniş).....	102
2.9.26. İşfella (Kapari)	102
2.9.27. Sumak (Sımmek)	102
2.10. HALK MUTFAĞI	103
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ	112
3.1. MANZUM MENSUR KARIŞIK TÜRLER	112
3.1.1. Atasözleri	112
3.1.2. Deyimler	120
3.1.3. Bilmeceler	126
3.1.4. Tekerlemeler	131
3.2. MANZUM TÜRLER.....	136
3.2.1. Maniler.....	136

3.2.2. Ninniler	139
3.2.3. Ağıtlar	143
3.2.4. Türküler	145
3.3. MENSUR TÜRLER.....	151
3.3.1. Efsaneler	151
3.3.1.1. Baykuşlar.....	153
3.3.1.2. Yorgancı Teyze	153
3.3.1.3. Leyla ile Mecnun Yıldızları	154
3.3.1.4. Taş Kesilen Çoban.....	154
3.3.1.5. Çüle	154
3.3.1.6. Hızır Aleyhisselam	155
3.3.2. Masallar	156
3.3.2.1. Arcun ile Bercun	158
3.3.2.2. Kocakarı	160
3.3.2.3. Paşa ile Vezir.....	161
3.3.2.4. Harun Reşit ve Kardeşi Behlül.....	163
3.3.2.5. Genç Bilge Kaçık	164
3.3.3. Fıkralar.....	167
3.3.4.1. Halil Begil ve İsa Begil	168
3.3.4.2. Cıhe	168
3.3.4.3. Yeşil Kart	168
3.3.4.4. Midyatlı Mahmut 1	169
3.3.4.5. Midyatlı Mahmut 2.....	169
3.3.4.6. Hamo	169
3.3.4.7. Hasta Adam	170
3.3.4.8. Kadın ve Hilesi.....	170
3.3.4.9. Şeyh Amar.....	171
3.3.4.10. Rızkını Yesin.....	171
SONUÇ.....	173
KAYNAK KİŞİLER	177
KAYNAKÇA	180
FOTOĞRAFLAR.....	182
ÖZGEÇMİŞ.....	194

KISALTMALAR

ANS	: Ansiklopedi
C	: Cilt
DK	: Dakika
KK	: Kaynak Kişi
KM	: Kilometre
M	: Metre
MS	: Milattan Sonra
S	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
VB	: Ve Benzeri
VD	: Ve Diğerleri
VS	: Ve Saire
YY	: Yüzyıl

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Nüfus Durumu	26
Tablo 2.1. Alkışlar	89
Tablo 2.2. Kargışlar	92
Tablo 2.3. Halk Takvimi	94
Tablo 3.1. Atasözleri.....	114
Tablo 3.2. Deyimler	121
Tablo 3.3. Bilmeceleer.....	127
Tablo 3.4. Tekerlemeler	132
Tablo 3.5. Maniler	137
Tablo 3.6. Ninniler.....	140
Tablo 3.7. Ağıtlar.....	144
Tablo 3.8. Türküler	146

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Midyat haritası.....	23
Şekil 1.2. Midyat ve köyleri	25
Şekil 2.1. Yüzük takma merasimi	46
Şekil 2.2. Çeyiz sandığı.....	48
Şekil 2.3. Geleneklere uygun çeyiz işlemleri	49
Şekil 2.4. Gelin ve damada kına yakma	51
Şekil 2.5. Takı takma uygulaması	52
Şekil 2.6. Düğünlerde çekilen halaylardan bir kesit	53
Şekil 2.7. Gelini evden çıkarmadan önce davullu zurnalı oyun oynanırken	53
Şekil 2.8. Ayakkabıya para bırakma geleneği	54
Şekil 2.9. Testi kırma geleneği.....	55
Şekil 2.10. Gelin ev girerken damadın para saçması	56
Şekil 2.11. Aşık oyununda kullanılan kemikler	66
Şekil 2.12. Bilye oyunu	67
Şekil 2.13. Yüzük oyunu	76
Şekil 2.14. Geleneksel yöresel kıyafetler.....	81
Şekil 2.15. Bir Mahalme köyünde çocuklar bayram gezmesinde.....	84
Şekil 2.16. Mahlep	96

Şekil 2.17. Meyan kökü	98
Şekil 2.18. Ayva yaprağı	100
Şekil 2.19. Sembusek	105
Şekil 2.20. Kaburga dolması.....	106
Şekil 2.21. Belloğ.....	108
Şekil 2.22. Ebuğannuc.....	109

ÖNSÖZ

Tarih boyunca insanların farklı dinlerde, farklı dillerde, farklı kültürlerde kardeşçe, sevgiyle, hoşgörüyüyle yaşamayı başardıklarını tüm görselliğiyle hissettiren Midyat, içerisinde barındırmış olduğu kültürel çeşitlilik dolayısı ile kültürel, tarihi ve siyasi açıdan çok önemli bir konuma sahiptir. Bu bakımdan Midyat ve çevresinde yaşayan Mahalmiler (Araplar) yörede yaşayan diğer etnik gruplarla (Kürtler, Süryaniler, Yezidiler) yüzyıllardır bir arada ve barış içinde yaşamaktadırlar.

Mahalmilerin kültürel kodları üzerine şimdiye kadar bilimsel anlamda yeterlilik düzeyinde çalışma yapılmamıştır. Midyat'ta yaşayan Mahalmiler (Araplar), kültürel varlıklarını ve geleneklerini korumaya çalışmaktadırlar. Söz konusu çalışmamızın amacı; Mahalmilerin halk kültürü ve öğelerinin derlenerek yarının gücü ile birleştirilmesidir.

Çalışmamızda ilk olarak Midyat'ta yaşayan Mahalmilerin tarihi, dil, din, coğrafi, ekonomik ile nüfus ve yerleşme durumları hakkında bilgi verdik. İkinci bölümde halk hayatı başlığı altında derlediğimiz Mahalmilerin doğum, sünnet, düğün, ölüm, askerlik gibi geçiş dönemleri ile çocuk oyunları, halk oyunları, giyim-kuşam, bayramlar, inanmalar, alkış ve kargışlar, halk takvimi, halk hekimliği ve halk mutfağı ile ilgili bilgi, inanma ve uygulamalarına yer verdik. Üçüncü bölümde de, sözlü anlatım türleri başlığı altında derlediğimiz atasözleri, deyimler, bilmece, tekerlemeler, mani, ninni, ağıt, türkü, efsane, masal, halk hikâyesi ve fıkralara yer verdik. Sonuç bölümünde de Mahalmilerin folklor ve etnografyası üzerine yaptığımız tespitler değerlendirilmiştir. Ayrıca fotoğraflar bölümünde, Midyat ve çevresini tanıtan fotoğraflara yer verilerek, görsellik sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında görüş ve önerilerinden faydalandığım, çalışmamın her safhasında beni akademik bilgilere yönlendiren danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Fatih ŞAYHAN'a içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Ayrıca üzerimde emeği geçen tüm hocalarıma ve çalışmamın hazırlanması ile ilgili bilgilerine başvurduğum, benden yardımlarını esirgemeyen kaynak kişilere teşekkür ederim.

Haziran 2019
Zeynettin DEMİR

GİRİŞ

Tarih boyunca insanların farklı dinlerde, farklı dillerde, farklı kültürlerde kardeşçe, sevgiyle, hoşgörüyü yaşamayı başardıklarını tüm görseelliğiyle hissettiren Midyat, içerisinde barındırmış olduğu kültürel çeşitlilik dolayısı ile kültürel, tarihi ve siyasi açıdan çok önemli bir konuma sahiptir. Bu bakımdan Midyat ve çevresinde yaşayan Mahalmiler (Araplar) yörede yaşayan diğer etnik gruplarla (Kürtler, Süryaniler, Yezidiler) yüzyıllardır bir arada ve barış içinde yaşamaktadırlar.

Kültür, bir toplumun yaşam tarzıdır. Her toplumun kendine özgü, diğer toplumların yaşam tarzlarından farklı, bir kültürü vardır. Bu farklılığın temelinde kültürü oluşturan öğelerin benzer olmaması yatmaktadır. Toplumlar, bu farklı kültürel tarzlarını geleceğe aktararak yaşamak ve yaşatmak isterler.

Nitekim Şayhan'a göre (2016);

“Bir toplumu oluşturan kişiler; bütünsel varlık alanlarını, ortak yaşantısal bağlar aracılığı ile yaşatır ve gelecek soylara aktarırlar. Bu bakımdan değerler dizgesi itibari ile devamlılık ilkesi taşıyan kültür, toplumları oluşturan kişilerin ortak yaşanmışlık bağını imler. Toplumlar, bu yaşanmışlık bağını, kendi içerisinde değişen olgulara göre günceller ve şimdi de konumlandırarak geleceğe aktarmaya çalışırlar. Bu bakımdan, kültür; ortak tarihsel varlık alanına sahip olan kişilerin; geçmişten günümüze dil aracılığı ile yaşantısal/deneyimsel bellek uzamlarında aktardıkları ‘yaşanmışlık’ toplamıdır” (s. 417).

Bu bakımdan dil, iletişim, nesnelere ve atalar belleğinde toplanan deneyimlerin tamamı toplumların yaşam karşısındaki duruşlarını sergilediği değerler dizgesi olan kültür kavramının kapsamı içerisinde yer almaktadır. Örf ve adetler, gelenekler, inançlar ve sözlü ürünler insanların geçmiş ile bağlarını kuran ve onların bir arada yaşamalarını sağlayan kültür unsurları olarak nitelendirilmektedir.

Ekonomik anlamda yaşam şartlarının, inanç dizgelerinin, yaşanan coğrafyanın, ilim ve bilimde meydana gelen değişmeler ve farklı kültürlerle etkileşim sonucu halk bilimi içinde yer alan kültürel unsurlar da değişmiştir. Geçiş dönemleri, halk hayatı ve sözlü ürünler kültürlere göre bazı farklılıklar göstermektedir. Bu kapsamda yapılan bu

araştırmada da Mardin ili Midyat ilçesinde yaşayan Mahalmilerin kültürel unsurlarına ilişkin yapının bölgede yaşayan insanların görüşleri ışığında incelenmesi amaçlanmış ve Mahalmilerin gelenekleri, görenekleri, inanışları, doğum, evlilik, ölüm pratikleri, sözlü kültür ürünleri çalışmanın konusu olarak belirlenmiştir.

Söz konusu çalışmanın temel amacı Mardin ilinin Midyat ilçesinde yaşayan Mahalmilerin kaybolmak üzere olan geleneklerinin, göreneklerinin, sözlü kültür ürünlerinin derlenip toplanması ve bunların geçmiş-şimdi-gelecek bağlamında değerlendirilmesi ve kültürel kodlarının ortaya konulmasıdır. Nitekim günümüz dünyasında geçmişe oranla kaybolmaya ve yok olmaya yüz tutmuş olan kültürel değerler yarının gücü ile birleştirilip bilim lemine kazandırılmalıdır.

Bu bakımdan tezin inceleme alanı Mahalmilerin yaşadığı Midyat ilçesinin Estel kesimi ile Acırlı, avuşlu, Düzgeçit, Düzoba, Eğlence, Erişti, Gelinkaya, Kayalar, Mercimekli, Ovabaşı, Pelitli, Sarıkaya, Söğütlü, şenköy, Yayvantepe, Yolbaşı ve Ziyaret köyleridir.

Araştırma, Midyat'ta yaşayan Mahalmilerin folklor ve etnografyasını geçmişten günümüze dek incelemesi açısından önemlidir. İçerik itibariyle böyle bir araştırmanın daha önceden yapılmamış olması nedeniyle de büyük önem arz etmektedir.

Araştırma esnasında halk kültürü ile ilgili çalışmalarda kullanılan gözlem, yüz yüze görüşme ve kaynak kişilerden yararlanma teknikleri ile yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca görsellik sağlaması için de yöre ile ilgili fotoğraflardan yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YÖRENİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1. TARİHSEL DURUMU

Mahalmiler, Midyat çevresinde yer alan ve yörede ‘Izyağ-ıl Mıhallemiyeye’ (Mahalmilerin köyleri) olarak adlandırılan Söğütlü (Kınderip), Acırlı (Derizbina), Gelinkaya (Kefer Huvar), Yolbaşı (Kefer illep) ve Şenköy (Apşe) gibi köyler ile Mardin merkez, Ömerli, Savur ve Midyat’ın bir semti olan Estel’de özellikle yaşamakta olan halka verilen isimdir. Mahalmiler ağırlıklı Arapça olmak üzere, Süryanice, Türkçe ve Kürtçe ile karışık “Mahallemice” olarak isimlendirilen bir dili konuşmaktadırlar.

“Mahallemi sözcüğünün kökeni aslı Arapça “yüz mahalle” anlamına gelen Mahalemiyye (Mit Mahalle)’den gelmektedir. Rivayetlere göre bölgeye yüz kişi veya yüz aile geldiğinden, bir başka iddiaya göre ise gelenler yüz yerleşim birimi kurduklarından aşirete bu isim verilmiştir. “Bazı Mahallemiler, bu açıklamayı doğru bulmamakta, kelimenin arı, berrak, saf ve temiz anlamına geldiğini savunmaktadırlar. Bazı Arap edebiyat ve tarihçilerin Muhallemi ve muhallim kökünden yola çıkarak yaptıkları açıklamayı da doğru bulmamaktadırlar. Buna göre anlam, âlim-muallim ilişkisi içinde hilm’i öğreten anlamına gelmektedir. Başka bir görüşe göre de kelimenin kökü, cesur, yiğit kardeşler anlamına gelen ahlemi’dir” (Ulutürk, 2011, s. 771).

Yörede bazı Mahalmilerle yaptığımız görüşmede ve ağırlık kazanan görüşe göre ise Mahallemi sözcüğü, Arapça Mahal (yer-mekân) ile miye (yüz) sözcüklerinin birleşmesiyle yüz mahalle, yüz yer anlamına gelmektedir.

Mahalmilerin kökenlerine yönelik bazı görüşler vardır:

A) İslam Ansiklopedisi İçinde Geçen Tur Abdin Maddesine Göre Mahalmiler, Arap ve Kürtlerden Oluşmuş Melez Bir Topluluktur

“Arap bedevi kabileleri de, ara sıra Tur Abdin’de özellikle onun cenup dağ kolları üzerinde çadır kurarlar. Bunların arasında büyük bir aşiret olan Mehallemi (Muhallamiya) mühim bir yer işgal eder. Bu aşiret, Araplarla Kürtlerin karışımından meydana gelen muhtelif bir ırk (daha ziyade Arap tesirinde) olup, denildiğine göre, 300 yıldan fazla bir zaman önce Hıristiyanlıktan ayrılmışlardır.

Yaşadıkları yerler bilhassa Savur kazasında, Tur Abdin'in Mardin'in garbindan Dicle'ye kadar uzanan kısmındandır" (İslam Ans., 12. C., 1974, s. 100).

B) Mahalmiler, Çoğunluğu Türk Olan Türk ve Arap Karışımı Bir Topluluktur.

1987 Mardin İl Yıllığına göre;

"M.S. 5. yüzyıla kadar Hıristiyanlığın bölgeye hâkim olduğu görülür; ancak İslamiyet'in yayılışı ile birlikte Arap akınları başlamış, 7. yüzyılda Halit İbni Velit komutasındaki Arap orduları bu bölgeyi fethetmişlerdir. Abbasilerin bölgeye hâkim olmasıyla birlikte imar hareketleri başlamış, Harun Reşit devrinde Midyat köylerinin çoğu kurulur. Harun Reşit'in oğlu Memun'un Türk-Arap karışımı olarak kurduğu büyük bir ordu, Cizre-Mardin eski patika yolu boyunca 100 karakola yerleştirilir. Böylece Mahalmiler doğar. Midyat ve çevresindeki köylere verilen Mahalmi adı oradan gelmektedir. Mahalmi, yüz mahalle, yüz yerleşim yeri, yüz ordugâh anlamına gelmektedir. Bunların bir kısmı Neced çölünde yaşayan savaşçı ve cesur Ben-i Hilal kabilesinden oluşmaktadır. Diğer bir kısmı ise Orta Asya'dan dönemin büyük şehri olan Bağdat'a iş aramaya gelen Orta Asyalı Türklerden oluşur" (s. 218-219).

C) Mahalmiler Süryani Kökenli Bir Topluluktur

Çetin'e göre (2005);

" İslam fetihleri öncesinde Tur Abidin bölgesinde Hıristiyan ve Kürt halkları yaşamaktaydı. İslam fetihleriyle birlikte, bu bölgeye güney bölgelerinden geniş bir nüfusa sahip Arap bedevi kabilelerinden Beni Hilal'in bir kolu getirilip, sonradan Şorızbah (Çavuşlu) ismiyle anılacak köye yerleştirildi. Kabilenin ileri gelenlerinin içinde buldukları bu yeni durum hakkında burada "şura" düzenlemeleri nedeniyle, bu yerleşim yerine "şura alanı" anlamına gelen Arapça "şura" kökünden türeyen "Şorızbah" ismi verildi. Bölgeye yerleşen bu kabilenin çok kalabalık olması sebebiyle, bölgede yerleşik olarak bulunan Süryani ve Kürt halkı tarafından, bu yeni kabileyi tanımlamak için "yüz kişinin mahali/yeri/köyü" anlamına gelen "Mihallamiyye" sözcüğü kullanılmaya başlandı. Bölgede egemen bir güç haline gelen Beni Hilal asıllı bu kabilenin gayri Müslimlerden aldığı vergilerin oranı, Müslüman halktan alınan vergilerle kıyaslandığında, oldukça yüksekti. Bu olay Patrik İsmail'in bunları aforoz etmesi olayı ile birlikte, Süryani olan bu halkın "Mhalmoye-Mihalleme" olması, yani "yüz kişilerin mahallesi" tarafına geçmeleri hususunda bir bakıma teşviksel bir rol oynamıştır" (s. 54).

D) Mahalmiler Hıristiyan-Süryani Bir Toplulukken 1600'lü Yıllarda Müslüman Olmuş Bir Topluluktur.

Bölge tarihi açısından önemli kaynaklardan biri sayılan Süryani Patriği I. Afrem Barsavmo'nun Turabdin Tarihi adlı eserinde;

"Mahalmiler, Hıristiyan-Süryani bir topluluk iken 1600'lü yıllarda meydana gelen Patrik İsmail, büyük oruç, salgın hastalık, baskılar ve metropolit seçimleri olayları

sonucunda İslam dinine geçtiklerini savunur. Estel, Kefir Havra (Kefir Huvar-Gelinkaya), Deyr İzbinö (Derizbina- Acırlı), Kınderip (Söğütlü), Apşe (Şenköy), Kefir Şemğö (Kerşef- Budaklı) gibi köylerde yaşayan halkın büyük çoğunluğunun bir zamanlar Süryani olduğu ve bu köylerde birçok kilise ve manastırların bulunduğu yazılıdır. Patrik eserinde Mahalmilerin, Müslüman olmalarındaki en önemli sebebin, o dönemde üzerlerinde artan baskılar olduğunu söyler. Halk arasındaki yaygın görüşe göre ise Patrik İsmail'in bunları aforoz ettiği iddiasının onu sevmeyenler tarafından uydurulduğunu ileri sürmektedir. Buna göre Mardinli Patrik İsmail, onunla görüşmek isteyen Tur- Abdinli ruhanilere Zahfaran Manastırı'nın kapılarını açtırmayarak 300 yıl sürecek bir ayrılığı başlatmış oldu. Patrik İsmail, Mahalmiler'in Hıristiyanlığı terk edip İslam'a geçmesinin baş sorumlusu olarak tarihe geçmiştir. Günümüzde ise olayın iç yüzü hem Mahalmiler hem de şimdiki Süryaniler tarafından şöyle anlatılmaktadır. Tur Abdin'de salgın bir hastalıktan dolayı her gün yüzlerce hayvan ölüyormuş. Ancak bu dönem, Süryanilerin Paskalya Bayramı öncesinde 50 günlük Büyük Perhiz'ine (Şawmo Rabo) rastladığından Hıristiyanlar, perhizde yağlı yemek ve hayvansal gıda yemediği için hayvanlar insanlar tarafından tüketilemiyordu. 'Atılacaklarına yenilsinler' anlayışıyla Mahalmi köylerinin ileri gelenleri Mardin'e, Patrik'e gidip durumu anlatmalarına rağmen Patrik her seferinde 'Perhizde yağlı yenilmez' diyerek izin vermemiş. Mahalmiler de kuralı bozmak için toplu olarak İslamiyet'e geçmişler. Köylerindeki kilise ve manastırlardan bazılarını yıkıp, bazılarını da cami ve mescide çevirmişlerdir. Mahalmilerin hepsi önceden Süryani Ortodoks Kilisesi'ne bağlıydılar. Dilleri geçmişte Süryanice ve Arapça idi. Dillerini okumaları ve konuşmaları Mahalmiler tarafından yasaklanır. Süryaniceleri zayıflayınca ilişkileri de doğal olarak kesilmeye başlamıştır" (Uygur, 2008, s. 14).

1.2. DİL DURUMU

Mahalmiler Arapça'nın "Qultu" lehçesini konuşur. Bu lehçe, Anadolu'da Urfa, Mardin, Diyarbakır ve Siirt bölgelerinde görülmektedir. Bu arapça aynı zamanda Mezopotamya Lehçesi olarak da görülmektedir. Bununla birlikte Irak Arapçası Lehçesinin devamı olarak kabul edilmektedir.

"Midyat ve civarında konuşulan yöresel Arapça (Mahalleme), ses yapısı, anlam bilgisi, söz dizimi ve kelime biçimi yönleri ile enine boyuna titiz bir şekilde incelendiğinde, temel olarak Arap dilinin karakteristik özelliklerini taşıdığı ve birçok yönden diğer Arap lehçeleri ile örtüştüğü hemen anlaşılacaktır. Her lehçe, parçası olduğu dilden bütünüyle farklı değildir ve söz konusu dilin sahip olduğu birçok özelliğini kendisinde de kendisinde barındırmaktadır. Mahalleme lehçesinin de fasih Arapça ile olan ortak yönleri bariz bir şekilde görülecektir. Lehçenin, sözlü olarak günümüze ulaşması (yazılı edebiyata sahip olmaması) gramer kurallarına sahip olmasını mümkün kılmadığı gibi ses yapısı vb. özelliklerde de farklılığa sebep olmuştur. Doğal olarak da bölgede konuşulan Türkçe Kürtçe ve Süryanice gibi dillerden etkilenmiştir. Mahalleme lehçesi incelendiğinde özellikle dini alana ait terimler başta olmak üzere basit ve temel sözcüklerin değişmeden korunduğunu

ya da en azından çok az bir değişime uğradığını görebiliriz“ (Orhan, 2014, s. 49-50).

“Albert Socin ve Haim Blanc yapmış oldukları araştırmalar neticesinde Arapça konuşanları Qultu, Gılt ve İlt olmak üzere üç ana gruba ayırırlar. Qultu grubu Mezopotamyada bulunan Arapların kullandığı Arapça, Gılt ise bedevilerin kullandığı Arapça, ılt ise Suriye, Lübnan ve o bölgede bulunanların kullandığı bir Arapça lehçedir” (Aslan, 2012, s. 73-88).

“Hans jürgen Sasse 1968’lerde Mardin’e gelerek araştırmalar yapar ve Mahalmilerin kullandığı lehçeyi fasih Arapça ile kıyaslar. Birçok Arap ülkesinde kullanılmayan ve unutulmuş fasih Arapça kelimeleri ve gramer yapılarının Mihellemi lehçesinde mevcut olduğunu tespit eder. Mihellemilerin kullanım ta başka Arap beldelerinde kullanılmayan terk edilen veya unutilan bazı örnekler verecek olursak;

İyelik Zamiri

Fasih Arapçada “onun kitabı” demek için “kitabuhu” denilir. Mihellemiler “Kitabu” der. Suriyeliler “Kitab illu”, Mısırlılar “Kitab bita’u, Faslılar “Kitab diyalu” derler. Burada fasih kullanıma göre en doğrusu Mihellemileridir.

Müsennanın Kullanılışı

Arapların neredeyse tamamı iki şeyi ifade etmek için Musenna dediğimiz kullanım şeklini kullanmamaktadır. İki tane kalem, fasih Arapçada “Qalameyn” şeklinde ifade edilir. Mihellemiler de aynı şekilde “Qalameyn ”der. Arap ülkelerindeki Araplar ise ithnayn Qalam (iki kalem)” şeklinde ifade eder.

Mihellemiler istemek fiili için “Erid” sözcüğünü kullanırken, diğer Arap ülkelerindekiler “Ebıd” şeklinde kullanırlar. Fasih Arapçada “Erid (istiyorum)” şeklinde kullanılmaktadır. Yine Mihellemilerde bak fiili için “tallı’ ” kullanılmaktadır. Araplar “shuf (şuf)” fiilini kullanıyorlar. Tallı’ fiili Kur’anda Hümeze suresinde geçen bir fiildir” (Aslan, 2012, s. 73-88).

Mahalmice sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılarak gelişmiş doğal bir dildir. Günümüzde maalesef çeşitli sebeplerden dolayı özellikle yazılı olmaması ve yalnızca anne babadan sözlü bir şekilde aktarılması bazı sözcüklerinin unutulmaya yüz tutmasına ve kendini yenileyememesine yol açmıştır. Yüzyıllardır aynı coğrafyayı paylaşmakta olduğu Türkçe, Osmanlıca, Kürtçe ve Süryanice dillerinin etkisinde kalması dilin doğallığını yitirmesine ve içinde birçok yabancı kelimenin barındırmasına sebep olmuştur.

1.3. DİN DURUMU

“Midyat ve köylerinde yaşayan Mahalmilerin geneline yakını Müslüman olup, Şafii mezhebine bağlıdırlar. Dinsel uygulamaların gündelik yaşamda önemli bir yer tuttuğu Mahalmilerde din olgusu, toplumda yer alan en başat kurumlardan birincisidir. Geleneksel toplumların önemli bir özelliği olan bu durum, özellikle Mahalme köylerinde açık şekilde hissedilir. Gündelik zaman dilimlerinin namaz vakitlerine göre ayarlanması, herhangi bir anlaşmazlık durumunda, resmi yollardan önce, köyün önde gelen kişilerinden birisine başvurulması, düğün, sünnet veya diğer mübarek günlerde mevlit okutulması gibi örf-adet ve dini ayinlerin halen canlı tutulması gibi örnekler geleneksel yapının varlığının göstergelerinden bazılarıdır” (Çetin, 2005, s. 78).

Mahalmiler, asırlardır Midyat ve çevresinde Süryani, Ezidi, Kürt ve Türklerle bir arada yaşamış barış ve hoşgörünün örneğini teşkil etmişlerdir. Yöredeki diğer din ve mezheplere mensup toplulukların inançlarına her zaman saygı göstermişlerdir.

1.4. COĞRAFİ DURUM

Şekil 1.1. Midyat haritası

Midyat, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Mardin iline bağlı bir ilçe konumundadır. Midyat'ın batısında Ömerli, doğusunda Dargeçit ve Şırnak, kuzeybatısında Savur, kuzeyinde Batman ve güneyinde de Nusaybin ilçesi bulunmaktadır. Yüzölçümü 1083 km²'dir. Mardin il merkezine uzaklığı 67 km'dir.

Mahalmiler, Midyat'ın çerçevesinde bulunan ve yörede "Izyağ-ıl Mıhallamiye" (Mahalmilerin köyleri) olarak adlandırılan bölgelerde yaşamlarını sürdürürler. Mahalmilerin yaşadığı köyler, Midyat ilçe merkezine yakın olmak üzere geniş bir alanı kuşatmaktadır. Yoğunluğun özellikle belirgin olduğu alanlar Mardin iline bağlı Ömerli, Savur ve Midyat üçgeninde kalan alanlardır. Günümüz itibarıyla bu alanda bulunan Midyat'ın Arapça konuşan ve Mahalmi olarak nitelendirilen köyleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Estel kesimiyle beraber Midyat ilçesine bağlı Söğütlü (Kinderip), Acırlı (Deyrizbine), Gelinkaya (Keferhuvar), Yolbaşı (Keferallab), Çavuşlu (Şorızbah), Şenköy (Epşe), Sarıköy (Sed), Düzova (Riş), Sarıkaya (Haldeh), Ovabaşı (Kastalune), Pelitli (Barbunis), Ziyaret (Ziyara), Mercimekli (Hapsines), Düzgeçit (Zernoke), Yayvantepe (Kartmin), Eğlence (Zinole), Erişti (Tafo), Kayalar (Keferzota).

Daha önce Midyat ilçesine bağlı belde veya köy statüsünde olan bu yerleşim alanları, 2014 yılında Mardin ilinin büyükşehir olmasıyla beraber idari anlamda mahalle statüsüne alınmışlardır. Bu çalışmada ise belde ya da mahalle yerine yerel kullanıma uygun olarak "köy" nitelmesi tercih edilmiştir.

Yöre karasal iklime sahiptir. Yörede yazlar sıcak ve kurak olurken, kış ayları soğuk, yağmurlu ve kar yağışlı olmaktadır. Bölge içerisinde belirli bir akarsu bulunmamaktadır. Yörede çok yüksek dağ olmamasına rağmen arazileri engebeldir. Dağ ve araziler ormansız ve çoraktır. Eskiden bu dağlarda palamut ve meşe ağaçlarının olduğu köklerinden anlaşılmaktadır. Son yıllarda ağaçlandırmaya önem verilmiştir.

1.5. EKONOMİK DURUM

Mahalmilerin yaşadığı ilçe merkezi ve köylerde temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Yörede tarım, insanların yaşamında büyük bir öneme sahiptir. Bununla

birlikte ticaret, el sanatları, sınır kapılarına yakınlığından dolayı taşımacılık da gelişmiştir.

Yörede en çok yetiştirilen ürünler; buğday, arpa, nohut, mercimek, kavun, karpuz, acur... vb. dir. Ayrıca yörede üzüm bağları da çok önemli bir yere sahiptir. Bu bağlarda yetiştirilen üzümler çok lezzetli ve kalitelidir. Bu üzümlerden; pekmez, sucuk, pestil ve şarap yapılmaktadır. Köylü, ürettiği ürünlerini ilçe ve köylerde kurulan pazarlarda satmaktadır. Yörede koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvancılık yapılmakta ve bu hayvanlardan elde edilen ürünler köylünün ekonomisine katkı sağlamaktadır. Büyükbaş hayvancılık fazla gelişmemiştir.

Son yıllarda eğitim olanaklarının artması ve köylerden ilçe merkezine yaşanan göçün etkisiyle okuma-yazma oranında büyük artış olmuş, bunun neticesinde yörenin gençleri kamu kurumlarında ve çeşitli hizmet sektörlerinde iş hayatına atılmaktadırlar. Ayrıca inşaat sektörünün gelişmesiyle birlikte bu alanda çalışan iş gücü sayısı oldukça fazladır.

1.6. NÜFUS VE YERLEŞME DURUMLARI

Şekil 1.2. Midyat ve köyleri

Tablo 1.1. Nüfus Durumu

Yerleşim Yerleri	TÜİK 2018 Yılı Nüfus verileri
Midyat	113,367
Acırlı (Derizbine)	3327
Çavuşlu (Şorızbah)	3332
Düzgeçit (Zarnoka)	115
Düzoba (Riş)	551
Eğlence (Zinewle)	230
Erişti (Tafo)	408
Gelinkaya (Keferhuvar)	1788
Kayalar (Keferzota)	133
Mercimekli (Habsines)	367
Pelitli (Barbunus)	340
Sarıkaya (Haldeh)	444
Söğütlü (Kınderip)	2613
Şenköy (Epşe)	2624
Yayvantepe (Kartmin)	1159
Yolbaşı (Kefer'İllab)	3323
Ziyaret (Ziyara)	162

1.6.1. Midyat (Estel Kesimi)

Midyat; Eski Midyat ve Yeni Midyat olmak üzere iki farklı yerleşim biriminden oluşmaktadır. Yeni Midyat Estel diye tabir edilen ve nüfusunun büyük bir çoğunluğu Mahalmilerden oluşan kesimdir. Estel kesimini oluşturan beş mahalle bulunmaktadır. 2018 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre bu mahallelerin nüfusu Bağlar:8540, Bahçelievler: 9188, Ulucami: 6253, Orta Çarşı: 3117, Yeni Mahalle: 4811'dir. Midyat'ın toplam nüfusu ise 113.367'dir.

“Estellilik, kısaca Mihalmi halkının şehirli olma durumudur. Eski tarihlerden beri Estel'de yaşamakta olan ve ayrıca çevre köylerden buraya gelip yerleşen toplulukların, kendilerini şehirli/kentli olarak, dolayısıyla da köylü olma durumundan ayırmak amacıyla geliştirdiği bu kimlik, anlaşıldığı üzere bir yüceltme durumunu ifade etmektedir. Çünkü şehirli/kentli olmak, medeni olmakla eşanlam taşımaktadır” (Çetin, 2005, s. 59).

1.6.2. Acırlı (Derizbine)

Acırlı, Mardin'in Midyat ilçesine bağlı bir mahalledir. Bu mahalle 2014 senesine kadar belde belediyesi statüsündeyken, Büyükşehir kanunundan sonra Midyat'ın bir mahallesi olmuştur. Acırlı, Midyat ilçesinin batı tarafında kalır ve Mardin il merkezine 65 km, Midyat ilçesine 5 km uzaklığındadır. Mahalme kültür, gelenek ve görenekleri yaşanmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı verileri çerçevesinde toplam nüfusu 3327'dir.

1.6.3. Çavuşlu (Şorızbah)

Çavuşlu, Mardin'in Midyat ilçesine bağlı bir mahalledir. Bu mahalle 2014 senesine kadar belde belediyesi konumunda olurken, Büyükşehir kanunuyla birlikte Midyat'ın bir Mahallesi olmuştur. Çavuşlu'da mahalme gelenek, görenek ve kültürü yaşanmaktadır. Çavuşlu Mardin il merkezine 60 km, Midyat'a ise 15 km uzaklıktadır. Toplam nüfusu ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı verilerine göre 3332'dir.

1.6.4. Düzgeçit (Zarnoka)

Düzgeçit, Mardin'in Midyat ilçesine bağlı olan bir mahalledir. Düzgeçit, 2014 yılına kadar köy statüsünde olmuş, Büyükşehir kanunuyla birlikte Midyat ilçesinin bir Mahallesi olmuştur. Midyat'ın batı bölgesinde yer almaktadır. Bu mahallede mahalme gelenek, görenek ve kültürü yaşanmaktadır. Düzgeçit Mardin il merkezine 50 km, Midyat'a ise 20 km. uzaklıktadır. Mahallenin toplam nüfusu 2018 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 115'tir.

1.6.5. Düzoba (Riş)

Düzoba, Mardin'in Midyat ilçesine bağlı olan bir mahalledir. 2014'e kadar köy olan mahalle, Büyükşehir kanunun ardından Midyat'ın Mahallesi olmuştur. Düzoba Midyat'ın batı bölgesinde yer almaktadır. Bu mahallede mahalme gelenek, görenek ve kültürü yaşanmaktadır. Mardin şehir merkezine 70 km, Midyat'a ise 7 km uzaklığında

bulunmaktadır. Toplam nüfusu ise 2018 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 551'dir.

1.6.6. Eğlence (Zinewle)

Eğlence, Mardin ilinin Midyat ilçesine bağlı olan bir mahalledir. Eğlence, 2014 senesine kadar köy statüsündeyken, Büyükşehir kanunuyla birlikte Midyat ilçesinin mahallesi olmuştur. Midyat'ın güneydoğu bölgesinde yer almaktadır. Bu mahallede mahalmi gelenek, görenek ve kültürü yaşanmaktadır. Mardin il merkezine 55 km ve Midyat'a 15 km uzaklığında bulunmaktadır. Mahallenin toplam nüfusu ise 2018 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 230'dur.

1.6.7. Erişti (Tafo)

Erişti, Mardin'in Midyat ilçesine bağlı olan bir mahalledir. Erişti, 2014'e kadar köy statüsündeyken, Büyükşehir kanunuyla birlikte Midyat ilçesinin bir mahallesi olmuştur. Erişti de mahalmi gelenek, görenek ve kültürü yaşanmaktadır. Mardin il merkezine 70 km, Midyat'a ise 12 km uzaklıktadır. Mahallenin toplam nüfusu ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı verilerine göre 408'dir.

1.6.8. Gelinkaya (Keferhuvar)

Gelinkaya, Mardin'in Midyat ilçesine bağlı olan bir mahalledir. Gelinkaya, 2014'e kadar belde belediyesi statüsündeyken, Büyükşehir kanunuyla birlikte Midyat ilçesinin bir mahallesi olmuştur. Bu mahallede mahalmi gelenek, görenek ve kültürü yaşanmaktadır. Gelinkaya Mardin il merkezine 60 km, Midyat ilçesine ise 5 km uzaklıktadır. Mahallenin nüfusu Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı verilerine göre 1788'dir.

1.6.9. Kayalar (Keferzota)

Mardin ilinin Midyat ilçesine bağlı olan mahalledir. Kayalar, 2014 yılına kadar köy statüsündeyken, 2014 yılında Büyükşehir kanunuyla birlikte Midyat ilçesinin bir mahallesi olmuştur. Midyat ilçesinin güneybatı bölgesinde bulunmaktadır. Kayalar'da mahalmi gelenek, görenek ve kültürü yaşanmaktadır. Konumu itibariyle Mardin il merkezine 77 km, Midyat'a ise 12 km uzaklıktadır. Kayalar'ın toplam nüfusu ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı verilerine göre 133'tür.

1.6.10. Mercimekli (Habsines)

Mercimekli, Mardin'in Midyat ilçesine bağlıdır. Mercimekli, 2014'e kadar köy statüsündeyken, 2014 yılında Büyükşehir kanunuyla birlikte Midyat ilçesinin bir mahallesi olmuştur. İlçenin kuzey bölgesinde yer almaktadır. Mercimekli, Mardin il merkezine 66 km, Midyat'a ise 7 km uzaklıktadır. Mercimekli halkı, Mahalmilerden oluşur. Mercimekli'de eski dönemlerde Süryaniler ve Müslümanlar birlikte yaşamaktaydı. Daha sonra Süryanilerin büyük bir bölümünün Avrupa'ya göç etmesi sonucunda mahallede Müslüman kültürü hâkim olmuştur. Mahallenin toplam nüfusu ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı verilerine göre 367'dir.

1.6.11. Ovabaşı (Kastalune)

Eskiden köy olan Ovabaşı, Büyükşehir yasasıyla birlikte Şenköy Mahallesi'ne bağlanmıştır. Mahalle halkı, Araplardan oluşmaktadır. İlçenin batısında yer alır. Bu mahallede mahalmi gelenek, görenek ve kültürü yaşanmaktadır. Ovabaşı konumu itibariyle Mardin il merkezine 45 km, Midyat ilçesine ise 25 km. uzaklıktadır.

1.6.12. Pelitli (Barbunus)

Pelitli, Mardin'in Midyat ilçesine bağlıdır. Pelitli 2014 yılına kadar köy statüsündeyken, 2014 yılında çıkarılan Büyükşehir kanunuyla birlikte Midyat ilçesinin bir mahallesi olmuştur. İlçenin güney bölgesinde bulunmaktadır. Bu mahallede mahalmi gelenek,

görenek ve kültürü yaşanmaktadır. Pelitli, Mardin il merkezine 80 km, Midyat ilçesine ise 15 km uzaklıktadır. Pelitli'nin toplam nüfusu ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı verilerine göre 340'tır.

1.6.13. Sarıkaya (Haldeh)

Mardin ilinin Midyat ilçesine bağlıdır. Sarıkaya 2014 yılına kadar köy statüsündeyken, 2014 yılında çıkarılan Büyükşehir yasasıyla birlikte Midyat ilçesinin mahallesi olmuştur. Sarıkaya'da mahalmit gelenek, görenek ve kültürü yaşanmaktadır. Konumu itibariyle Mardin il merkezine 84 km ve Midyat ilçesine ise 19 km uzaklıkta bulunmaktadır. İlçenin batısında yer almaktadır. Toplam nüfusu ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı verilerine göre 444'tür.

1.6.14. Söğütlü (Kınderip)

Mardin ilinin Midyat ilçesine bağlıdır. Söğütlü, 2014 yılına kadar belde belediyesi statüsündeyken, 2014 yılında çıkarılan Büyükşehir kanunuyla birlikte Midyat ilçesinin mahallesi olmuştur. Söğütlü'de Mahalmit gelenek, görenek ve kültürü yaşanmaktadır. Konumu itibariyle Mardin il merkezine 55 km ve Midyat ilçesine ise 10 km uzaklıkta bulunmaktadır. Toplam nüfusu ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı verilerine göre 2613'tür.

1.6.15. Şenköy (Epşe)

Mardin ilinin Midyat ilçesine bağlıdır. Şenköy, 2014 yılına kadar belde belediyesi olurken, 2014 yılında çıkarılan Büyükşehir kanunuyla birlikte Midyat ilçesinin mahallesi olmuştur. Şenköy'de Mahalmit gelenek, görenek ve kültürü yaşanmaktadır. İlçenin batısında yer alır. Toplam nüfusu ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı verilerine göre 2624'tür.

1.6.16. Yayvantepe (Kartmin)

Mardin'in Midyat ilçesine bağlı bir mahalledir. Yayvantepe, 2014 yılına kadar köy statüsünde olurken, 2014 yılında çıkarılan Büyükşehir kanunuyla birlikte Midyat ilçesinin mahallesi olmuştur. Mardin il merkezine 87, Midyat ilçesine 22 km uzaklıktadır. Eskiden Süryanilerin çoğunlukta olduğu köyde günümüzde nüfusun çoğunluğunu Mahalmiler oluşturuyor. Toplam nüfusu ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı verilerine göre 1159'dur.

1.6.17. Yolbaşı (Kefir'ıllab)

Mardin ilinin Midyat ilçesine bağlı bir mahalledir. Yolbaşı, 2014 yılına kadar belde belediyesi statüsünde olurken, 2014 yılında çıkarılan Büyükşehir kanunuyla birlikte Midyat ilçesinin mahallesi olmuştur. Mahalme kültür, gelenek ve görenekleri yaşanmaktadır. Yolbaşı konumu itibariyle Mardin il merkezine 74 km ve Midyat ilçe merkezine 4 km uzaklıktadır. Yolbaşı'nın toplam nüfusu ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı verilerine göre 3323'tür.

1.6.18. Ziyaret (Ziyara)

Mardin ilinin Midyat ilçesine bağlı bir mahalle olan Ziyaret, 2014 yılına kadar köy statüsünde olmuştur. 2014 yılında çıkarılan Büyükşehir kanunuyla birlikte Midyat ilçesinin mahallesi olmuştur. Mahalme kültür, gelenek ve görenekleri yaşanmaktadır. Bu mahallede medfun olan sahabe makamının, çevrede bulunan diğer köyler ve bölgeler tarafından sıklıkla ziyaret edilmesi sebebiyle köy "Ziyaret" namıyla anılmıştır. Hz. Muhammed'in sahabelerinden, fetih seferleri sırasında öldürülen Muhammed Salim el-Ensar'ın türbesi bu mahallede yer almaktadır. Ziyaret konumu itibariyle Mardin il merkezine 40 km ve Midyat'a 26 km uzaklığında bulunmaktadır. Ziyaret'in toplam nüfusu ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı verilerine göre 162'dir.

İKİNCİ BÖLÜM

HALK HAYATI

2.1. GEÇİŞ DÖNEMİ ADETLERİ

Bütün toplumlarda evlilik, doğum, askerlik, ölüm ve sünnet olarak isimlendirilen geçiş dönemleri geçmişte ve günümüzde büyük bir öneme sahip olmuştur. İnsanlar, bu dönemlerle ilgili çeşitli inanışlar ve pratikler geliştirerek bunları kendi kültürlerinin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler.

“Yaşamın her döneminde halk üzerinde toplumun adet ve inançları büyük yaptırım gücüne sahip olmuştur. Zamanla toplumların ve kültürlerin değişikliğe uğramaları sonucunda adet ve inanmalar da değişmiştir. Adetler eski nesillerle yeni nesiler arasında kurulan bir bağlantı zinciri olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle adetler statik değil, dinamik yapıdadır. Adetler içinde bulunulan dönemin koşullarına göre kendilerini sürekli yenilemektedirler. Adetler toplumların tamamında uyulması zorunlu olan, kişiler üzerinde büyük bir yaptırım gücüne sahip olan kurallar bütünü olarak ifade edilebilmektedir. Günümüze uyum sağlayan pek çok adet ve inanma kalıpları, eski Türk inançlarının bugüne aktarılmış biçimleridir. Halk tarafından söz konusu adet ve inanmaların eski geleneklerden günümüze kadar geldiği bilinmektedir” (Artun, 2010, s. 133-134).

“Geçiş dönemleri adı verilen düğün-doğum-ölüm töre ve törenlerini kapsayan sosyal olaylar, toplumların en karanlık dönemlerinden günümüze kadar gelen kültürel birikimlerini, unsurlarını en fazla içinde bulunduran sosyal normlardır. Sosyal normlar, toplumu oluşturan bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen, bireyler üzerinde zorlayıcı, kınayıcı, özendirici, ödüllendirici özellikleri olan yaptırımlardır. Kişi doğduğunda bu yaptırımları hazır bulur, öğrenir ve kendisinden sonraki nesillere de aktarır. Teamül, örf, adet, gelenek, görenek, töre kavram ve kelimeleri geçiş dönemlerinin anlamlandırılmasında önemli rol oynarlar” (Altınkaynak, 2019, s. 163-164).

İnsan hayatında önemli bir yere sahip olan geçiş dönemleri (evlilik, doğum, askerlik, ölüm ve sünnet) ilk çağlardan günümüze kadar her toplum her insan için özel anlar olarak düşünülmüştür. İnsanlar önemli saydıkları bu dönemlerde çeşitli inanışlar ve gelenekler oluşturmuş ve yaşatmışlardır. Bütün bunlar hiç şüphesiz kendi kültür daireleri etrafında şekillenmiştir.

2.1.1. Doğum

“Doğum, toplumlar tarafından her zaman sevinçli bir olay olmuştur. Doğum, toplumda anne ve babaya duyulan saygının artmasını sağlayan bir durumdur. Doğan her bebek yalnızca ana babasını değil, komşuları ve akrabaları da sevindirmiştir. Zira her yeni doğumla ailenin, akrabaların sayısını artmaktadır. Bilhassa küçük topluluklarda yaşayan aileler nüfuslarının çok olmasıyla kendilerini daha dayanıklı ve güçlü hissederler. Toplumun bu husustaki değer yargısı ise “Çocuk ocağı tütürür.” ifadesiyle açık bir şekilde görülmektedir” (Artun, 2010, s. 134).

“Doğum, aileye yeni bir bireyin katılması, neslin devamı canlıların tamamı için çok önemlidir. Her ne kadar erkek çocuk makbul tutulsa da, kız çocuklar da sevinçle karşılanır. Ailelerin beklentisi doğacak ve doğum yapacak kişilerin sağlıklı olmasıdır” (Altınkaynak, 2019, s. 159).

İnançlar ve gelenekler, insanları, asırlardır doğum ve onun evrelerinde bir takım inanma ve uygulamalara uymaya ve bunlardan doğan işlemleri gerçekleştirmeye mecbur bırakmaktadır. Doğum binlerce inanç, adet, büyüsel ve dinsel işlemlerle örülüdür. Mahalmilerin doğum ile ilgili bu âdet ve pratikleri, bugün de sürüdürülmektedir. Yeni kuşaklar hem adetlere uygun davranmakta hem de modern tıbbın sunduğu bütün olanaklardan faydalanmaktadır.

Geleneksel doğum kapsamında gelişen uygulamalar üç aşamadan meydana gelmektedir:

1. Doğum Öncesi
2. Doğum Sırası
3. Doğum Sonrası

2.1.1.1. Doğum Öncesi

Doğum öncesi dönem, çocuk sahibi olma kararının alınmasından, doğum olayının yaşanmasına kadar geçen zamanı kapsamaktadır.

Mahalmiler çocuk sahibi olabilmek için bazı dini ve din dışı uygulamalarda bulunurlar. Bunlar:

- Mahalmilerde çocuğu olmayan kadınlar yörede kutsal kabul edilen Mardin'deki Sultan Şeyhmus, Siirt'teki Veysel Karani ile Midyat'ta bulunan Şeyh Arette,

Şeyh Ömer vb. türbeleri ziyaret ederek dualarda bulunurlar. Orada bulunan ağaçlara çaput ve eşarplarını bağlayarak çocuklarının olacağına inanırlar. Dileklerinin gerçekleşmesi için, kurban keserler, mevlit okuturlar (**KK 3-KK43-KK63**).

- Allaha dua ederler, adak adarlar (**KK 79-KK87**).
- Günümüzde tıbbın gelişmesiyle hastanelere giderek, modern tıbbın imkânlarından faydalanırlar (**KK 12-KK76**).
- Tıbbi ve el yapımı ilaçlar kullanılır (**KK 12-KK76**).
- Çocuğu olmayan kadınlar hocaya okutturulur, hocalara veya şeyhlere muska yazdırılır (**KK 3-KK43-KK63**).

Günümüzde tıbbın ilerlemesiyle birlikte bu tür yöntemler eski önemini yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. Kırsal kesimlerde halen bu uygulamaları devam ettiren bulunmaktadır.

Gebeliğin belli dönemlerinde “aşerme” denilen dönem başlar. Bu dönemde hamile kadınlar, belli belirsiz zamanlarda bir şeyler yemek isterler. Bu dönemde aşerilen yiyeceklerle bebeğin cinsiyeti arasında ilişki olduğuna inanılır. Anne ekşi ve tuzlu şeylere aşeriyorsa kızı, tatlı şeylere aşeriyorsa oğlu olacağına inanılır. Ayrıca, aşerme sırasında istediği yiyecek bulunmazsa çocuğun vücudunda bir iz olacağı inancı vardır (**KK 2-KK87-KK90**).

Hamileliği süresince kadın, güzelliğini kaybetmişse kızı olacağına inanılır. Kız çocukları, hamilelik süresince annenin güzelliğini alırlar. Anne güzelleşmişse erkek olacağına inanılır (**KK86-KK91**).

Hamile kadının karnı sivri olması erkek, yuvarlak olması kız olacağının göstergesidir (**KK 92**).

Gebe kadınların iyi, güzel, sevimli şeylere bakarlarsa doğacak çocuklarının da iyi ve güzel olacağına inanılır (**KK 16-KK20**).

Mahalmilerde soyun devamı için erkek çocuk isteği önemlidir. Hatta bazı aileler erkek çocuk oluncaya kadar doğum yaparlar. Bu yüzden aile nüfusları da genellikle kalabalıktır **(KK 7)**.

Mahalmilerde kadınlar, gebelik süresince;

- Ağır yük kaldırmazlar, ağır işlerde çalıştırılmazlar **(KK 3)**.
- İçinde dualar ve sureler (Ayetül Kürsi, Felak ve Nas vb.) bulunan muska taşırlar **(KK 14)**.
- Dua ederler, Kuranı Kerim'den bazı süreler okurlar **(KK 14)**.
- Geceleyin tek başlarına dolaşmazlar **(KK 85)**.
- Sigara, alkol ve ilaç içmezler **(KK 12)**.
- Soğuk yerlerde oturmazlar **(KK 2)**.
- Kadını sarsacak diye uzun yolculuklara çıkmazlar **(KK 19)**.
- Doktora düzenli kontrole giderler **(KK 12)**.

2.1.1.2. Doğum Sırası

Mahalmilerde doğum olayına büyük bir önem verildiğinden bebek doğmadan önce hazırlıklara başlanır. Hazırlanan bebek bohçasının içerisinde; külot (tıbben), zıbın (ızbuun), fanila (fanera), önlükler (mel'abe), entari (fisten), başlıklar (kimme), çeppen (çëppün), patikler, çoraplar, havlular, kundak ve bezleri bulunmaktadır.

İnsan yaşamının başlangıcı olan doğum belirtileri, hamile kadının doğum sancılarının gelmesiyle başlar. Doğum sancıları ile birlikte hemen ebeye veya doğum konusunda tecrübeli kişilere haber verilir. Erkekler dışarıya çıkartılır, sular ısıtılır, önceden hazırlanan bebek bohçası getirilir ve doğum başlatılır.

Doğan bebek ciğerlerinin açılması için ağlatılır, çocuk ağlamazsa soğan ve sarımsak koklatılarak ağlaması sağlanır. Anne ve bebeği birbirine bağlayan göbek bağı keskin bir bıçak veya makasla kesilir. Bebek temizlenerek kundağa sarılır.

Kundağa sarılmayan çocukların ayaklarının eğri olacağına inanılır. Kundaklanan bebekler genellikle ahşaptan yapılan beşiklere yatırılır.

Çocuk doğduktan sonra bir tabağın içine çerez, şeker, kuru üzüm, ceviz, bozuk para konur, ziyaretçilere ve yakın eş dost akarabalara dağıtılır.

Yeni doğan bebeklerin kulağına ezan okunması önemli bir gelenektir. Bebeğin babası veya aile büyüğü tarafından bebeğin kulağına ezan okunur. Ezan okunmadan evvel çocuğa meme verilmez.

Ad koyma işi ailenin büyüklerine aittir, onların uygun gördüğü bir isim çocuğa verilir. Yörede daha önce yaşamış ve ermiş olarak kabul edilen kişilerin isimleri ile Kur'anı Kerim'de geçen isimler çoğunlukta verilir. Çocuğun kulağına üç defa ezan okunur ve her seferinde üç defa konulacak olan isim tekrarlanarak çocuğun ismi konulmuş olur.

Eskiden ilk defa yıkanan çocuğu teri kokmaması ve terlememesi için tuzlardı. Günümüzde bu geleneği devam ettirenler olduğu gibi bu gelenek yavaş yavaş da önemini yitirmeye başlamıştır. Anne ve bebeğe kırk gün sonra banyo yaptırılır, bunun nedeni de bebeğin kırkının çıkmasının beklenmesi.

Bebek doğduktan bir veya iki hafta içerisinde göbeği düşer. Bebeğin göbeği düşünce okul, cami gibi yerlere gömülür. Bunun sebebi de göbek bağı okulun bahçesine gömülürse eğitim hayatında başarılı, caminin bahçesine gömülürse dini imanı kuvvetli olacaklarına inanılır. Bu inanç halen devam etmektedir (**KK 2-KK3-KK14-KK49-KK68-KK81-KK84**).

2.1.1.3. Doğum Sonrası

Doğum sonrasında doğum yapan kadına ve bebeği görmeye eş, dost ve akrabalar ziyarete gelirler. Ziyarete gelenler:

- Allah bağışlasın,
- Allah analı babalı büyütsün,

- Allah derdini göstermesin.
- Allah kem gözlerden sakınsın gibi dualarda bulunurlar. Bebeğe altın, para vb. çeşitli hediyeler takarlar.

Ayrıca;

- Kadına bu dönemde iş yaptırılmaz.
- Loğusalı kadının sütü artsın ve dirençli olması için kuru üzüm, pekmez, pestil vb. yöresel tatlı yiyecekler ve bol bol süt içirilir.
- Kötü ruhlardan korumak için yeni doğum yapan kadın yalnız bırakılmaz.
- Aynı dönemde doğum yapan kadınların kırkı karışmasın diye anne ve bebek kırk gün boyunca dışarıya çıkarılmaz.
- Bebeği cin-peri çarpmasından korumak için beşiğine iğne veya bıçak yerleştirilir. Ayrıca bebeği kötü ruhlardan korumak ve korkmasını engellemek için yastığının altına bıçak, makas ve ekmek konur.
- Nazardan korumak için kırkı çıkan anne ve bebeğe kurşun dökülür.
- Yine bebeği nazardan ve kötülüklerden korumak için bebeğe nazar boncuğu veya muska takılır.
- Bebeğin ayağının altına öpmenin çocuğun yürüyememesine neden olacağına inanılır.
- Bebeğin üzerinden atlamak, boyunun uzamasını engelleyeceğine inanılır.
- Çocuğun ilk dişi çıktığında buğday ile nohut haşlanıp tepsilerle konu komşuya dağıtılır. Bu geleneğe “selik” diş bulguru denir. Bu gelenekle çocuğun dişlerinin sağlıklı ve sağlam olacağına inanılır. Ayrıca çıkan dişi ilk görüp müjdeleyene hediye verilir. Akrabalar da hediye getirirler. Ayrıca çocuğun ilk dişi çıktığında “kadmadişke” adı verilen etli bulgur yapılır. Bu yemeğe köyün çocukları davet edilir.
- Konuşamayan ve yürüyemeyen çocuklar için muska yazdırılır, türbelere götürülür, adaklar adanır, okunmuş su içirilir.
- Çocuklar genelde iki yaşına kadar emzirilir. Sütten kesmek için de göğsün üstüne siyah boya sürülür veya saç bırakılır.
- Küçük yaşlarda, kız çocuklarının kulakları delinir kulaklarına ip takılır (**KK 2-KK3-KK14-KK49-KK68-KK87-KK91-KK92**).

2.1.2. Sünnet

“Sünnet, ülkemizde çocukla ilgili olarak gerçekleştirilen geleneksel işlemler arasında yer almaktadır. Sünnet Arapça kökenli bir sözcüktür. Sünnet sözcüğü “işlek yol” anlamında kullanılmaktadır. Sünnet sözcüğü genel tanımıyla Tanrı'nın yolunu veya insanın âdet durumuna getirmiş olduğu iyi ya da kötü davranışı ifade etmektedir. Ülkemizde de sünnet geleneğinin asırlardır sıkı bir şekilde yerine getirilmesinde birtakım inançlar ve görüşler egemendir. Bunların bir bölümü dinsel, bir bölümü toplumsal, sağlık ve cinsel içeriklidirler. Çocuk sünnet yoluyla İslâm topluluğuna katılmaktadır. Dolayısıyla anne ve babalar bu köklü geleneğin dışında kalmayı arzu etmezler” (Örnek, 1977, s. 170-173).

“Sünnet işlemi, İslam ve Yahudi dinleri tarafından benimsenen kuralları arasında yer almaktadır. Ancak İslam ve Yahudi dinlerinin dışında kalan pek çok toplum tarafından da uygulanmaktadır. Kökeni sorunuyla ilgili pek çok farklı görüş bulunmaktadır. Bazı bilginler bunda, “cinsi birleşme”yi ve bu nedenle “döl türemesini” kolay bir hale getirdiği için, bir “bereket töresi” anlamı bulurlar. Bu sebeple bereket tanrılarına ya da bereket sağlayan kutsal güçlere, türeme uzvunun bir parçasının sunulması olarak ifade ederler” (Boratav, 1994, s. 159).

Mahalmilerde aileler, çocuklarının sünnet olmasına büyük önem verirler. Erkek çocuklar, erkekliğe ilk adımlarını sünnet olmakla atarlar. Sünnet olmak erkekliğin şanıdır sayılır. Bu yüzden sünnet törenlerini büyük bir coşku içinde kutlarlar. Sünnet merasimine bütün eş-dost, akraba ve arkadaşlar törene katılarak çocuğa hediyeler verirler. Merasime katılanlara da çeşitli ikramlarda bulunulur. Sünnetin yaşı ve zamanı konusunda kesin bir kural yoktur. Sünnetin yaş ve zamanının belirlenmesinde ailenin ekonomik ve sosyal durumu belirleyici olabilmektedir. Fakat genellikle çocuk daha bebekken veya okula başlamadan önce sünnet edilmesine önem verilir.

Ailelerin ekonomik durumlarına göre sünnet merasimleri salonlarda veya evlerde yapılır. Sünnet edilecek çocuklar at veya arabaya bindirilerek dolaştırılmaktadır. Bu gezintiyle sünnetin yapılacağı duyurulmuş olur. Davetiye bastıran aileler de bulunmaktadır.

Mahalmilerde sünnet merasimlerinde görülen adet ve geleneklerden biri de kirvelik (**Kıriv**)’tir. Kirve, aileye yakın görülen akraba, dost veya tanıdıklardan seçilir. Kirveği çocuğun babası, akraba ya da dostlarından birine önermektedir. Bunu kabul etmek ise

büyük bir onur sayılır. Kirve sünnet yapılırken çocuğu kucağında tutar, yüreklendirir, ona hediyeler alır ve onun bütün masraflarını karşılar. Kirve ile çocuğun ailesi arasında büyük bir bağ kurulur. Çocuğun akrabaları artık ona kirve diye seslenirler ve artık aileden biri sayılır.

Sünnet düğünleri genellikle sonbahar ya da yaz mevsiminde yapılır. Sünnet önceden belirlenen bir günde hastanede veya bu işle uğraşan kişiler tarafından gerçekleştirilir. Eskiden sadece bu işle uğraşan ve yılın belli zamanlarında köyleri dolaşan kişiler bu işi yapardı. Sünnet için günler öncesinden hazırlıklar yapılır. Kirve sünnet olacak çocuğu kucağına alarak bir yastığın üzerine oturur. Sünnetçilere bahşış vermek, çocuğun yastığına veya tepsisine altın koymak kirveye düşer. Kirve olan kişi yaşamı boyunca ailenin bir üyesi olur. Sünnet çocuğunun ileride hayırlı ve parlak bir geleceğe sahip olacağı inancıyla kesilen parçası genellikle cami veya okul çevresine gömülür.

Sünnet yapılacağı günün öğlen saatlerinde mevlit okutulur, kurban kesilir, büyük kazanlarda yemekler pişirilir ve gelen misafirlere dağıtılır. Gelen misafirler de çeşitli hediyeler verirler. Bazı aileler, çocuklarına sünnet elbisesi giydirerek araç konvoyuyla gezdirirler. Eskiden atın üstünde gezdirilirmiş. Ayrıca müzik eşliğinde eğlenceler tertip eden aileler de bulunmaktadır. Yöresel türkü ve şarkılar eşliğinde halaylar çekilir, oyunlar oynanır. Ertesi gün de törene katılamayan akraba ve dostlar çocuğu ziyaret ederek hediyeler takarlar (**KK 4- KK 5- KK 7- KK 15- KK87**).

2.1.3. Düğün

2.1.3.1. Düğün Öncesi

Mahalmiler için evlenme olgusu, toplumun devamlılığının sağlanması, gençlerin yuva kurması ve çocuk yapması bakımından son derece önemlidir. Bu nedenle evlilik ile ilgili törenler büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda inanışlar ve pratikler eğlencelerle yerine getirilmeye çalışılmaktadır.

Bu bölümde araştırmanın örneklem grubunda yer alan bireylerin görüşlerine göre Midyat'ta yaşayan Mahalmilerin evlenme geleneğine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1.3.1.1. Evlenme Biçimleri

Mahalmilerde görücü usulü ile evlenme, kız kaçırma yolu ile evlenme ve severek evlenme olmak üzere üç çeşit evlenme şekli görülmektedir. Eskiden görücü usulü evlenmeler yaygın bir şekilde görülürken günümüzde eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte bu durum değişmiştir. Eskiden anne ve baba kimi uygun görürse onunla evlenilirdi. Günümüzde ise artık gençler, evlenecekleri kişiyi kendileri karar verebilmektedirler. Görücü usulü evlenmeler özellikle kırsal kesimlerde halen görülmektedir.

Mahalmilerde akraba evlilikleri sıkça görülmektedir. Mesela kızın amcasının oğlu varsa kızın başkası ile evlenmesine müsaade edilmez. Başkaları istemesin diye “amcasının oğlu önünde” denilir. Eğer amcaoğlu kız istemeyip başka biriyle evlenirse o zaman kız bir başkasıyla evlenebilir.

Mahalmilerde birden fazla kadınla evlilik az da olsa görülmektedir. Sütkardeş ve kirve çocuklarıyla evlenme yasaktır. Eskiden anne veya babasını kaybeden çocukları ortada bırakmamak için baldız ve kayınbirader ile evlilikler gerçekleşmiş; fakat bu evlilikler günümüzde çok az görülmektedir.

Mahalmiler arasında eskiden görülen berdel ve beşik kertme evliliklere günümüzde rastlanılmamaktadır. Eskiden zorla kız kaçırma olayları çok sık yaşanmış. Günümüzde eğitim seviyesinin artması ve sosyal yaşantının gelişmesiyle kız kaçırma olayları çok az görülmektedir. Kız kaçırmaları genellikle birbirini seven ve ailelerinin engel olduğu gençler arasında görülmektedir.

Mahalmilerde bazı ailelerde özellikle kırsal kesimlerde süt hakkı ve başlık parası görülmektedir. Kız isteme, en eski adetlerden biridir. Kız istemede kızın annesi için süt hakkı (analık hakkı) adı altında altın vb. hediyeler de talep edilirdi. Bu hediyeler de

anneye verilirdi. Bu adette süt hakkı, kız annesinin onu büyüttüğü, sütünü verdiği ve onu zorluklarla mücade ederek evlenecek yaşa getirip, telli duvaklı gelin olarak evlendirmesinin bir karşılığı olarak görülmekteydi. Estel'in merkezinde yaşayan Mahalmilerde başlık parası alınmaz; ancak Mahalmi (Arap) köylerinde özellikle fakir ailelerin başlık parası aldığı görülmektedir.

Kız kaçıрма olaylarında aileleri barıştırmak ve gençleri kavuştırmak için, yörenin ileri gelenleri araya girer ve iki ailenin arası bulunur. Bazı aileler, ailenin itibarını kk düşürdüğü gerekçesiyle kızlarını affetmezler ve barışa yanaşmazlar. Kız kaçıрма olaylarında kan dökme olayı yoktur.

Mahalmilerde boşanma olayları eskiden hemen hemen hiç görülmezken günümüzde boşanma olaylarına rastlamak mümkündür. Mahalmilerde boşanma olayına hoş bakılmaz. Aile büyüklerinin baskısıyla ve çocukların ortada kalmaması için evliliklerini sürdüren ailelere de rastlanmaktadır (**KK2-KK5-KK3-KK7-KK14-KK81-KK86**).

2.1.3.1.2. Evlendirme Yaşı

Mahalmilerde geleneksel yapı ve sosyal yaşantılar neticesinde, kızlar, erkeklere göre daha erken evlendirilmektedir. Eskiden kızlar ortalama 12-16 yaşlarında, erkekler ise ortalama 17-20 yaşlarında evlendirilirlermiş. Günümüzde eğitim seviyesinin artması ve sosyal yaşamdaki değişmelere paralel olarak evlenme yaşı, genç kızlarda 17-20, erkeklerde ise 20-25 yaş aralığına kadar yükselmiştir. Bu yaş sınırını aşan kişilere "evde kalmış" gözüyle bakılır. Yine eskiden Mahalmilerde erkekler, askere gitmeden önce hayata daha erken atılmaları ve sorumluluk almaları için evlendirilirken günümüzde ise artık aileler genellikle çocuklarını askerliğini yaptıktan sonra evlendiriyorlar.

Ayrıca Mahalmilerde "sıra gözetme" diye bir gelenek vardır. Ailede büyük erkek veya kız dururken kğ evlendirilmez. Böyle bir durum toplum tarafından hoş karşılanmaz. Kızlardan büyüğü dururken kğn evlendirilmesi büyük kızın bir kusurunun olduğuna ve evde kaldığına inanılır.

Mahalmilerde gelin adayının yaşının damat adayının yaşından daha küçük olmasına özellikle dikkat edilir. (KK7-KK11-KK15-KK98).

2.1.3.1.3. Evlenme İsteğini Belli Etme Yöntemleri

Mahalmilerde gençler evlenme yaşına geldiklerinde, evlenme isteklerini farklı yollarla göstermektedirler. Yörede genç kızların evlenme isteklerini dile getirmeleri ya da belli etmeleri ayıp karşılanır. Genç erkekler ise evlenme isteklerini eğer görüştükleri veya hoşlandıkları biri var ise annesine açıklar, anne de uygun bir zamanda bu durumu eşiyle görüşür.

Mahalmilerde evlenmek isteyen genç erkekler isteklerini çeşitli şekillerde belli ederler:

- Evde huzursuzluk çıkarırlar, asabileşirler (KK4-KK30).
- Eğer evde bir iş yapmaları istenirse o işi yapmazlar (KK36-KK38).
- Sevdikleri kızların ailelerinin gözüne girmek ve kendilerini göstermek için o ailelerin işleri olduğunda yardıma giderler (KK33-KK41).
- Pilava kaşık saplarlar (KK44-KK50).
Genç kızlar ise evlenme isteklerini belirtmek için,
- Evde asabileşirler (KK17-KK96).
- İçe kapanık olurlar, kimseyle konuşmazlar (KK21-KK93).
- Konuşurken bağırıp çağırırlar (KK17-KK79).
- Mutfakta iş yaparlarken, bulaşık yıkarlarken tabak ve çanakları birbirine vurup ses çıkartırlar (KK68-KK92).

2.1.3.1.4. Kısmet Açma

Mahalmilerde yaşı ilerlemiş ve evlenmemiş kızlar için ‘boynumuzda kaldın’, ‘evde kalmış’ gibi sözler söylenir (KK3-KK90).

Yörede evlenmemiş, evde kalmış genç kız ve erkekler kısmetlerinin açılacağı inancıyla, birtakım dinsel ve büyüsel uygulamalar yapılır:

- Kısmetlerinin açılacağı inancıyla türbelere (Sultan Şeyhmus, şeyh Arette, Şeyh Ömer, Şeyh Ahmet vs.) giderler ve bu türbelerde adak adarlar dualarda bulunurlar (**KK3-KK90**).
- Kurşun döktürülür (**KK2-KK19**).
- Kesilen nişan kurdelesinden bir parça genç kız ve erkeklere verilir (**KK24**).
- Genç kızlar kısmetlerinin açılacağı inancıyla hocalara gidip muska yazdırırlar (**KK19**).
- Kur'an-ı Kerim'den sureler ve dualar okurlar (**KK14**).
- Kına gecesi, kısmetlerinin açılacağı inancıyla, gelin ve damada yakılmak için hazırlanan kınadan bekâr olan genç kızların ellerine kına yakılır (**KK43-KK76**).
- Eskiden gelin babasının evinden çıkmadan ayakkabısına para bırakılırdı. Düğün evinde kısmet açacağı inancıyla genç bir kız alırdı (**KK9-KK95**).
- Kısmet açılacağı inancıyla gelin ayakkabısının altına isim yazdırılır (**KK21**).
- Düğün sonrası gelin bekâr olan gençlere çiçeğini atar ve çiçeği kim kaparsa tez zamanda evleneceğine inanılır (**KK17**).

2.1.3.1.5. Gelin/Güvey Seçimi

Mahalmilerde evlilikler eskiden, görücü usulü ile gerçekleştiğinden kız ya da erkeğin eş adayı ile ilgili görüşleri alınmaz, anne ve babanın görüp beğenmesi yeterli olurmuş. Fakat günümüzde bu durum değişerek gençler artık evlenecekleri kişiyi kendi iradeleriyle karar verebilmektedirler.

Mahalmilerde gelin adayı ile ilgili aranılan özellikler arasında ailesinin asil ve saygın olması, huyunun güzel olması, terbiyeli ve dinine bağlı olması, bedenen bir kusurunun bulunmaması, becerikli ve güzel olması bulunmaktadır.

Damat adayında aranan özellikler ise; saygılı ve ağırbaşlı olması, dinine bağlı olması, içki ve kumar alışkanlıklarının bulunmaması, bedenen bir kusurunun olmaması, askerliğini yapmış olması ve ailesini geçindirebilecek bir işinin bulunmasıdır. Ailelerin birbirine denk olması ayrıca önemli bir etkidir (**KK 2-KK 5-KK 15-KK 47-KK 80**).

2.1.3.1.6. Görücülük/Dünürçülük

Mahalmilerde evlenme girişimine kız bakmayla başlar. Genellikle düğünlerde, ev gezmelerinde ve bayramlarda kızlar görülüp beğenilir. Oğullarına kız arayan anneler, çocuklarının onayını almalarının ardından kız bakmaya ilk olarak yakın akrabalarından, komşularından ve yakın çevrelerinden başlarlar. Öncelikle oğlanın gönlündeki gelin adayına bakılır. Eğer oradan olumsuz bir cevap alınırsa diğer adaylar üzerinde durulur. Oğlanın annesi gelin adayını görüp beğendiyse eğer, kızını ve ailesini komşularından, akrabalarından veya yakın çevresinden soruşturur. Daha sonra bir aracıyla veya kendisi bir bahaneyle kız evine gidilir. Aracı olarak seçilen kişi genellikle her iki aileyi tanıyan biri olur. Aracı, kız tarafına gider ve 'hayırlı bir iş için size gelmek istiyoruz' der. Kız tarafı da uygun görürse aracı ile erkek tarafına haber yollarlar.

Kızı görmeye damadın annesiyle birlikte, aracı ve bir büyüğü gider. Damadın annesi, gelin adayını beğendiyse eşi ve oğlu ile görüşür, onların da onayı alındıktan sonra kız tarafına tekrar haber gönderilir. Onların da uygun gördükleri bir günde damat adayı, annesi ve bir büyüğüyle birlikte kızını görmeye giderler. Orada yanlarında birinin bulunması şartı ile kız ve oğlan birbirleriyle görüştürülür. Eğer kız ve oğlan birbirlerini beğenip anlaşılırsa dahi adet gereği kız tarafı erkek tarafına bizden cevap bekleyin, size bir iki hafta içinde cevap vereceğiz derler. Bu süre zarfında damat ve ailesi araştırılır. Kendilerine uygun olduklarına karar verdiklerinde kızını istemeye gelebileceklerine dair erkek tarafına haber gönderirler.

Kız istemeye anne, baba, damat ve akrabalarla birlikte kalabalık bir şekilde gidilir. Erkek tarafı, kız istemeye giderken eli boş gitmez. Eskiden yöreye özgü olan çerez ve sucuk, pestil, kesme gibi tatlılar götürülürmüş. Günümüzde ise çikolata, tatlı ve çiçek götürülüyor. Kız evi getirilen tatlı ve çikolatalardan erkek tarafına kahve ile birlikte ikram eder.

Damat ve ailesinin, kızını görebilmesi için kız gelen konuklara kahve ikramında bulunur. Kız damat adayının sabrını ölçmesi için kahvesine tuz dökermiş. Kahve ikramının yapıldığı esnada erkek tarafından sözü geçen biri buraya hayırlı bir iş için geldik.

Allah'ın emri peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuz istiyoruz, der. Kız tarafı da uygun görürse kızlarını vermeye razı olurlar (**KK2-KK 3-KK 7-KK 14-KK 4-KK 86**).

2.1.3.1.7. Söz Kesme

Kız isteme aşamasının ardından söz kesme aşaması gelir. Bazı aileler, kız istemeye söz kesimini bazı aileler de söz kesimi ile nişanı bir arada yaparlar. Mahalmilerde söz kesmeye “**Fatiha okuma**” da denir.

Söz kesimi için her iki tarafın akrabaları, arkadaşları ve komşuları kız evinde bulunur ve o gün başlık parası, çeyiz, nişan ve düğün tarihi, alınacak eşya ve takılar görüşülür karar verilir ve defter tutulur. Eğer kız tarafının istekleri erkek tarafına ağır gelirse, pazarlıklar yapılır, aile büyükleri araya girer ve orta yol bulunmaya çalışılır. Mahalmilerde eskisi kadar sık olmasa da günümüzde halen başlık parası geleneği devam etmektedir. Alınan başlık parası ailenin durumuna göre değişmektedir.

Erkek tarafından, yaşça büyük sözü geçen kişi kız tarafının büyüğünden “kızınızı oğlumuz istiyoruz verdiniz mi? diye sorar. Kız tarafı da verdik der ve ardından her iki taraf birbirlerini kutlar. Erkek tarafının beraberinde getirdiği imam, dualar eşliğinde üç defa Fatiha suresini okur ve dualarda bulunur. Fatiha okuma sadece erkekler arasında olur. Ondandır kızın söz yüzüğü takılır. Erkek tarafının getirdiği tatlı ve meşrubatlar orada bulunanlara ikram edilir. Erkek tarafı bu arada zarfın içinde bir miktar parayı hediye olarak kızın ihtiyaçları ve çeyizindeki eksikliklerin giderilmesi için geline ya da babasına verir (**KK2-KK 14-KK 34-KK 39-KK96**).

2.1.3.1.8. Nişan

Söz kesildikten sonra aileler tarafından nişan tarihine karar verilir. Nişan tarihinden önce aileler çarşıya çıkarak defterde nişan töreni için istenenler alınır. Nişan töreninin tüm masrafları erkek tarafına aittir. Geline nişan elbisesi, ayakkabı, altınları ve nişan yüzüğü alınır. Adet gereği gelinin nişan yüzüğünü damat, damadın nişan yüzüğünü ise gelin alır. Bu alışverişte gelinin ablası ya da bir yakını bulunur. Gelinle birlikte

alışverişe gelenlere de hediyeler alınır. Nişan töreni ailenin maddi durumu ve yapısına göre evde ya da düğün salonlarında mevlitli ya da çalgılı yapılmaktadır. İki ailenin uygun gördüğü bir günü nişan günü olarak belirlenir. Nişan davetleri sözlü olarak yapılır. Özel bir davetiye bastırılmaz. Eskiden gençler evleri teker teker dolaşarak nişana davet ederlerdi. Bu gelenek kırsal kesimdeki köylerde devam etmektedir.

Nişan töreni ailelerin yapısına göre kadınlı erkekli veya kadın erkek ayrı bir şekilde yaparlar. Nişan töreninde bir aile büyüğü tarafından nişan yüzükleri takılır ve bu kişi tarafından kurdele kesilir. Yüzükler takılırken ve kurdele kesilirken “salâvat” getirilir. Alkışlar ve zılgıtlar eşliğinde kutlama gerçekleşir. Yüzük takıldıktan sonra şerbet ikram edilir. Nişan töreninin ardından da düğünün yapılacağı tarih belirlenir ve düğün için hazırlıklar yapılmaya başlanır. Bu aşamada damadın gelin tarafına rahatça gidip gelebilmesi amacıyla dini nikâh kıyılır. Evlenecek olan kızın çeyizleri düğün tarihinden bir hafta önce kızın evinde sergilenir.

Şekil 2.1. Yüzük takma merasimi

Nişanlılık döneminde çiftlerin birbirleriyle görüşmelerinde yanlarında birinin bulunması şartıyla herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Eski dönemlerde damadın nişanlılık sürecinde gelini görmesi uğursuzluk sayılmaktaymış. Bu nedenle gelinle damat görüşmezlermiş. Nişanlılık dönemi bayramlara denk gelmişse erkek tarafı, geline hediyeler alarak kız evini ziyarete gider. Mahalmilerde nişanı atmak ve bozmak hoş karşılanmayan bir durumdur. Bu dönemde nişan bozulursa, bozan taraf kız tarafı ise hediyeler ve takılar geri verilir, erkek tarafı ise hediyeler ve takılar geri verilmez (**KK3-KK 6-KK 49-KK 79-KK 87**).

2.1.3.2. Düğün Sırası

Bu bölümde Mahalmilerdeki çeyiz, kına gecesi, gelin alma/gelin indirme, esas düğün, nikâh ve gerdek geleneklerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

2.1.3.2.1. Çeyiz

Mahalmilerde önem verilen düğün geleneklerinden biri de çeyiz hazırlama geleneğidir. Anneler kızları daha küçükken el örgüsü çoraplar, el işlemeli yazmalar, danteller, yatak çarşafı, yastık kılıfları vb. hazırlarlar. Bunların dışında elektrikli ev aletleri, halı, perde vb. eşyalar kızın çeyizinde yer alır. Eskiden kızın çeyizinde mutlaka gümüş kemer bulunmuş. Günümüzde ise bu geleneği sadece maddi durumu iyi olan aileler sürdürmektedir.

Yörede düğünden bir hafta önce çeyiz serme işlemi gerçekleşir. Kız evinde bir oda hazırlanır ve kızın çeyizi bu odaya serilir. Komşular, eş-dost ve akrabalar da çeyizi görmeye gelirler. Eskiden düğünden bir hafta önce yorgan bağlama geleneği vardı. Gelinin bekâr arkadaşlarından her biri, yorgana yedişer dikiş atarak yüzünü dikerlerdi. Yorgan dikimi bittikten sonra kızın annesi yorganın üzerine şeker serper ve genç kızlar da kismetlerinin açılacağı inancıyla bu şekerden alırlardı. Günümüzde bu uygulamayı sürdüren ailelere özellikle köylerde rastlanılmaktadır.

Eskiden gelinin çeyizi gelinle beraber evden çıkarılırmış. Günümüzde ise kızın çeyizi düğün tarihinden bir ya da iki gün önce kadınlar ve gençler tarafından kız evinden damadın evine götürülür. Eski dönemlerde eşyalar, baş üstünde zılgıtlar eşliğinde davullu zurnalı taşınırdı. Günümüzde yine düğün havası içinde bir araçla taşınmaktadır.

Düğün gününden bir hafta on gün önce gelinle birlikte düğün alışverişi yapılır. Yapılan bu alışverişe “çeyiz” denilir. Çeyiz alışverişi yapmaya damadın anne-babası ve kızın annesi ile yakın akrabalarından birkaç bayan da giderdi. Bu alışverişte gelin adayının nişan ve düğün törenlerinde giyeceği kıyafetler alınır. Erkek tarafının imkânına göre alışverişe dâhil olan kişilere de bazı hediyeler alınır (**KK 3-KK 14-KK 68-KK 85-KK 87-KK 90**).

Şekil 2.2. Çeyiz sandığı

Şekil 2.3. Gelenklere uygun çeyiz işlemleri

2.1.3.2.2. Kına Gecesi

Düğün öncesi geleneklerimizden olan kına gecesi Mahalmilerde de düğünün vazgeçilmez adetleri içerisinde yer alır. Mahalmilerde kına gecesine Arapça “leylitılhınne” denilmektedir.

Düğünden bir gece önce kız evinde ve erkek evinde farklı eğlenceler düzenlenir. Kına gecesi, düğün tarihinden bir gün önce gelin adayının evinde yapılır. Kına yakma töreni de kız evinde genellikle akşam yapılır. Gündüz yakın dost, akraba ve komşular kına gecesine davet edilir. Kına gecesinde damat adayının yakını olan kadınlar, gelin evine giderler ve kınayı bir leğenin içerisinde yoğururlar. Kına yakma esnasında yerel şarkılar eşliğinde kına gelinin eline sürülür. Gelin kına yakılırken, avucunu açmak için naz yapar. Daha sonra kaynana veya damadın bir yakını gelinin avucuna bir altın koyar ve böylece kına yakılır.

Kına yakılmadan önce gelinin annesi ya da kız kardeşleri damat tarafından bahşış isterler. Daha sonra damadın annesi ya da kız kardeşi kına hediyesi olarak bir miktar para verir. Gelinin eline kınanın yakılmasının ardından zılgıtlar ve şarkılar eşliğinde eğlenceye devam edilir. Kına gecesinde yöremize ait olan “ay le le hınne” türküsü söylenir. Kına törenine katılan misafirlere yoğrulan kınadan dağıtılır. Daha sonra bu kınadan damadın serçe parmağına da yakılır.

Ay le le le ay le le hınne

Cibu legen il ebyaz ta nıcin il hınne

İl hınne motinicin lemo tici il kinne

Bu gece her iki tarafın bayanları mutlaka ellerine kına yakarlar. Özellikle bekâr bayanlar kismetlerinin açılacağı inancıyla ellerine kına yakarlar. Eskiden kına gecesinin sonunda gelinin ayaklarına da kına yakılırmış. Kına gecesinde, damadın bekâr arkadaşları da düğün evinde toplanıp eğlenirler.

Eskiden bazı köylerde, kız tarafı toz halindeki kınayı kâğıtlar içinde paketleyip ev ev dolaşarak, gittikleri her eve birer paket vererek halkı kına gecesine davet ederlermiş. Akşam kınaya gelen konuklara ayrıca kına verilmez sadece çerez dağıtılmış. Günümüzde ise artık düğün davetiyesinin üzerinde kına gecesinin günü, saati, yeri belirtildiği için konuklar kına gecesinden haberdar olurlar.

Erkek tarafının getirdiği kına ve çerezler paketler halinde kına gecesinin sonunda gelen misafirlere dağıtılır (**KK2-KK 24-KK 45-KK 58-KK 92**).

Şekil 2.4. Gelin ve damada kına yakma

2.1.3.2.3. Esas Düğün

Mahalmilerde düğün gününe “tahvil” denilmektedir. Düğün için bastırılan özel davetiyelerle eş dost ve akrabalar düğüne davet edilir. Eskiden damat tarafından birkaç genç, ev ev dolaşarak halkı düğüne davet ederlermiş. Bu gelenek bazı köylerde halen devam etmektedir. Ailelerin maddi durumuna göre düğünler, düğün salonlarında, okul bahçelerinde veya mahalle aralarında yapılır.

Düğünler perşembeyi cumaya bağlayan akşam veya cumartesiye pazara bağlayan akşam yapılır. Damat tarafı, düğün günü öğlen vakti mevlit okutur. Mahalmilerde düğünden önce mevlit okutulması büyük önem arz etmektedir. Büyük kazanlarda pilav, kavurma ve taze fasulye gibi yöreye has düğün yemekleri hazırlanır. Gelen konuklara düğün günü öğlen vakti, mevlit eşliğinde bu yemekler ikram edilir.

Şekil 2.5. Takı takma uygulaması

Düğün töreni, damat tarafının tercihine bağlı olarak davullu zurnalı veya sade bir şekilde yapılır. Düğünlerde çalınan belli başlı çalgılar, davul, zurna ve kemençedir. Bu enstrümanları çalan çalgıcılara mıtırbî denir. Düğünler de mutlaka mıtırbîler olur ve kemençe (nahora) eşliğinde Kürtçe, Arapça yöresel türküler söylenerek halaylar çekilir. Mıtırbîler, misafirlere ve düğün sahibinden bahşiş alırlar. Düğünlerde en çok oynanan oyunlar: raks, delilo, şemmame ve horizi olarak isimlendirilen halaylardır. Oyun esnasında genellikle kadınlar sevinç ve mutluluk ifadesi olarak zılgıt (helhil) çalarlar. Damatın arkadaşları da damadı havaya kaldırarak “ki zava ki zava (damadın adını söyleyerek) falanca zava hey” diye bağırırlar. Düğün meydanında damadın saç ve sakal tıraşı oyunlar eşliğinde yapılır. Tıraşın ardından damadın kıyafetine bir miktar para iliştilir. Daha sonra bu paralar tıraşı yapan berbere bahşiş olarak bırakılır.

Şekil 2.6. Düğünlerde çekilen halaylardan bir kesit

Şekil 2.7. Gelini evden çıkarmadan önce davullu zurnalı oyun oynanırken

Düğün günü, gelin ile damadın yanında kendilerine yardımcı olması amacı ile sağdıçlar bulunur. Bu kişiler gelin ile damadın yakın arkadaşlarından seçilir.

Şekil 2.8. Ayakkabıya para bırakma geleneği

Genellikle gelin ikinci vaktinden sonra zılgıtlar eşliğinde kız evine gelen damadın yakınları tarafından damadın babasının evine götürülür. Gelin evinden çıkarken duygusal anlar yaşanır. Damadın yakınlarından olan iki kadın gelin koluna girer ve gelini baba evinden çıkarırlar. Gelinin beline babası, ağabeyi veya erkek kardeşi tarafından kırmızı bir kuşak bağlanır ve gelinin duvağı kapatılır. Kız babasının evinden salâvatlar eşliğinde çıkartılır. Kızı evden amcası yahut erkek kardeşi çıkarır ve damada teslim eder.

Yörede sandık üzerine oturma âdeti vardır. Kızın çeyiz sandığı baba evinden çıkartılırken, gelinin kız kardeşi damattan bahşiş koparmak için sandığın üzerine oturur. Bahşişini almayıncaya kadar sandığın evden çıkartılmasına müsaade etmez. Gelini almaya geldiklerinde gelinin erkek kardeşlerinden biri damattan bahşiş koparmak için

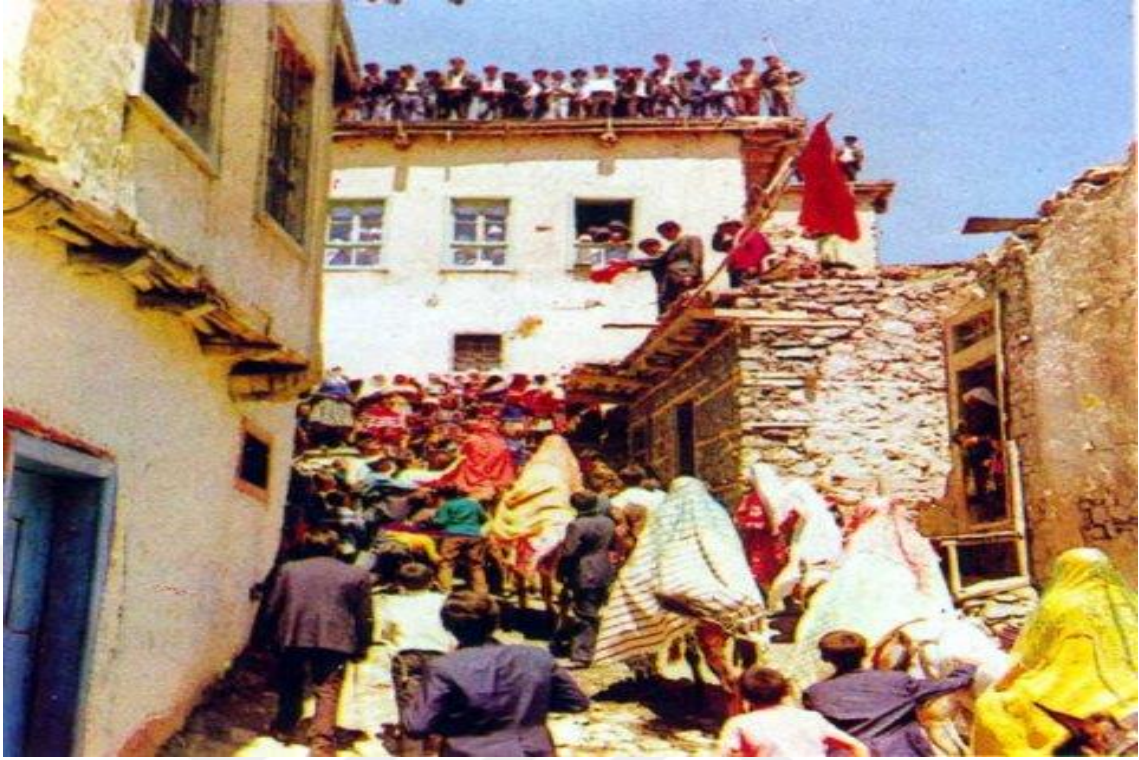
damada kapıyı açmaz, gelinin ayakkabısını saklar. Damat veya damadın babası da kapıyı tutan ve gelinin ayakkabısını saklayan gelinin kardeşine bahşış verir.

Düğün konvoyunda köyün gençleri ve çocuklar, gelin arabasının önünü keser ve erkek tarafından para almadan gelin arabasının köyden çıkmasına müsaade etmezler.

Gelin düğün evine getirilince arabadan indiği sırada erkek tarafı gelini ayna ve Kur'an-ı Kerim ile karşılar. Aynayı gelinin yüzüne tutarlar. Kur'an-ı Kerimi ise üç defa gelinin yüzüne açıp kapatırlar. Gelin eşikten içeri girmeden önce kayınvalide, gelinin başının üstünde ekmeği ikiye böler. Evin avlusunda kayınvalide gelinin eline daha önceden süslenmiş, içi bozuk para, şeker ve çerez dolu olan testiyi verir. Gelin eline verilen testiyi yere çarpıp kırar. O esnada orada bulunan davetliler etrafa saçılan bozuk paralardan alırlar. Kimisi cüzdanının bereketli olacağı inancıyla aldığı parayı cüzdanının içine bırakır.

Şekil 2.9. Testi kırma geleneği

Şekil 2.10. Gelin ev girerken damadın para saçması

Gelin, düğün evine geldiğinde bahşiş almak için arabadan inmez. Eskiden gelinler düğün evine at üstünde getirilirmiş. Gelin düğün evinin avlusuna geldiğinde bahşiş almak için attan inmezmiş. Damat ya da yanındaki akrabalarından biri para verdikten sonra gelin attan inerdi. Yine eskiden gelin, düğün evine getirilirken damat dama çıkarmış, etrafa bozuk para ve şeker saçarmış. Köyün çocukları da bu para ve şekerleri kapmaya çalışırlarmış.

Mahalmilerde eskiden görülen günümüzde ise bazı kırsal kesimlerde sürdürülen geleneklerden biri de düğün akşamı damatın arkadaşları toplanıp damadın evinden gizliden tavuk çalarlar ve o tavuğu pişirip hep beraber yerler (**KK2-KK 3-KK 11-KK 14-KK 24-KK 45-KK 79-KK 87-KK 90-KK 98**).

2.1.3.2.4. Nikâh ve Gerdek

Mahalmilerde resmi nikâh, düğün esnasında, düğüne yakın bir zamanda veya düğünden sonra kıyılabilir. Dini nikâh ise, hoca tarafından genellikle gelinin eve getirildiği gece

ya da düğüne yakın bir zamanda kıyılır. Bazen söz kesildikten sonra veya nişan töreniyle birlikte gelin adayı ile damat adayının rahat görüşebilmesi amacıyla dinî nikâh kıyılır. Günümüzde bazı aileler, ortaya çıkabilecek olan problemlerde gelin adayının mağdur olmasını engellemek amacıyla dinî nikâhtan önce resmi nikâh yapılmasını şart koşturmaktadır.

Şafiî mezhebine göre dinî nikâhı imam kıyar. Şafii mezhebine göre dini nikâhın kıyılması için kızın velisinin izni gerektiği için nikâh kıyılırken kız yerine kızın babası veya onun bir vekili bulunur. Nikâha en az iki erkek şahitlik yapar ve nikâh kıyılırken mehir belirlenir. Gelin genellikle mehir olarak altın ister. Çiftler arasında boşanma olursa mehir olarak belirlenen altınlar kızın olur. Mehir belirlendikten sonra imam, evliliğin önemini belirten kısa bir konuşma yaparak evlilikle ilgili bazı ayet ve hadisleri okur. Daha sonra damadın söylemesi gereken sözleri söyler ve bu sözleri damada tekrarlattırır. Kızın vekili olan kişinin de kabul ettiğini söylemesinden sonra imam dua edererek nikâhı kıyar.

Gelin ve damat, hemen gerdek odasına alınmaz. Gelin evde herkesin görebileceği bir yere oturur, misafir ve aile fertleriyle bir süre sohbet edilir. Herkes dağıldıktan sonra gelin ve damat odalarına çekilirler. Gelin ve damat gerdeğe girmeden önce iki rekât namaz kılarlar.

Düğün gecesi damada arkadaşları tarafından türlü şakalar yapılır. Damadı yormak için evin etrafında koştururlar, cebindeki paraları almaya çalışırlar. Damadın sırtına vurarak gerdek odasına yollarlar (KK5-KK 34-KK 39-KK 95).

2.1.3.3. Düğün Sonrası

Düğün sonrası sabahına “**Sabahiye**” denir. Düğünden sonraki sabah damat ve gelini tebrik etmek için ziyarete gidilir. Bu kutlamalar sabahın erken vaktinde başlar ve gelen misafirleri damat ve gelin karşılarlar. Bu ziyaretler genellikle günlerce sürmektedir. Eskiden kutlamaya gelenler, damadın ailesine hediye olarak buğday, şeker ya da un götürürlerdi. Son dönemlerde kutlamaya gelenler buğday yerine birkaç kilo küp şeker

götürülmektedir. Ayrıca düğüne katılmayanlar sabahiye gününde tebriğe gider takısını takar. Damadın annesi de gelenlere elbiselik kumaş, tülbent, çorabı ve sabun gibi hediyeler verir.

Eskiden düğünden sonra üç gün boyunca gelin, çocuğunun olmayacağı gerekçesiyle evden çıkarılmazmış. Yörede bu üç günlük süreye “kırklık” denilirmiş. Bu üç günlük süre bitince, köyün kızlarının bir araya gelip gelini bir kuyu başına götürdüklerini, burada geline yedi testi su doldurttuklarını ve sonra gelini geri eve getirdiklerini, gelini eve getiren genç kızlara kayınvalidenin çeşitli hediyeler verdiği anlatılır.

Düğün töreninden üç gün sonra gelin ve damat, gelinin babasının evine ziyarete gider. Kız evlendikten sonra ilk kez kocasıyla babasının evine gider. Bu ziyaret esnasında kızın annesi veya babası tarafından kıza altın vb. bir hediye verilir (**KK2-KK 86-KK 87**).

2.1.4. Ölüm

İnsan yaşamının sonu olan ölüm, geçiş dönemlerinin son evresi olarak nitelendirilmektedir. Ölüm geçmişten günümüze kadar herkesin çaresiz kaldığı bir durumdur. Ölüm genç, yaşlı ayırt etmeksizin herkesin başına gelebilmektedir. Bu durum ağıtlarda bir isyan olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Ölüm, geçiş dönemi adetlerinin en hüzünlü olanıdır. Bütün insan hayatının en acı, fakat en gerçek dramıdır. Yürekleri parçalayan bu hadise karşısında insanlığın tavrı en eski zamanlardan beri değişmemiştir. En eski yazılı Türkçe kaynaklardan edindiğimiz bilgilerle, bütün yaşayan adetlerin genelde aynı olduklarını görmekteyiz. Ölümün gönüllerde uyandırdığı tarifsiz acı ve ıstırap ilk olarak gözyaşları şeklinde kendini gösterir.” (Korkmaz, 2015, s. 29).

2.1.4.1. Ölüm Öncesi

“Yaşamın son aşaması olan ölüm, insanı çaresiz bırakan ve sırrına erişilemeyen bir geçiş dönemi olarak nitelendirilmektedir. Ölüm insanları korkutur ve çaresiz kılar. İnsanlar çevresinde yaşanan olayları ve eşyanın şu ya da bu biçimde duruşunu ölümün ön belirtisi olarak görmektedir. Bu nedenle insan kendisine ölümü

hatırlatan nesnelere ve olaylardan uzak durmaya çalışmaktadır” (Artun, 2010, s. 186-187).

Mahalmilere ait ölüm öncesi adet ve inanışlar aşağıda yer almaktadır:

- Bir evin üstünde baykuşun ötmesi, o evden birinin öleceğine inanılır **(KK 3)**.
- Rüyada diş görmek birinin öleceği anlamına geldiğine inanılır **(KK 6)**.
- Köpeğin uluması ve baykuşun ötmesi uğursuzluk getirdiğine inanılır ve birinin öleceğine işaret olduğuna inanılır **(KK 4)**.
- Kara kedinin uğursuz olduğuna ve ölümü işaret ettiğine inanılır **(KK 1)**.
- Makasın ağzı açık bırakılmaz, açık bırakılırsa kefen biçeceğine inanılır **(KK 19)**.
- Yıldız kayması bir kişinin öleceğinin işareti olduğuna inanılır **(KK 32)**.
- Rüyada ölen birisini görüp de rüyayı gören kişiyi çağırıyorsa o kişinin öleceğine inanılır **(KK 49)**.

Mahalmilerde ölüm adetleri olarak, ölüm döşeğinde olan kişinin ağzına yakınları veya orada bulunan kişiler tarafından su damlatılır veya su içirilmeye çalışılır. Bunun nedeni ruhun bedeni terk etmesi sırasında, ağzın kurumasını ve bu kuruluktan dolayı meydana gelecek hırıltıyı azaltmaktır. Kişinin akrabaları başına çağrılır. Ölüm döşeğinde olan kişiye şahadet getirilmeye çalışılır. Ayrıca öleceği anlaşılan kişi için Kur'anı Kerim okunur. Özellikle Yasini Şerif okunur ve bol bol dua edilir. Bu okumalar kişinin vefatından sonra da devam eder **(KK 34- KK 39- KK 84)**.

2.1.4.2. Ölüm Sırası

Mahalmilerde cenaze haberi duyulur duyulmaz herkes işini gücünü bırakıp hemen o eve koşar. Akrabalar, komşular cenaze evinde toplanır. Uzaktaki tanıdık ve dostlara haber verilir. Ölen kişinin yakınlarının üzüntüsüne ortak olunur. Mahalmilerde cenazenin çok bekletilmesi uygun görülmez. Bu yüzden cenaze bekletilmeden hızlı bir şekilde defnedilir. İslam dinine göre ölünün ardından yüksek sesle ağlamak iyi değildir. Bu nedenle ölünün ardından alçak sesle ağıtlar yakılmaktadır.

Ölümün ardından ölen kişinin gözleri kapatılır ve bir bez yardımıyla çenesi bağlanır. Elbiseleri çıkartılır. Ölen kişinin elbiseleri toplanıp saklanır. Bu elbiseler daha sonra fakirlere dağıtılır.

Mahalmilerde ölü yıkama işini genellikle hocalar yapar. Ayrıca ölü yıkayıcısı olarak belli başlı erkek ve kadınlar vardır. Bunlar evde ya da caminin gasil hanesinde yıkama işini yaparlar. Ölünün yıkanacağı suyun çok temiz olmasına dikkat edilir. Ölü yıkayan kişilere “**Gasil**” denir.

Ölü yıkanıp kefenlendikten sonra, bir sonraki namaz vaktinde cenaze namazı kılınır ve defnedilmek üzere mezarlığa götürür. Cenaze namazını kıldıran imam cemaate dönerek: “Hakkınızı helal eder misiniz?” diye sorar. Cemaat de, yüksek sesle: “Helal olsun” der ve bu üç defa tekrarlanır.

Ölen kişi kazılan mezara konulur. Başının altına ince bir taş konarak yüzü Kible 'ye doğru çevrilir. Hazırlanan taşlarla kabir kapatılarak toprakla doldurulup mezar taşları konur. Mezar başında hoca Yasini Şerif okur ve çeşitli dualarda bulunur. Daha sonra ölü yakınları sıraya dizilerek cenaze törenine gelenlerin taziyelerini kabul eder. Baş sağlığı için gelenler, ölen kişinin yakınlarına:

- Allah rahmet eylesin.
- Başınız sağ olsun.
- Allah kalanlara uzun ömürler versin.
- Mekânı cennet olsun diyerek ölen kişiyi yakınlarının acılarını paylaşmaya ve onları teselli etmeye çalışır.

Cenazeye katılan kişiler, ölüyü defnettikten sonra cenaze sahibinin evine giderler. Hocalar cenaze sahibinin evinde Yasin-i Şerif ve sureler okuyarak geç saatlere kadar hep birlikte dua ederler. Cenaze sahibinin yakınları, onları yalnız bırakmaz ve bütün gece acılarını paylaşmaya çalışır (**KK 4- KK 5- KK 15- KK 34- KK 39- KK 55- KK 59-KK 95**).

2.1.4.3.Ölüm Sonrası

2.1.4.3.1. Taziye ve Başsağlığı Ziyaretleri

Son yıllara kadar taziyeler, ölü evinde kabul edilirdi. Baş sağlığı dilececek olan akrabalar, komşular ve tanıdıklar ölü evine gelirdi. Günümüzde ise ziyaretçi sayısının artmasıyla birlikte artık taziyeler “taziye evi” adıyla anılan mekânlarda kabul edilmektedir. Bununla birlikte taziye evleri mahalle aralarında veya camiye yakın bir yerde yapılır ve bu evleri isteyen herkes kullanabilir.

Cemaat taziye evine geldiğinde cenaze sahiplerinin tek tek ellerini tutarak baş sağlığı dilerler. Daha sonra cemaat karşılıklı bir şekilde dizilmiş olan sandalyelere oturur ve bir Fatiha okuturlar. Duadan sonra taziyeye gelen kişiler ölü yakınlarını teselli etmeye çalışırlar. Taziye için gelen kişiler, evdeki kalabalığa göre bir süre oturmaya devam ederler. Daha sonra cemaatin içerisinde imam veya cemaatten biri cemaatin duasını yapar. Sonunda tekrar Fatiha okunur ve kalkmak isteyenler tekrar başsağlığı dileyerek ayrılır. Taziye süresince taziye evlerinde imam bulundurulmaya dikkat edilir. İmam da taziye süresince ara ara Kuranı Kerim okur, vaazlar verir.

Taziyeye gelen kişilere su, çay ve kahve ikram edilir. Bu ikramlar ve diğer hizmetler ölen kişinin akrabaları ve komşuları tarafından yapılır. Bu ortamlarda yoğun bir şekilde dayanışma ve yardımlaşma görülür. Mahalmilerde taziyeler üç gün sürer.

Mahalmilerde “**Hımlen**” adı verilen ölü evine eş, dost ve yakın akrabaların getirmeyi adet edindikleri un, şeker, pirinç, yağ gibi ihtiyaçların getirilmesi geleneği bulunmaktadır. Hımlen olarak getirilen erzaklar, taziyeye gelenlere ikram edilmek için yapılan yemeklerde kullanılır (**KK 4- KK 5- KK 15- KK 34- KK 39- KK 55 KK 59- KK95**).

2.1.4.3.2. Mezar Ziyaretleri

Mahalmilerde ölü gömüldükten sonra çeşitli zamanlarda mezarlar ziyaret edilir. Bu ziyaretlerle ilgili çeşitli inanmalar vardır. Mahalmilerde mezar ziyaretlerindeki uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Taziyelerde üç gün boyunca ikindi namazından sonra vefat eden kişinin yakınları ve arkadaşları mezarlığa giderler. Burada dua ederler, baş sağlığı dilerler. Mezarlıkta taziyeler kabul edilirken saf durma kuralları vardır. Ölü yakınları sıraya girerken, taziyeye gelenler sıra halinde ölüne yakınlarıyla tokalaşarak başsağlığında bulunurlar.
- Mezar ziyaretleri özellikle perşembe günleri yapılır. Ayrıca Arife günleri ve bayram sabahları da mezarlıklara gidilir, dualar okunur. Çocuklara şeker, çikolata ve bisküvi dağıtılır (**KK 8-KK 11-KK14-KK18**).

2.1.4.3.3. Yas Tutma

Mahalmilerde yas süresi üç günden kırk güne kadar uzar; bazen de takip eden ilk dini bayrama kadar devam eder. En yaygın yas süresi üç gün ile kırk gün olanıdır. Kadınlar, erkeklere oranla daha uzun süre yas tutarlar. Yas giyimi genelde siyahtır. Yas süresince ölü yakını erkekler sakal tıraşı olmaz. Ölen kişi için yüksek sesle ağlanmaz. Çünkü ölen kişinin azap çekeceğine inanılır. Ölü evinde belli bir süre çamaşır yıkanmaz. Kadınlar, süslü eşarp takmazlar yerine sade eşarp takarlar. Ayrıca yas süresince kadınların renkli elbise giymeleri hoş karşılanmaz ayıplanır. Yakın komşular radyo, televizyon gibi cihazların sesini açmayarak ailenin acısına ortak olmaya çalışırlar; o tarihlerde nişanı, düğünü olan komşular ya bu törenleri erteler ya da sesiz yapar (**KK 2-KK 3-KK19-KK49**).

2.1.4.3.4. Ölü Yemeği

Mahalmilerde ölenin ardından belirli günlerde yemek verilir. Vefat edenin ardından verilen yemekte, mutlaka mevlit okutulur.

Mahalmilerde ölü yemeği ile ilgili âdetler şöyle ifade edilmektedir:

- Eskiden cenaze evinin yemeklerini komşular, aileye yardım olsun diye yapardı.
- Ölenin arkasından bir hafta sonra ‘Rohaniye’ adlı yemek verilir. Rohaniye; havyan kesilir eti haşlanır. Tandırda ‘İlveşe’ (Tandır ekmeği) yapılır. Haşlanan et pişirilen ekmeğin üzerine konularak dağıtılır.
- Ayrıca ölenin arkasından “ıklıçe” adı verilen ve yöreye özgü olan bir çörek dağıtılır. İklıçe yerine ekmek ve helva dağıtan aileler de bulunmaktadır. Yörede bütün ölüler için uygulanan ve önem verilen bir gelenektir. Bu âdete “fatehu summu” ağız açma” denir (**KK 7-KK 15-KK42-KK69**).

2.1.4.3.5. Devir Iskat

Mahalmilerde ölen kişinin ardından uygulanan adetlerden biri de ölen kişinin bir yıl içerisinde tahmini olarak yiyebileceği kadar akşam yemeği ölçüsünde bir miktar paranın ihtiyaç sahiplerine dağıtılmasıdır. Ayrıca ölen kişinin kılmadığı namazlar ve tutmadığı oruçlar varsa bunlar için de ‘ıskat’ olarak isimlendirilen ve belli bir buğday karşılığı olarak belirlenen bir miktar para 10 fakir fukaraya dağıtılır. Iskat, cenaze evinin maddi imkânlarına göre belirlenir (**KK 5-KK 10-KK 18-KK42**).

2.1.5. Askerlik

“Askerlik Türk toplumlarında kutsal bir görev olarak görülmektedir. Askerlik çağına gelen gençlerin askere yolcu edilmesi ve askerlik bittikten sonra karşılanması bir gelenektir. Askerlik, delikanlının askere gitme vaktinin belli olmasından, yolcu edilmesinden, şiirlere konu olmasından, gönderdiği mektuplardan, ağıtlar yakılmasından karşılanmasına kadar geleneği olan bir geçiş dönemi olarak nitelendirilmektedir. Diğer törenlerde olduğu gibi askerlik geleneğinde bir inanmalar, pratikler zinciri vardır. Ülkemizde askerlik görevini yerine getirmemiş insanlar yarım insan olarak görülür. Askerlik aynı zamanda bir eğitim yuvası sayılır. Askerlik insan yaşamının bir dönüm noktası olarak görülür. Dolayısıyla köylerde askere gönderme, asker mektupları ve karşılama son derece önemlidir” (Artun, 2010, s. 235).

Mahalmilerde askerlik kutsal bir görevdir. Askerlik vatan borcu olarak görülmektedir. Askerlik kişilere vatan savunması, mili birlik, kardeşlik duygularını aşılır. Aynı şekilde çocukları askere gidecek olan her anne ve baba da çocuklarının bir an önce gidip

dönmelerini isterler. Ailelerin, askerlik görevi bittikten sonra çocuklarını evlendirmek ve onlara bir iş kurmak gibi amaçları vardır. Özellikle de askerliğin daha yapılmamış olması hem aile hem de çocukları için önlerinde duran ciddi bir engel olarak görülür. Bazı aileler askerliğini yapmayan kişilere kız vermemekte ve bazı aileler de çocuklarını evlendirmek için askerlik görevini tamamlamalarını beklemektedir. Askere yeni gidecek kişiler için askerlik yeni bir başlangıç olarak görülür. Askerlik vesilesiyle gittikleri yerdeki insanları ve kültürleri tanıyan kişiler arasında sevgi, dostluk, kardeşlik gibi duygular gelişir. Burada birbiriyle tanışan kişiler edinmiş oldukları dostlukları askerlik bitiminden sonra da devam ettirirler. Askerliğin bitiminden yıllar sonra da hala anlatılan anılar, olaylar, gülünç anlar canlılığını korur. Askerliğin beraberinde getirmiş olduğu bütün kazanımlardan dolayı askerlik için “peygamber ocağı” denilmektedir.

Mahalmilerde aileler tarafından çocuklarını askere göndermeden önce birtakım hazırlıklar ve uygulamalar yapılır. Çocuklarının askere gideceği yer ve tarih belli olduktan sonra yakın akrabalara, arkadaşlara, komşulara ve tanıdıklara birkaç gün öncesinden haber verilir. Askere gidecek genç, akrabalarını ziyaret eder, yakınları da genci yemeğe davet eder ve bu süre zarfında gence iş yaptırılmaz.

Askere gitmeden birkaç gün öncesinden asker düğünü tertip edilir. Düğünde yöreye ait oyunlar oynanır, türküler, şarkılar söylenir. Askere gidecek olan gencin evinde son gece duygusal anlar yaşanır. Sohbetler, muhabbetler gecenin geç saatlerine kadar sürdürülür. Askerliğini yapmış olan kişiler tarafından askerlik anıları, komik olaylar anlatılır. Bu arada asker adayının ellerine kına sürülür. Askere gidecek kişinin ellerinin kınalı bir şekilde gitmesi istenir. Ayrıca ziyarete gelenler asker adayına harçlık verir. Askere gidilecek gün ise asker adayının evinin önünde ya da askerlik şubesinin önünde askeri uğurlamak için yoğun bir kalabalık oluşur. Hali hazırda asker uğurlamak için bekleyen kişiler tarafından asker adayı araçlara alınarak konvoy halinde merkezde kısa bir tur attırılır. Asker adayı kendisini uğurlamaya gelen aile bireyleri, akrabaları, komşu ve arkadaşları ile tek tek tokalaşır, dualar eşliğinde vedalaşır. Burada duygusallık yoğun şekilde yaşanır. Özellikle asker ailesindeki duygusallık ağlama şeklinde görülür. Bunu gören asker adayının da ağladığı görülür. Beklenen araç geldiğinde aracın olduğu yöne doğru hareket edilir. Asker adayı son kez ailesiyle vedalaştıktan sonra arkadaşları

tarafından kucağa alınıp birkaç kez yukarıya doğru havaya atılıp tutulmaya çalışılır. Bu arada kalabalıklar tarafından sürekli asker sloganları atılır. Asker adayı omuzlara alınarak araca bindirilir. Tekbir getirilip arkasından su dökülür. Araç gittikten sonra asker uğurlamaya gelenler sessizce duygulu bir şekilde evlerine dağılırlar.

Genç terhis edildiğinde akraba ve dostlar ziyarete gelirler. Ziyaretçiler bu sevince ortak olmak için gence hediye getirir. Gencin ailesi de, ziyarete gelenlere hediyeler verir **(KK1-KK4-KK8-18-KK88)**.

Ayrıca Mahalmilerde şehitlik ve gazilik inançları gereği kutsal bir merteye olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden şehitlere ve ailelerine büyük bir saygı gösterilmektedir. Yörede şehitler için:

- Şehidin hatırasının yaşatılması amacıyla isimleri aile fertlerine verilir.
- Şehidin hatırasının yaşatılması amacıyla isimleri sokak, park, okul vb. yerlere verilir.
- Şehidin adına çeşme yaptırılır.
- Şehidin adına camilere yardım yapılır.
- Şehidin adına fakir fukaraya yardım edilir.
- Şehit için Kur'an ve mevlit okutulur.

2.2. ÇOCUK OYUNLARI

İnsanlar tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar benzer şekillerde oyun oynamışlardır. Oyun oynamak, toplumun bütün kesimleri tarafından zevk almak amacıyla yapılan bir etkinlik olarak görülmektedir. Oyun sözcüğünü ifade etmek için eskiden olduğu gibi, günümüzde de “oyun” kullanılır (Özdemir, 2006, s. 21).

“Oyun kavramının oldukça geniş bir anlamı vardır. Oyun çocukların eğlenme yolu ile dinlenmelerini sağlayan eylemlerdir. Oyun, çocuğun uyuması, beslenmesini, evde ve okulda ders saatleri dışında kalan bütün yaşamını kapsayan bir eylemdir. Çocuğun arkadaşı ile eğlenmesi, tek başına bahçede koşması ya da merdiven trabzanlarından kayması da birer oyun olarak nitelendirilmektedir” (Boratav, 1994, s. 232).

Oyunlar nerede ve ne zaman oynanırsa oynansın çocukların sosyalleşmesini ve eğlenceli vakit geçirmelerini sağlarlar. Bu yüzden çocuk eğitimi açısından çok önemli bir yere sahiptirler. Yörede Mahalme çocukları tarafından oynanan oyunlar aşağıda sıralanmıştır.

2.2.1. Aşık (Ka'b) Oyunu

Şekil 2.11. Aşık oyununda kullanılan kemikler

Aşık, koyunların bacak kemikleri ile ayakları arasında kalan bilek ekleminde bulunan kemiktir. Aşık kemiğinin çukur tarafı ve şişkin tarafı vardır. Bu kemiği tek bir atışta dik durdurabilen kişi oyuna devam etmeye hak kazanır ve kendi aşığı ile rakibin aşığını arzu edilen biçimde döndürerek onu kazanırdı (**KK 8-KK 4**).

2.2.2. Biddor Oyunu

Bu oyunda çocuklar birbirlerini sırtına binerek mahallede ev ev dolaşırlar. Bu oyunda çocuklar gittikleri evlerin kapılarını çalarak 'biddor mo biddor' derler. Ev sahibi

'bıddor' derse sırtına bindikleri kişi inip sıra diğerine geçer. 'Mo bıddor' derse taşımaya devam eder. Özellikle eskiden sıkça oynanan bir oyundu (**KK 22-KK 36**).

2.2.3. Bilye Oyunu

Bilye oyunu küçük bilyelerle oynanan bir çocuk oyunudur. Bu oyunda oyuncu sayısına göre farklılık gösteren boyutlarda bir üçgen çizilir. Oyuncuların her biri bu üçgenin çizgilerinin üzerine ve içine eşit sayıda bilye koyar. Daha sonra bu üçgenin 3-4 metre kadar uzağına bir çizgi çizilir. Oyuncular bilyeleriyle bu çizgiye doğru atış yapar. Oyuncuların başlama sırası ise oyun bilyelerinin bu çizgiye yakınlığına göre belirlenir. Oyuncular kale çizgisinden üçgende bilyelere doğru atış yaparlar. Bu atış ile vurulup üçgenin dışına çıkartılan bilye ise bu atışı yapan oyuncuya verilir. Bu oyun üçgenin içindeki bilyeler bitinceye kadar sürer (**KK 82-KK 77**).

Şekil 2.12. Bilye oyunu

2.2.4. Birdirbir

Birdirbir oyunu yedi sekiz oyuncunun birbirinin boynunu bükerek oynadığı bir oyundur. Oyunda önce bir ebe seçilir ve ebe öne eğilerek ellerini dizlerine dayar. Diğer oyuncular da aralarında birkaç metre kalacak şekilde sıra oluştururlar. Oyuncular koşarak eğilen ebenin üzerinden ellerini ebenin sırtına bastırarak, bacaklarını açarak sırayla atlarlar. Oyuncular şu tekerlemeyi söyleyerek atlarlar:

Birdirbir,
İkidir iki, olur tilki,
Üçtür üç, yapması güç,
Dörttür dört, kuş gibi öt,
Beştir beş, aldım bir eş,
Altıdır altı, yaptım kahvaltı,
Yedim yedi, elim sırtına değdi, sekizim seksek,
Dokuzum durak

Oyun esnasında dengesini kaybeden veya düşen oyuncu yanmış sayılarak ebenin yerine geçer (**KK 22**).

2.2.5. Çember Çevirme

Çember çevirme oyunu yöredeki çocukların en sevdiği oyunlar arasındadır. Oyunda kullanılan çemberler eski bisiklet tekerlekleri, varil kasnakları gibi tekerleğe benzeyen şeylerden yapılır. Çemberi çevirmek için bir yürütücü yapılır. Çocuklar tek başlarına çemberleri sürebildiği gibi bazen de birkaç arkadaş bir araya gelerek çemberleri yarıştırlar (**KK 37**).

2.2.6. Çivi Oyunu (Çekke)

Yörede çekke adı verilen bu oyunu oynamak için büyük bir çivi gereklidir. Çivinin toprağa rahat saplanabilmesi için oyunun yumuşak zeminde oynanması gerekir. Oyuncular tarafından yere bir daire çizilir. Dairede her oyuncunun bir alanı bulunur. Oyuncular sırayla çiviye oyunculardan birinin alanına saplamak için uğraşırlar.

Dairenin, çivinin saplanmış olduğu yerin kalan kısmı çiviye atan oyuncunun sayılır. Oyunda alanı biten oyuncu oyun dışında kalır (**KK 71-KK 89**).

2.2.7. Elim Sende

Elim sende, genellikle iki kişi arasında oynan bir oyundur. İki oyuncu, bir diğer oyuncuya dokunmaya çalışır. Bu fırsatı yakalayan oyuncu ise “elim sende” der ve kaçmaya başlar. Diğeri de kaçan oyuncuya dokunmak için peşinden koşar (**KK 56**).

2.2.8. Gazoz Kapağı

Gazoz kapağı oyunu, düz zeminlerde gazoz kapakları ve mermer taşları ile oynanan bir oyundur. Gazoz kapağı oyunu en az iki kişiyle oynanmaktadır. Gazoz kapağı oyununda oyuncu sayısının artması oyunu o kadar zevkli yapmaktadır. Oyunda rekabetin artması daha eğlenceli olmaktadır. Gazoz kapağı oyununda iki kişi rakip olarak yarışmaktadır. Gazoz kapaklarını çevirenler onları elde ederler (**KK 54-KK 70**).

2.2.9. Gülle (Rığeyet) Oyunu

Eskiden çocukların en çok oynadıkları oyunlardan biridir. Gülle yapımında şekil alması kolay olan ıstamp adı verilen taşlar kullanılır. Taş güllelerini oluşturmak için haftalarca emek verilir. Bu taş gülleleri parlatmak için gülleler yağlı kumaşlara sarılıp günlerce bekletilir. Bu gülle de oyuncunun en gözde güllesi olurdu ve oyununu bununla oynardı. Bir de çocukların normal cam bilyeleri olurdu. Çocuklar birbirlerinin güllerini tokuşturarak veya karış usulü oynayarak birbirlerinin bilyelerini kazanmaya çalışırlardı. Ayrıca büyükler tarafından “lığb ıl teyk” adı verilen ve bu taş güllelerle oynanan bir oyun vardır. Oyuncu sayısı kadar taş veya bozuk para belli mesafelerle dikilir. Her oyuncunun bir taşı olur. Oyuncular sırayla oyun oynarlar ve en fazla taşı vuran kazanmış olur. Ayrıca oyunda güllesi başka bir oyuncu tarafından vurulan kişi oyun dışı kalırdı (**KK 62-KK 80**).

2.2.10. Halat Çekme

Halat çekme oyunu kırdaki piknikte toplu bir şekilde oynanmaktadır. Halat çekme oyunu için iki takım oluşturulur. Takımlarda üç, beş ya da daha fazla oyuncu yer alabilir. İki takımın ortasına bir çizgi çizilir ve takımlar karşı karşıya geçer. Takımlar ortalarına gerilen halatın birer ucundan tutar ve kendilerine doğru çekmeye çalışırlar. Çizgiye kadar çekilen taraf kaybeder (**KK 25**).

2.2.11. İp Atlama

İp atlama bir kişinin kendi kendine de oynayabileceği bir oyundur. Ancak ip atlama oyununun eğlenceli olabilmesi için kalabalık bir yarışma şekline dönüştürmek gerekir. Bu yarışmada iki oyuncu ipi sallarken başka bir oyuncu da atlamaya çalışır. İp atlayan oyuncu ipe takıldığında can kaybeder. Böylece sıra ikinci oyuncuya geçmektedir (**KK 21**).

2.2.12. İsim Şehir Hayvan Bitki Oyunu

Bu oyun grup ile oynanan bir oyundur. Oyuncuların hepsi ellerine kâğıt ve kalem alır. Kâğıtlara isim-bitki-şehir-hayvan-ünlü-ülke gibi başlıklar yazılır. Daha sonra oyuncuların biri içinden alfabeyi saymaya başlar ve diğer oyuncular ona durmasını söylediklerinde hangi harfi gelirse oyuna o harfle başlayan oyuncuları kâğıda yazarlar. İlk tamamlayan kişi 10'a kadar saymaya başlar ve on dediğinde diğer oyuncular ellerindeki kalemleri bırakır. Oyundaki her başlığın değeri on puandır. Eğer aynı şeyleri yazmış olan oyuncular varsa, onlar puanın yarısını alır. Oyunun sonunda en fazla puan toplayan oyuncu oyunu kazanmış olur (**KK 24**).

2.2.13. Kibrit Oyunu

Genellikle uzun kış gecelerinde oynanan bir oyundur. Oyun için, bir kutu kibrit, bir masa ve en az dört oyuncu gerekir. Oyuncular masanın etrafına otururlar ve kenarı boşta kalacak bir biçimde masaya konmuş olan kibrit kutusuna alt kısımdan vurarak havaya

fırlatmaya çalışırlar. Kutu fırladıktan sonra masada dik tarafı üzerinde durursa o oyuncu hâkim unvanını kazanır. Eğer kutu yan tarafı üzerine dik bir şekilde kalırsa o oyuncu jandarma görevini alır. Düz kısmının bir yanı davacı, diğer yanı da hırsız olarak belirlenmiştir. Bir kişi hırsız tarafı attığı zaman jandarma onu elinden yakalayarak hâkime “hırsız yakaladım” der. Davacı da şikâyetini söyler ve hâkim suçun derecesine göre bir ceza verir (**KK 22**).

2.2.14. Kovalamaca

Oyun açık alanda iki grup arasında oynanır. Ebe olan takımın diğer takım oyuncularının tümünü yakalaması esasına dayalı olarak oynanır. Bütün oyuncular yakalanınca diğer takım ebe olur. Ancak rakip takım oyuncularından biri, ebe takımından iki oyuncu arasından geçtiği takdirde, yakalanan bütün oyuncular serbest kalır (**KK 41**).

2.2.15. Körebe

Körebe, göz bağlama oyunu olarak da adlandırılmaktadır. Körebe oyununda gözleri bağlanan ebe, diğer oyunculardan birini yakalamaya çalışır. Bazen de oyun ebenin oyuncuyu yakaladıktan sonra kimliğini tahmin edebilmesine dayanır. Oyunda ebeye yakalanan oyuncu yeni ebe olarak seçilir (**KK 21**).

2.2.16. Köşe Kapmaca

Köşe kapmaca beş ya da altı kişiyle oynanan bir oyundur. Oyuncuların amacı köşeleri kapmaktır ve oyunda bir tane ebe seçilir. Oyuncular köşeleri kapmak için yarışırken, ebe de onların köşeleri kaptırmasını engellemeye çalışır (**KK 21**).

2.2.17. Kutu Kutu Pense

Kutu kutu pense istenen sayıda oyuncu ile oynanabilen tekerlemeli bir oyundur. Oyun başladığında oyuncular el ele tutuşurlar ve daire oluştururlar. Bu esnada oyuncular:

Kutu kutu pense

Elmamı yese

Arkadaşım(Arkadaşın ismi söylenir.)

Arkasını dönse.

Tekerlemesini söylemeye başlarlar. İsmi söylenen oyuncu arkasını döner ve bütün oyuncular sırayla arkalarını döndükten sonra aynı tekerleme eşliğinde tekrar sırayla önlerine dönerler (**KK 21**).

2.2.18. Lades

Lades bir iddialaşma oyunu olarak nitelendirilmektedir. Ortaya bir ödül konulur. Oyun başlamadan önce oyuncular şöyle bir konuşma yaparlar:

- Lades lades olsun mu?
- Olsun...
- Vermeyen gavur olsun mu?
- Olsun.
- Nesine?
- Ödülüne...(Ödülün ismi söylenir.)

Bu konuşmanın ardından tavuğun lades kemiğine benzeyen bir çöp bulunur ve iki oyuncu bu çöpün uçlarından tutarak kırarlar. Bu çöp kırıldığında oyun başlar. İki oyuncu da birbirlerine oyunu unutturmaya ve eline bir şey vermeye çalışırlar. Oyunu unutmayan kişi uzatılan şeyi alırken: “aklımda” derse oyun devam eder. Ancak uzatılan şeyi bunu söylemeyi unutarak alırsa oyunu kaybetmiş olur (**KK 35**).

2.2.19. Mendil Kapmaca

İki grup halinde oynanır. Elinde mendili tutan bir kişi ortada olur ve gruplar eşit uzaklıkta karşı karşıya geçer. Ebenin işaretiyle gruptaki oyuncular sırayla, mendili ilk önce kaparak eşlerine getirmek için çabalarlar. Eğer mendili kapan onu, eşlerine vaktinde yetiştiremezse, diğer grubun oyuncuları tarafından mendille sırtına vurularak karşı grubun oyuncusu olur. Kazanan grup, kaybeden grubun sırtına biner ve oyundan önce belirledikleri yerde tur atarlar (**KK 77**).

2.2.20. Saklambaç (Mıhtıboye)

Saklambaç en az 4 ya da 5 oyuncuyla oynanan bir oyundur. Oyunda bir ebe seçilir. Ebe duvara önünü döner ve en az 50'ye kadar sesli saymaya başlar. Ebenin sayması bittiğinde “Yanın yören, sağım solum sobe, saklanmayan ebe” diyerek gözlerini açar. Ebe saklanan oyuncuların yerlerini bulmaya çalışır. Bu esnada diğer oyuncular ebenin sayması bitene kadar farklı yerlere saklanırlar. Oyuncular da ebenin kalenin başından ayrıldığını gördüklerinde ebenin saydığı yere koşarlar ve sobe diyerek ebeler. Ebeleyen oyuncular ebeledikten sonra saklanan diğerler oyuncuları bulmaya çalışır. Eğer ebe saklanan bütün oyuncuları sobelerse birini ebe olarak seçebilir. Ancak ebe yanlış oyuncuyu sobelerse “çanak çönek patladı” olur ve oyun yeniden başlatılır (**KK 22-KK 89**).

2.2.21. Sek Sek Oyunu (Çölle)

Sek sek oyunu genellikle küçük kız çocuklarının, evlerin önünde sokakta oynadıkları bir oyundur. Sek sek oyunu iki kız oyuncu arasında oynanır. Oyunda yere tebeşir veya taş kullanılarak haneler çizilir. Oyuncular sırayla çizilen hanelerde tek ayaküstünde sekerek ve oyun taşını ileriye doğru sürüklemeye çalışarak oynarlar. Oyuncunun taşı haneler arasındaki çizgi üzerinde kalırsa, oynama sırası diğer oyuncuya geçer (**KK 21**).

2.2.22. Sıcak Soğuk Oyunu

Sıcak soğuk oyunu genelde bir sınıfta veya odada oynanan bir oyundur. Körebeden bulması istenen şeyin ne olduğu oda içerisinde belirlenen bir yere saklanır. Körebe odada o şeyi ararken saklanan şeye yaklaştıkça odadaki oyuncular “sıcak sıcak sıcak” diye bağırmaya başlarlar. Körebe saklanan şeyden uzaklaştıkça da oyuncular “soğuk soğuk soğuk” diye bağırmaya başlarlar (**KK 37**).

2.2.23. Tavşan Kaç Tazı Tut Oyunu

En az on kişi ile oynanan bu oyun için bir kaçan bir de kovalayan ebe seçilir. Kaçan ebe tavşan, kovalayan ise tazıdır. Oyuncular halka oluşturur ve el ele tutuşur, Tavşan kaç, tazı tut, diyerek sağdan sola doğru dönmeye başlarlar. Tavşan dediğimiz kaçan ebe halkanın dışında kalır. Tazı diye adlandırılan kovalayan ebe halkanın içindedir. Oyuncular şarkıyı bitirip durdukları andan itibaren tavşan kaçmaya, tazı kovalamaya başlar. Tavşan halkadaki oyuncuların çevresinde koştuğu gibi, yakalanmamak için oyuncuların arasına da girip çıkar. Böylece oyun tavşanın yakalanmasına kadar sürer. Eğer tazı tavşanı yakalayamazsa bu kez kendisi tavşan olur. Oyuna, yeni bir tazı seçilerek devam edilir (**KK 36**).

2.2.24. Tıp Oyunu

Okul bahçesinde, piknikte, yürüyüşte oynanan bir oyundur. Beş, on ya da daha çok sayıda oyuncuyla da oynanabilir. Oyunculardan biri “Tıpçı” seçilir. Oyuncular oyun alanında yürürken, dolaşırken Tıpçı “Tıp” diye bağırır. Sallanan olursa oyundan çıkar (**KK 77**).

2.2.25. Uzuneşek

Oyuncular iki gruba ayrılır. Her grupta en az dört beş kişi olmalıdır. Önce hangi gurubun eşek olacağına karar verilir. Karar verildikten sonra yatak takımındaki her oyuncu kendisinden bir öncekinin bacakları arasına başını yerleştirir. Tren vagonları gibi bir sıra oluşturur. Öbür takımın oyuncuları sırayla atlamaya başlarlar. İlk atlayan uzuneşek dizisinin ne kadar ilerisine atlayabilirse takımı için o kadar iyi olur. Sırasıyla atlayan takımın bütün elemanları atlar. Atlayanlar atlarken: “Uzuneşek, uzuneşek, aman ne kadar güzel döşek!” diye alttaki takımın oyuncularıyla dalga geçer. Eşek çökerse atlayan grup yeniden atlar. Atlayanlardan biri yere eşekten düşerse atlama hakkı öbür gruba geçer. Oyun böylece sürüp gider (**KK 25-KK 33**).

2.2.26. Üçtaş Oyunu

Üçtaş oyunu durağan bir oyundur. İki arkadaş bu oyunu uygun bir yerde oturarak oynayabilir. Düzgün bir zemine önce içinde dört kare daha olan bir kare çizilir. Bu durumda karelerin tümünün dokuz köşesi var demektir. Her oyuncunun elinde üçtaş bulunur.

Oyunculardan biri taşlardan birini köşelerden birine koyar. İkinci oyuncu da taşlarından birini bir köşeye yerleştirir. Böylece sırayla bütün taşlar birer köşede yer alır. Oyuncuların taşları yerleştirirken, karşı tarafın taşlarını kolayca aynı sıraya dizmelerini engelleyecek şekilde yerleştirmeleri gerekir. Bu zekâ geliştirici bir çeşit basit dama oyunudur. Oyuncular sırayla taşlarını bir köşeden başka bir köşeye taşırlar. Her hamlede sadece tek hareket yapılabilir. Amaç üç taşın da soldan sağa ya da yukarıdan aşağıya aynı hizaya gelmesini sağlamaktır. Bunu başaran o partiyi kazanır. Böylece oynamaya usanıncaya kadar devam edilir (**KK 20**).

2.2.27. Yağ Satarım Bal Satarım

Ne kadar çok oyuncu olursa o kadar zevkli olan bir oyundur. Bir ebe vardır ve diğerleri çember oluşturup yere çökerler. Ebe elinde bir mendille, “yağ satarım, bal satarım, ustam ölmüş ben satarım, ustamın kürkü sarıdır, satsam on beş liradır, zambak zumbak, dön arkanı sıkı sıkı bak” diyerek etraflarında dolaşır. Sonunda mendili birinin arkasına koyar ve koşmaya başlar mendili bıraktığı kişi kalkıp ebeyi kovalamaya başlar. Eğer ebe yakalanmadan onun yerine geçebilirse, diğer oyuncu ebe olur. Eğer yakalanırsa tekrar ebe olur (**KK 20**).

2.2.28. Yakan Top

“Yakan top” iki grup arasında bir topla oynanır. Atan ve tutan grup olmak üzere ikiye ayrılırlar. Atan grubunda olanlar sırayla topu karşıdaki grup arkadaşlarına atarken, ortadaki tutan gruptan insanları vurmaya çalışırlar. Vurulanlar oyundan çıkarken, amaç ortada kimseyi bırakmamaktır. Eğer vurulması gereken insanlardan herhangi biri topu

eliyle yakalarsa buna can almak denir. Alınan her canla vurulup daha önceden elenen kişilerden biri oyuna tekrar dâhil edilebilir (**KK 33**).

2.2.29. Yüzük Oyunu (Lı'b ıl Hosa)

Genellikle büyüklerin akşamları oynadıkları bu oyun 8-10'ar kişilik iki grup arasında ve kapalı alanda oynanır. İki grup karşılıklı tek sıra halinde bağdaş kurarak otururlar. Ebe grup başkanı, yüzüğü gizlice arkadaşlarının kucaklarında dolaştırarak birine bırakır. Karşı grup yüzüğü bulmak için, diğer grup elemanlarına boş ya da dolu olduğunu söyler. Boş dediği eleman dolu çıkarsa, karşı taraf bir sayı alır. Eğer yüzüğün kimde olduğunu bulurlarsa, yüzük kendi takımlarına geçer. Oyun bu şekilde sürer ve bir takımın 21 sayısına ulaşması ile sona erer (**KK 1- KK 8**).

Şekil 2.13. Yüzük oyunu

2.3. HALK OYUNLARI

“Halk oyunlarının kökeni ilk insana kadar uzanır ve büyüye dayanır. Ava çıkmadan önce yapılan toplu dans, topluluğun güven duygusunu artırıyordu. Bu, ona avına karşı üstünlük duygusu veriyordu. Bu ilkel oyunlarda oyuncular ellerini çırparak, ayaklarını yere vurarak bir ahenk buluyordu. İlkel insanların topluluk halinde yaşaması ve kendilerini yöneten bir takım sihirli güçlere tapmaya başlaması ilk dansın doğuşuna neden oldu. Halk oyunları, oyun ve estetik ilişkisini en iyi boyutlarda yansıtan oyun türlerinden bir tanesidir. Estetik, insanların kendilerini ifade etme biçimleriyle birleştiğinde, bunu sağlayıcı öge olarak halk oyunları ortaya çıkmaktadır” (Artun, 2010, s. 325-326).

Mahalmiler, halk oyunlarını, düğün, bayram, asker uğurlama gibi özel gün ve törenlerde oynarlar. Toplu olarak oynanan oyunlar bayan erkek karışık olarak oynanır. Oyunlar müzikli olup davul, zurna, kemençe, darbuka ve bağlama eşliğinde oynanır. Oyunları iyi oynayan kişiler, halay başı olarak isimlendirilir. Bunların özel bir seyirci kitlesi bulunur. Genellikle bütün düğünlere ve merasimlere katılarak hünelerini gösterirler.

Midyat ve köylerinde Mahalmilerin özellikle düğün ve merasimlerde oynadıkları oyunlar aşağıda verilmiştir.

Horizi: Hemen hemen bütün düğün ve merasimlerde oynanan bir oyundur. Düz halay olarak da bilinen ve kadınlı-erkekli karışık olarak oynanan bu oyunda bazen uzun bir halay kuyruğu oluşur (**KK 45**).

Güle: Bu oyunda ayaklar sabit olup vücut belden yukarı doğru hareket eder. Özellikler omuz figürleri ahengi sağlamak için dikkat çeker (**KK 21**).

Hinne: Midyat’a özgü olup, kadın erkek beraber oynanan bir oyundur. Kına gecelerinin vazgeçilmez oyunudur. Kına yakma olayını anlatan bu oyun sevinç ve birlikteliği ifade eder (**KK 2**).

Lorke: Güzelliği coşkuyla anlatan bir oyundur. Bu oyunun dört ana figürü vardır. İki sağ ve sol bacaklar üstündeki sekmeden ibarettir. İkinci figür bacak figürü olup, sadece

sol bacak her harekette öne atılır. Üçüncü figür düz, dördüncü figür de el çırpma figürüdür (**KK 45**).

Kesirteyn (Çift Kırma): Çift ayak kırma olan bu oyun, ayak figürlerine paralel olan çift omuz figürleri ile süslenir. Halk arasında çok sevilen ve oynanan bir oyundur (**KK 11**).

Delilo: Hareketli el ve ayak figürlerine sahiptir. Yörede sıkça oynanan bir oyundur (**KK 45**).

Reyhani: Oyun, adını reyhan çiçeğinden almıştır. Ağır bar havasında oynanan bir oyundur. Mahalmi ve yöre düğünlerinin vazgeçilmez oyunlarından. Kadın ve erkek karşılıklı olarak genellikle başlarının üstüne su dolu bir bardak konularak oynanır (**KK 2**).

2.4. GİYİM KUŞAM

Her toplumun ve yörenin kendisine has bir giyim-kuşam kültürü vardır. Bu giyim-kuşam kültürünün oluşmasında dini inanışlar, gelenek ve görenekler, iklimler ve yaşanan dönemin özellikleri etkindir. Bu etkenlere bağlı olarak halkın giyim-kuşam kültüründe az da olsa farklılıklar oluşmuştur. Mahalmiler gelenek ve göreneklerini yaşatmaya gayret ederken bir yandan da modern çağın tarzına ayak uydurmaya çalışmaktadırlar. Günümüzde özellikle gençler modern giysileri tercih ederken kırsal kesimlerde ise geleneğe bağlı giysilerin daha çok tercih edildiği gözlenmektedir. Mahalmilerin geleneksel giyim-kuşam eşyalarını kadın ve erkek olarak ayrı ayrı ele aldık.

2.4.1. Kadın Giysileri

İçlik: Elbise veya fistan altına giyilen uzun kollu bir kıyafettir (**KK 87**).

Zıbun: İ gömleğin üzerine giyilen, gümüş ve inci işlemeli olanları bulunan bir elbisedir. Düz ve yırtmaçlı eşitleri vardır. Kumaşları elle dokunmakta olup ipek ve kadife eşitleri bulunmaktadır (**KK 100**).

Fistan: Yöre kadınlarının en yaygın giysilerinden biridir. Genellikle beyaz veya krem renkleri tercih edilir. Kadife kumaştan dikilen fistanların boyu diz altından başlayıp topuğa gelecek kadar uzanan bir kesime sahiptir. Bazı fistanlar arkadan hafif yırtmaçlı olur ve yakasında bir düğme bulunur (**KK 6**).

Yelek: Gömleğin veya fistanın üzerine giyilen yakalı, kolsuz ve düğmeli bir elbisedir (**KK 6**).

şalvar: İpekli veya pamuklu kumaştan çeşitli renklerde yapılan şalvarlar, bol kesimli olup entari veya fistan altına giyilir (**KK 87**).

Marhame (Mendil): Özellikle düğün, bayram ve merasimlerde kemere takılan bir aksesuar olarak kullanılan mendillerin uçları oyalı, üstü nakışlıdır. Mendiller genelde ipek ya da ince ketenden yapılmaktadır (**KK 2**).

Sıdriye (nlk): Kadınların ev işleri yaparken bellerine taktıkları ve elbiselerini koruyan bir nlktr. Sık dokulu kumaşlardan yapılır (**KK 100**).

Don: şalvar altına giyilen bol paçalı bir giysidir (**KK 87**).

Kıpkap (Takunya) Takunyalar, tahtadan, üzeri gümüş işlemeli olarak yapılan bir ayakkabı çeşitidir. Özellikle evlenecek olan bayanların çeyizinde bulunan bir parçadır (**KK 14**).

Para Kesesi: Kadife kumaş veya ketenden yapılan, para koymaya yarayan işlemeli ve işlemesiz eşitleri olan bir parçadır (**KK 6**).

Takılar: Mahalmilerde bayanların çeyizinde bulunan gümüş kemer düğün ve merasimlerde bele kemer olarak takılır. Bunun dışında takı olarak; çeşitli iğneler, hızmalar, gümüş takılar (kolye, bileklik, yüzük vb.), hasır bilezik, çeşitli taşlardan yapılan kolyeler, taç ve halhal Mahalme kadınları tarafından en çok tercih edilen takılardır (**KK 2-KK 12-KK 87**).

2.4.2. Erkek Giysileri

Şalvar: Eskiden tezgâhlarda dokunan yün veya keçi kılı ipliklerden yapılan kumaşlardan yapılan şalvarların paçaları dar olup, belden bir bağla sarılarak kullanılırdı (**KK 5**).

Yelek: Gömleğin üzerine giyilen yakalı, kolsuz, düğmeli ve iki yanı küçük cepli bir elbisedir (**KK 5**).

Kuşak: Bele bağlanan kuşak, genellikle pamuklu kumaştan yapılır. Yaklaşık 2-3 m. uzunluğundadır (**KK 1**).

Çarık: Deriden yapılan bir tür bağcıklı ayakkabıdır (**KK 80**).

Mest: Mest, deriden yapılmakla birlikte kışın lastik ayakkabıların içine giyilir (**KK 84**).

Aksesuar: Erkeklerin kullandığı aksesuarlar arasında gümüş zincirli saat (köstek), gümüş yüzük ve çeşitli taş yapımı tespihler bulunmaktadır (**KK 5-KK 80**).

Şekil 2.14. Geleneksel yöresel kıyafetler

2.5. BAYRAMLAR

“Bayramlar, kökenlerini grup hayatından alan kolektif bir olgu olarak takvime bağlı günlerde topluluk tarafından paylaşılan, çok amaçlı ve çok işlevsel yapılara sahip kültürel aktivitelerdir. Bu özellikleri ile bayramlar, bir toplumun ulusal kimliğini oluşturmada ve pekiştirerek sürdürmede kullandığı güç kaynaklarının en önemlisidir. Bayramlar, milli ve dini duyguların, inanışların pekiştirilmesi, taze ve canlı tutulması gibi işlevsel yanlarının yanı sıra, topluluğun birlik ve beraberliğini sağlamada ve bunun bireylerin bilincinde yer etmesinde önemli bir rol oynamaktadır” (Artun, 2010, s. 225).

Mahalmiler Ramazan ve Kurban bayramını büyük coşku ve heyecanla kutlarlar. Bayramlara kısa bir süre kala halk gelecek olan bayramın heyecanını yaşamaya başlar. Bununla birlikte hazırlıklar da son sürat devam eder. Bu hazırlıklar kısaca evlerin temizliği, ev halkının özellikle de çocukların bayramlık elbiselerinin alınması, ev ziyaretlerini düşünerekten ihtiyaç kadar yiyecek ve içeceğin alınması, şeker Bayramı'nda şeker, Kurban Bayramı'nda ise kurbanlıkların alınması şeklinde yapılanlardır.

Ramazan Bayramı, şevval ayının ilk üç gününde kutlanan dini bayramdır. Kurban Bayramı ise İbrahim Peygamber'in oğlunu Allah'a kurban etmek üzere keseceği sırada gökten inen bir koçun Allah'ın emriyle oğlunun yerine geçmesinin bir anısı olarak İslam dinine geçmiştir. İslam dinine göre mali gücü olan her kul için 'borç'tur. Kesilecek hayvanın erkek olması, sakatlığının bulunmaması şarttır. Kesilen kurbanın etinin üçte birini kurban kesenin evinde yemek, üçte birini komşulara ve hısım akrabaya, üçte birini de fakirlere dağıtmak gerekir.

Bayramdan bir önceki gün olan Arefe günü kalabalık geçtiği için halk birkaç gün öncesinden tüm ihtiyaçlarını ve eksikliklerini gidermeye çalışır. Tıraş olmak isteyenler berber dükkânlarına akın ederler. Terzi dükkânlarından, kasap ve market dükkânlarına kadar kısacası her yerde büyük bir hareketlilik ve koşuşturma yaşanır. Ayrıca Arefe gününde mezarlık ziyaretleri yapılır. Mezarlıklarda Kuranı Kerim okunur ve dualarda bulunulur. Çocuklar mezarlıkları dolaşır, ölü yakınları da çocuklara şeker, gofret, çikolata dağıtır. Yorgunluk ve heyecanın bir arada yaşandığı akşamın sabahında halk büyük bir mutlulukla artık bayramı beklemeye başlar.

Mahalmilerde bayramın birinci günü erken kalkılır. Erkekler birlikte abdestlerini alır ve en yakın camiye giderler. Cemaatle birlikte büyük bir kalabalıkla bayram namazı kılınır. Namazdan önce imam eşliğinde cemaat tarafından dua edilir. Namaz bittikten sonra camiye gelenler genelde dışarıda birbiriyle bayramlaşırlar. Cemaat bu kısa ayaküstü bayramlaşmadan sonra dağılmaya başlar. Camiden evlerine gidenler olduğu gibi evine uğramadan akraba ve komşuların bayramını kutlayanlar da oluyor.

Bayram namazından sonra ev halkı kendi aralarında bayramlaşır. Özellikle bayramlaşmada uyulması gereken kurallara büyük bir önem gösterilir. Ailede büyüklerin elleri öpülür, çocukların ise yanaklarından öpülür. Aile büyükleri tarafından çocuklara harçlık verilir. Bayramlaşma bittikten sonra birlikte kahvaltı yapılır. Eskiden bayram yemeklerini sabahları yerlermiş. Yöresel yemeklerin yapıldığı ağır sofralar, sabahın erken saatlerinde kurulmuş. Şimdilerde ise öğlen yemeği yenilmektedir. Daha sonra aileler birbirlerinin bayramlarını kutlamak için bayramlaşmaya giderler.

Bayramın ilk günü aile büyüklerinin evinde toplanılır, elleri öpülür, hatırları alınır. Yemek yendikten sonra diğer akrabalar ziyaret edilir. Yakın akrabalarından sonra komşu ziyaretleri başlar. Bu ziyaretlerde özellikle tatlı ve şerbet ikram edilir. Bayram sabahlarının vazgeçilmezi çocuklar, sabahın erken saatlerinden itibaren kapı kapı dolaşarak şeker toplamaya başlarlar. Gelen çocuklar, kapı açılır açılmaz büyük bir coşkuyla ‘id imbarık aleykın’ yani ‘Bayramınız mübarek olsun’ derler, ev sahipleri de ‘aleykın u ale hutkın u ale kımlılıkın’ yani sizin ve sizin ailenizin de bayramı mübarek olsun diye cevap verirler, şekerlerini alıp diğer evleri dolaşmaya devam ederler. Mahalleden başlayan bu gezmeye diğer mahallelerde de devam ederler. Anne babalar, yakın akrabalar çocuklara bayramda cep harçlığı verirler. Toplanan bu harçlıklar çocuklar arasında büyük bir sevince sebep olur.

Ayrıca Ramazan Bayramı bitmeden önce yapılması gereken ‘Fitre’ çıkarılır. Belli şartları olan fitre dini bir yükümlüktür.

Kurban bayramında da maddi imkânı olan aileler tarafında kurban kesilir. Kurbanlık hayvanın bir yaşını bitirmiş olması ve özürlü olmaması gerekmektedir Kesilen kurban dini kurallara göre dağıtılır. Kurban, bayramın birinci ve dördüncü günü arasında kesilebilir. Ancak genellikle bayramın ilk günü kesilmektedir. Ailenin erkekleri özellikle kurbanın başında bulunurlar ve keserler. Eskiler, kesilen kurban etini sabahları kavurarak yerler ve misafirlere de ikram ederlermiş.

Bu özel ve anlamlı günlerin bir diğer özelliği de küslerin barışmasıdır. Aile büyüklerinin de aracılığıyla küsler bir araya getirilerek barıştırılır. Bayramda küs kalınmayacağına olan inançla birlikte toplum içi düzen ve huzur da böylece sağlanmış olur.

Eskiden bayramlarda en dikkat çeken adetlerden biri de bazı Mahalme köylerinde bayramın ilk gününde; komşu iki köy gençleri iki köyün arasındaki bir yerde karşı karşıya gelerek taşlaşırlar. Yani birbirlerine taş atarlar. Bu taşlamalarda çoğu kez birçok kişinin başı kırılır veya muhtelif yerlerinden yaralanır. Taşlaşma bir tarafın pes edip geri çekilmesine kadar sürer. Geri çekilen taraf, bir sonraki bayramda intikam alacaklarına

dair yemin ederek ayrılırlar. Bu gelenek özellikle Ebşe (Şenköy)-Kındeyrib (Söğütlü) ve Keferhuvar (Gelinkaya)- Riş (Düzova) köylüleri arasında yaşanırdı (**KK1-KK4-KK8-KK19-KK34-KK39**).

Şekil 2.15. Bir Mahalme köyünde çocuklar bayram gezmesinde

2.6. İNANMALAR

“İnanç, sözlük anlamı ile kişice, ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi demektir. İnanç kavramı, sözlük anlamı ile insan düşüncesinin çok geniş bir bölümünü içine alır: din, politika, ahlak... İnançları bütün bu çeşitlilik ve yaygınlıkları ile ele almak halkbiliminin sınırlarını aşar. Halkbilimi, belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp kendi çağının şartlarına uygulayarak yaşattığı yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biçimler, yeni içerikler ve anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir. Halkbiliminin konusu olarak inanışların başka bir niteliği de, din, ahlak gibi kurallarındaki kesinlik ve katılığa karşılık bunların yerden yere, topluluktan topluluğa değişik biçimler ve içerikler göstermeleridir” (Boratav, 1994, s. 7).

İnsanoğlu asırladır birçok şeye inanma ihtiyacı duymuştur. O, gördüğüne ve duyduğuna yetiştiği yaşam kültürüne bağlı kalarak inanmıştır. İnsanoğlu için inanmanın mantığı değil, inanmanın verdiği mutluluk hep ön planda yer almıştır.

“Günümüzde birçok kişi “batıl” olarak adlandırdığı halk inanışlarına kültürel düzeyi ne olursa olsun yaygın olarak inandığı bir gerçektir. Örneğin; bugün yaygın olarak ağaçların yapraklarının dökülmesi sonucunda kışın geç geleceğine inanılır. Bunun gibi halk, birkaç örneğini gördüğü olayları inanç haline getirerek onu yıllarca sürdürmektedir. İnsanlar, inançlarında dini ve ahlaki duygularından ve tecrübelerinden faydalanmıştır” (Artun, 2010, s. 271-272).

Aşağıda Midyat'ta yaşayan Mahalmilerde görülen halk inanmaları alfabetik şekilde sıralanmıştır. Bu inanmaların çoğu günümüzde de geçerliliğini koruduğu ve yöre halkının bu inanmalara devam ettiği gözlemlenmiştir.

- Açık bırakılan makasın dedikodu nedeni olacağına inanılır (**KK 2**).
- Ağaçlara bez bağlamayla dileklerin kabul olacağına inanılır (**KK 6**).
- Akşam ev süpürmek günah kabul edilir. Meleklerin kovulacağına inanılır (**KK 1**).
- Akşam ısıklık çalınmaz, şeytanın geleceğine inanılır (**KK 1**).
- Aralarının bozulacağı inancıyla iki kişinin arasından geçilmez (**KK 19**).
- Ateşle oynayan çocukların akşamları altlarını ıslatacağına inanılır. Bu yüzden çocukların ateşle oynaması engellenir (**KK 1**).
- Ay tutulmasında teneke ve tencere çalınır. Ayın tutulmasıyla “hute” olarak isimlendirilen bir ejderha tarafından yutulacağına, teneke veya tencere ile gürültü çıkarılırsa ejderhanın korkup kaçacağına inanılır (**KK 4**).
- Ayak tabanının kaşınması yolculuğun habercisidir (**KK 2**).
- Ayakta yemek yemenin ve su içmenin günah olduğuna, şeytanın karnına gittiği ve o kişinin asla doymayacağına inanılır (**KK 1**).
- Bardaktaki çayın üst kısmında çay kırıntıları varsa, uzak yerlerden misafir geleceğine, kırıntılar kalırsa gelecek misafir iri yarı, ince ise zayıf olacağına inanılır (**KK 17**).
- Baykuş uğursuz olarak kabul edilir. Baykuş sesinin uğursuzluk getireceğine inanılır. Bir evin tepesinde baykuş öterse, o evden birinin öleceğine veya başlarına bela geleceğine inanılır (**KK 87**).
- Bebeği olmayan kadınların hamile kalmak için bazı kayaların üzerinden atlayarak ya da dönerek çocukları olacağına inanılır (**KK 12**).

- Bebeğin kırkı çıkmadan evden çıkarılması uğursuzluktur (**KK 92**).
- Bebek sahibi olmak için ölü yılanın üzerinden atlanır (**KK 13**).
- Beyaz kelebek uğurlu siyah kelebek ise uğursuz kabul edilir (**KK 20**).
- Bir evin bahçesinde ağaç varsa kesilmez, kesilirse evden birinin öleceğine inanılır (**KK 18**).
- Bir evin süprüntüsü geceleyin dışarı atılmaz; o evin hayır ve bereketinin azalacağına inanılır (**KK 3**).
- Çarşamba ve cumartesi günleri banyo yapmak uğursuzluk getireceğine inanılır (**KK 2**).
- Doğum yapan kadınların 40 gün boyunca karşılaşmamasına dikkat edilir. Kadınların karşılaşmasının onlara ve bebeklerine zarar vereceğine inanılır (**KK 6**).
- Evlere nal çakmanın nazardan koruyacağına inanılır (**KK 92**).
- Geceleri tırnak kesmek uğursuzluk sayılır (**KK 1**).
- Geceleri uzun uzun havlayan köpeklerin, doğal afetlerin ya da felaketlerin habercisi olarak yorumlanır (**KK 82**).
- Geline eve girerken testi kırdırmanın uğursuzluğu ve kötülüğü dağıtacağına inanılır (**KK 2**).
- Güneş ve Ay tutulmasından sonra savaş, deprem, kıtlık veya kuraklık olacağına inanılır (**KK 8**).
- Islık çalan kişinin şeytanları çağırdığına inanılır (**KK 7**).
- İki bayram arası gelin alınmaz ve nikâh kıyılmaz, uğursuzluk getireceğine inanılır (**KK 3**).
- İkinci ile akşam arası yatılmaz, yatıldığı zaman deli olma ihtimalinin olduğuna inanılır (**KK1**).
- İkiz doğuran kadının beli ağrıyan birinin beline basması şifa getireceğine inanılır (**KK 24**).
- Kadınların sokakta erkeklerin önünden geçmesi uğursuzluk sayılır (**KK 19**).
- Kaplumbağa öldürmenin uğursuzluk getireceğine inanılır (**KK 86**).
- Kara Çarşamba'da cinlerden korunmak için banyo yapılmaz, tırnak kesilmez (**KK 2**).

- Kertenkeleye bakmanın sevapları götürdüğüne inanılır **(KK 6)**.
- Kertenkeleyi öldürenin sevap kazanacağına inanılır **(KK 6)**.
- Kırık aynanın uğursuzluk getirdiğine inanılır **(KK2)**.
- Kırılan bir bardağın veya tabağın bir belayı savdığına inanılır **(KK 2)**.
- Kirpi etinin hastalıklara iyi geldiğine inanılır **(KK 5)**.
- Kişiye nazar değmemesi ve kötülüklerden korumak için kurşun döktürülür. Bu amaçla örtünün altına giren kişinin başının üstünde, kaynatılmış kurşun, su dolu kaba boşaltılır; suya karıştırıldığında aniden sertleşen erimiş kurşunun aldığı şekiller üzerinde yorumlar yapılırdı **(KK 14)**.
- Köpeğin uzun uzun uluması uğursuzluk sayılır. Bir felakete ya da civardaki kişilerden birisinin öleceğine işaret olduğuna inanılır **(KK 9)**.
- Köpeklere dokunmak haram kabul edilir. Köpeklere dokunanın eline mikrop bulaştığı ve sadece kırmızı toprakla yıkanınca temizlendiğine inanılır **(KK 4)**.
- Kulak çınlamasıyla birilerinin bizim hakkımızda konuştuğuna inanılır **(KK 16)**.
- Kundağa küçük bir çakı veya yastığa iğne ilıştırmenin bebeği cinlerden koruduğuna inanılır **(KK 6)**.
- Kurbağaya el sürmenin siğil çıkaracağına inanılır **(KK 2)**.
- Kuşun birinin üzerine pislemesi uğur ve şans getireceğine inanılır **(KK 24)**
- Küçük çocuğun ayağının altına öpmek çocuğun yürümesini geciktireceğine ve gelişimini olumsuz etkileyeceğine inanılır **(KK 3)**.
- Küçük çocuğun üzerinden atlamak, çocuğun ömrünü kısaltacağına inanılır **(KK 3)**.
- Nazar değmesin diye mavi boncuk takılır **(KK 2)**.
- Nazara karşı evlerin girişine hayvan kafası asılır **(KK 1)**.
- Nikâh kıyılırken gelin veya damat hangisi diğerinin ayağına ilk basarsa onun sözü geçeceğine inanılır **(KK 19)**.
- Nisan yağmurunun saçları uzatacağına inanılır **(KK 14)**.
- Rüyada dış görüldüğünde birinin öleceğine inanılır **(KK 21)**.
- Sağ elin kaşınmasıyla para geleceğine, sol elin kaşınmasıyla para gideceğine inanılır **(KK 87)**.
- Sağ gözün seğirmesi iyiye, sol gözün seğirmesi kötüye yorumlanır **(KK 19)**.

- Siyah kedi görmenin uğursuzluk getireceğine inanılır (**KK 82**).
- Soğan ve sarımsak kabuklarının üstüne basmak uğursuzluk kabul edilir (**KK 91**).
- Ters duran ayakkabı uğursuzluk getireceğine inanılır. Ters dönen ayakkabı, hemen düzeltilmezse ayakkabı sahibinin işlerinin ters gideceğine inanılır (**KK 1**).
- Tuvalette tükürmek günah sayılır. Tuvalette tüküren insanın ölmeden önce içirileceği suyun o tükürükten olacağına inanılır (**KK 40**).
- Yanmış ekmeği yemenin zenginlik getireceğine inanılır (**KK21**).
- Yemek yenirken sol el yere konulmaz, konulduğu takdirde şeytanın o insanla birlikte yediğine inanılır (**KK 1**).
- Yemek yerken gırtlığa kaçan bir kırıntının hıçkırığa neden olması, o aileden birinin aç olduğuna yorumlanır (**KK 21**).
- Yere tuz dökenin ahirette tuzu kirpikleriyle toplayacağına inanılır (**KK 19**).
- Yıldız kaydığı zaman birinin öleceğine inanılır (**KK 21**).
- Yolcunun arkasından su dökülürse kazaya uğramayacağına ve çabuk döneceğine inanılır (**KK 13**).

2.7. ALKIŞ VE KARGIŞLAR

“Dua insanın kendisi ile içinde yaşadığı cemiyetin maddi refah ve manevi saadetin de yardım ve merhametini istemek üzere Tanrı'ya yaptığı bir hitap, bir sesleniştir. Bu niteliği ile ferdi karakter taşıyan ve sessizce edilen dua, Müslümanlar arasında ve Türklerde camilerdeki ibadetlerde, Mevlid'lerde, harbe girildiği sırada vb. dini ve milli heyecana kapılan insanlar tarafından hoca ile birlikte, yüksek sesle de bir ağızdan tekrarlanır. Türk milleti, İslam dininin esaslarına uygun bu dualarla birlikte Tanrı'ya karşı dilek ve niyazlarını ana dilinde nazım veya nesir olarak sade bir şekilde ulaştırmaktadır. Umumiyetle anonim olan, bedeni, ruhi, iktisadi, içtimai ve dini ihtiyaçların meydana getirdiği bu dualar, atalar sözü gibi hüküm bildiren müsbet dilek mahsulleridir. Eski Türkçemizde alkış, öğme denilirdi” (Elçin, 2004, s. 662).

“Beddua ise, duanın aksi ve zıddı olan la'net, inkisar, beli't ve gazap ifade eden menfi sözlerdir. Farsça “bed” ve Arapça “dua” (çağırma) kelimelerinin birleşmesinden yapılan bu tabiri en eski Türk kaynaklarından 19'uncu asra kadar ki kültür eserlerimiz ve sözlüklerimiz çok yaygın “Kargış” ve “ilenc” kelimeleriyle karşılamışlardır. Kargış, insanın kendisine ailesine cemiyetine ve din gibi

müesseselerine zararı dokunacak şahıslara düşünce ve fikirlere karşı davranışlarının şiddetli bir tepkisidir. Hayatta adaletsizliğe uğramış, küfran-ı nimetle karşılaşmış insanın vicdanında uyanan isyan ve hiddeti susturma çarelerini araması gayet tabiidir. İşte beddualar, bu ruh halini yaşayan insanın en büyük kudret olan Tanrı'nın kötülüğün cezalandırılmasını istemesi yolundaki dileklerinden doğan sözlü gelenek mahsulleridir” (Elçin, 2004, s. 662-663).

Konularını insan hayatından alan, toplumun maddî ve manevî kültürünü içinde barındıran alkış ve kargışlar, zaman ve mekâna göre değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Şiir, türkü, ağıt, hikâyeye gibi edebî türlerin, alkış ve kargışlarla dolu olması, bunların kimi zaman toplumun bir savunma kimi zaman da mutluluğu ifade etme aracı olduğunu göstermiştir.

“İster alkış ve kargış, ister dua ve beddua diye adlandırılınsınlar, bu sözler, iyilik görüp minnet duyanlarla, kötülük görüp canları yananların dillerinden hiçbir zaman düşmemiştir. Alkışları, sadece görülen iyiliklerin ve memnuniyetin karşılığında söylenmiş nesir ve nazım sözler olarak değerlendirmek, eksik bir hükümdür. Belki kargışları kötülük görme, mağdur olma, haksızlığa uğrama, öfke, öfkenin ifadesi, acı ve zulüm karşısında elinden bir şey gelmeyen belayı ve cezayı Tanrı'dan dilemesi gibi durumlarla düşünmek büyük oranda doğru olacaktır. Ama alkışlar için sadece bunun tersi olanları söylemek doğru değildir. Alkışlar, iyiyi ve güzeli meydana getirebilecek güçleri harekete geçirme arzusunun bir ifadesidir” (Oğuz vd., 2013, s. 214-215).

Aşağıda Midyat ve köylerinde yaşayan Mahalmilerden derlenen ve günlük hayatta kullandıkları alkış (dua) ve kargışlara (Beddua) ait örnekler Mahalme Lehçesi karşılıklarıyla birlikte alfabetik sıraya göre verilmiştir.

Tablo 2.1. Alkışlar

Mahalme Lehçesi	Türkçe
Rahme 'ale velideyk	Allah ailene rahmet eylesin (KK 3) .
Alla yırham ımmık u ebuk	Allah anana babana rahmet eylesin (KK 6) .
Alla icır mın akbar	Allah beterinden sakınsın (KK 4) .
Alla isey vıhdıtık elf	Allah birini bin etsin (KK 14) .

Alla ihalli uvledık	Allah çocuklarını bağışlasın (KK 2)
Alla ihalli itfalık	Allah çocuklarını esirgesin (KK 2) .
Alla le yirvikın derdu	Allah derdini göstermesin (KK 19) .
Alla yı'tikın din u imen	Allah din ve iman versin (KK 4) .
Alla ley veddi taba'kın al heve	Allah emeğinizi boşa çıkarmasın (KK 2) .
Alla yı'mır beytik	Allah evini mamur kılsın (KK 87) .
Alla icib şıglık ras	Allah işini rast getirsin (KK 86) .
Alla yıhfızık mın ıl kaza vıl bele	Allah kaza ve beladan korusun (KK 90) .
Alla yıstır	Allah korusun (KK 12) .
Alla yı'sıdkın	Allah mesut etsin (KK 20) .
Alla isey muradık	Allah muradına erdirsin (KK 2) .
Alla yı'rham meytinik	Allah ölmüşlerine rahmet eylesin (KK 87) .
Alla yı'rhamu	Allah rahmet eylesin (KK 24) .
Alla yı'tik ıl cenne vıl imen	Allah sana cennet ve iman versin (KK 19) .
Alla yı'tik vıhde şı mın kalbık	Allah sana gönlüne göre bir eş versin (KK 14) .
Alla izavvırık ıl hıc u kabır innebi	Allah sana haccı ve peygamberin kabrini ziyaret etmeyi nasib etsin (KK 43) .
Alla yı'tik ıbın salih	Allah sana hayırlı bir evlat nasip etsin (KK 68) .
Alla yı'tik şıfe u sıhha u 'afiye	Allah sana şifa, sıhhat ve afiyet versin (KK 76) .

Alla itavvıl ‘ımrık	Allah sana uzun ömürler versin (KK 48) .
Alla yırsa aleyk	Allah senden razı olsun (KK 26) .
Alla yıstırık mıl belevet	Allah seni belalardan sakınsın (KK 3) .
Alla le yınkısık mın ras ıtfalık	Allah seni çocuklarının başından eksik etmesin (KK 91) .
Alla yıslahık	Allah seni ıslah etsin (KK 26) .
Alla ivaffıkık	Allah seni muvaffak etsin (KK 8) .
Alla iberık fik	Allah seni mübarek kılsın (KK 80) .
Alla ikun ma’ık	Allah seninle olsun (KK 2) .
Alla yıhfızık mın kıl bele u kaza	Allah seni tüm bela ve kazalardan korusun (KK 49) .
Alla yı’tıkın ıl hayr	Allah size hayır versin (KK 63) .
Alla isey ši lıtımsık zeheb	Allah tuttuğunu altın etsin (KK 19) .
Alla ley halli hasra fı kalbık	Allah yüreğindeki hasreti dindirsin (KK 48) .
Alla yıftah fıhmık	Allah zihin açıklığı versin (KK 2) .
Alla imessıkın bıl hayr	Hayırlı akşamlar (KK 18) .
Alla isabbıhkın bıl hayr	Hayırlı sabahlar (KK 18) .
Hayr u mubarık	Hayırlı ve mübarek olsun (KK 86) .
Rabbi yıftah beb ıl hayr fı vıççık	Rabbim yüzüne hayır kapılarını açsın (KK 2) .
İtkunun taybin	Sağ olun (KK79) .

Tablo 2.2. Kargışlar

Mahalmi Lehçesi	Türkçe
Ala ley rabbihik	Allah amacına ulaştırmasın (KK 3).
Alla yıksır rakbitik	Allah boynunu kırsın (KK 79).
Alla yehız cenık	Allah canımı alsın (KK 43).
Alla yıhrık kasabıtık	Allah ciğerini yaksın (KK 2).
Alla ihıd beytik	Allah evini yıksın (KK 49).
Alla ley cib şıǵlık ras	Allah işini rast getirmesin (KK 79).
Alla yıkla' bızırık	Allah kökünü kurutsun (KK 91).
Alla yıksıf 'ımrık	Allah ömrünü eksiltsin (KK 30).
Alla ideffmık	Allah seni defn etsin (KK 12).
Alla ley fellihık	Allah seni iflah etmesin (KK 8).
Alla ley hallık	Allah seni komasın (KK 31).
Alla yı'mık	Allah seni kör etsin (KK 2).
Alla ifarfitık	Allah seni parçalasın (KK 79).
Alla irezzılık	Allah seni rezil etsin (KK 2).
Alla yıhtıkık	Allah seni utandırısın (KK 13).
Alla yızrıbık	Allah seni vursun (KK 24).
Naǵlıt Alla 'aleyk	Allahın laneti üzerine olsun (KK 8).
Rabbi ısser kırbani	Bana kurban olasın (KK 79).
Hacar fı rasık	Başına taş düşsün (KK 68).
Il bume ısseh fı beytik	Baykuş evinde ötsün (KK 93).
Rakbitık tci tahtık	Boynun altında kalsın (KK 85).
Zarbe fı kılvtık	Böbreğinden vurulasın (KK 68).

Cenık finnar	Canın cehenneme (KK 30).
Zarbe fi kasabıtık	Ciğerinden vurulasın (KK 16).
İdik tınkısır	Elin kırılısın (KK 92).
Top yıka' fi beytık	Evin yıkılısın (KK 74).
Ravha bele radde inşallah	Gidip de gelme inşallah (KK 25).
'ud fi 'aynık u nar fizyelik	Gözüne odun girsın, kucağına ateş düşsün (KK 6).
Zarbe 'amye tici fik	Kör kurşuna gelesin (KK 87).
Rabbi tı'me	Kör olasın (KK 27).
Rabbi tıldeğık hayye 'amye	Kör yılan soksun seni (KK 6).
Eseyk kırbanı	Kurbanım olasın (KK 82).
Irmade fi rasık	Kül başına (KK 68).
Nevme bele kavme	Uyup da kalkamazsın (KK 16).
Sem u kozzırkııt	Zehir zıkkım olsun (KK 2).

2.8. HALK TAKVİMİ

“Halk takvimi, bir olayı, kutlu bir anı ya da toplum üyelerince bilinmesi gerekli bir devreyi, söz konusu üyelerce de onay görmüş belirli noktalara oturtmaya imkân sağlayan sistem; hatırlamayı ve saptamayı kolaylaştıran doğal, tarihsel, sosyal, ekonomik ve dinsel kimi olgularla bezenmiş anlar dizini olarak tanımlanmaktadır. Tarıma ve hayvancılığa dayalı üretim tarzı toplumda doğaya bağlı bir ekonomi ve yaşam tarzı oluşturmuştur. Bu nedenle üretim biçimleri yerel takvimlerin oluşmasında önem taşır. Doğal koşullar ve kültürel nedenlerle takvimlerde benzerlik söz konusu ise de, her topluluğun kendine özgü yerel takvimi vardır” (Artun, 2010, s. 211).

Halk takvimi, nesilden nesile aktarılan, doğa olaylarına dayalı birikimlere ve uzun süreli deneyimlere dayalı zamanın geçişini ve belirli dönemleri anımsatma görevini gerçekleştiren resmi olmayan, sözlü geleneğe dayalı zamanlama aracıdır. Halk takvimi, yerel takvim olarak bilinen ve yaygınlık kazanmış takvimlerden farklı olarak yılı bölümler; ayları ve günleri başka bir biçimde adlandırır. Kimi zaman birimlerine, kimi

doğal olaylara iyi ya da kötü özellikler yükler. Mahalmiler bu takvime “bıl-ıhsep” derler.

Yöresel takvim eskiden Mahalmiler arasında genel kabul görürdü; hatta resmi takvimden daha yaygındı. Fakat günümüzde teknolojinin gelişmesi ve insanların artan şehirleşmeyle birlikte sosyalleşmesi halk takvimini ikinci plana atmıştır. Yöresel halk takvimi doğa olaylarını ve tarımsal kavramları adlandırmada belirleyici olurdu.

Mahalmilerde bu takvim ile ilgili bir takım inanmalar bulunmaktadır:

- Kible yeli eserse arkasından yağmur yağacağına inanılır (**KK 5-KK 9-KK 15-KK 80**).
- Şark yeli eserse, iki üç sefer yağmur yağarak ekinlerin ekme zamanı başlayacağına inanılır (**KK 5-KK 9-KK 15-KK 80**).
- Karıncaların çok olması kışın uzun ve sert geçeceğinin göstergesi olduğuna inanılır (**KK 5-KK 9-KK 15-KK 80**).
- Nisan yağmurunun canlıları ihya ettiğine inanılır (**KK 5-KK 9-KK 15-KK 80**).
- Eylül ayı kışın başlangıcı kabul edilip hazırlıklara başlanır (**KK 5-KK 9-KK 15-KK 80**).

Tablo 2.3. Halk Takvimi

MEVSİMLER	AYLAR	MİLADİ	FAALİYET
SONBAHAR (TIŞRİN)	Eylül	Eylül	Kışa Hazırlık
	Tışrin	Ekim	Ekin Zamanı
	Teşerin	Kasım	Kışlık Et (Dırmala) Hazırlama Zamanı
KIŞ (ŞİTA)	Kenun	Aralık	Kış Zamanı (Dinlenme)
	Ikveynin	Ocak	
	Izbat	Şubat	

İLKBAHAR (REBİ' IL EVVEL)	İ'zar	Mart	Bağ budama (Kesh) zamanı
	Nisen	Nisan	Bostanları ekme zamanı
	İ'yar	Mayıs	
YAZ (SAYF)	İhziran	Haziran	Mercimek ve Buğday hasat zamanı
	Temmuz	Temmuz	
	Tıbbah	Ağustos	Üzüm Kavun Karpuz zamanı

Rüzgârların Yöresel Adları ve Özellikleri:

Heve Samli (Samyeli): Yaz boyunca güneyden esen rüzgâra verilen addır. Sebze, meyve ve ağaçlara zarar verir.

Heve Şimeli: Kışın kuzeyden-güneye doğru esen bir rüzgârdır. Çok soğuk etkisi vardır. Genelde don yapar.

Heve Şerki: Ocak-şubat aylarında doğudan-batıya doğru esen soğuk bir rüzgârdır.

Heve Ğerbi: Bahar aylarında batıdan-doğuya doğru esen bir rüzgârdır. Meyve ve sebzelere faydalıdır. **(KK 5-KK 9-KK 15-KK 80).**

Bu tahminlerin büyük bir kısmı, bugün bilimsel olarak yapılan tahminler kadar doğru olabilmektedir. Yöre insanları ekimini, dikimini, ağaçların budamasını, hasadını bu tahminlerle yapmaktadır. İklim şartlarının vereceği olumsuz şartlardan etkilenmeyi en aza indirmek için halk kendi yöntemleriyle bazı hava tahminlerinde bulunmaktadır.

2.9. HALK HEKİMLİĞİ

“İnsanlık tarihi kadar bir geçmişe sahip olan halk hekimliği, insanoğlunun hayvanların içgüdüleriyle yaptıklarını gözleyerek ve daha sonra bunları kendine uygulayarak kendi kendini tedavi etmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu dönemlerde hastalıkların nedenlerinde ve tedavisinde insanoğlu yetersiz kalmış ve hastalıklar çeşitli doğa olaylarına bağlanmıştır. Bu nedenle eski çağlarda insanlar hastalıklarını tedavi etmek için büyüden yararlanmışlardır. İnsanoğlu hastalıklardan korunmak ve hastalığından iyileşmek için sihir, büyü ve dinden yardım beklemiş, yaşam boyu edindiği deneyimlerden yararlanmışlardır. Halk hekimliği bilgileri çağlar boyu

kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar ulaşmıştır. Halk arasında kocakarı, ocaklı, efsuncu vb. olarak bilinen ve kendine göre tedavi uygulamaları bulunan kişiler aslında birer halk hekimleridir” (Artun, 2010, s. 201-202).

Tarihin her döneminde doğadan yararlanan insanoğlu gibi Mahalmiler de bitkilerden uzun yıllardan beri şifa aramaktadır. Mahalmilerin yaşadığı çevrede ve şifa verdiği inanan bitkiler şunlardır.

2.9.1. Mahlep

Mahlep, hem taze olarak tüketildiğinde hem de likörü yapıp içildiğinde baş dönmesini mide sancısını, karın sancılarını engellediği bilinmektedir. Ayrıca iç çekirdeği kurutulup yenilirse kalp ağrılarına iyi gelmektedir. (KK 2-KK 6).

Şekil 2.16. Mahlep

2.9.2. İkşut

Otsu bir bitki olan ıkşut açık sarı renkte olup tohum kısmı ise beyaz renktedir. Taze olarak da tüketilen ikşut, suda bir ya da iki saat dinlendirilip süzöldükten sonra suyu içilirse, karaciğerde oluşan şişkinlik, safra kesesi ve böbrek ağrıları, idrar yolu enfeksiyonları gibi rahatsızlıkları gidermektedir. Ayrıca bebeklerin gazını gidermekte ve sancılarını kesmektedir (**KK 3-KK14**).

2.9.3. Haşişit İl Hapta (Korku Giderici Ot)

Ot türünden bir bitkidir ve aç karna tüketilirse korkunun neden olduğu rahatsızlıkları giderir (**KK 2-KK15**).

2.9.4. Şahfet İl Acuze

Yeşil ve siyah renkli bir bitkidir. Bu bitki, baharat olarak genellikle çöreklerde kullanılmaktadır. Özellikle süt ile kaynatılmak suretiyle içilirse öksürüğü azaltır (**KK 87**).

2.9.5. Şair İl Cıbbar

Kahverengi olan bu bitki, kadın hastalıklarına iyi gelmektedir (**KK 86**).

2.9.6. Hıyar İl Ihmar (Eşek Hıyarı)

Bu bitki, sarılık ve sinüzit gibi hastalıkların tedavisinde etkilidir. Bu gibi rahatsızlıklarda hafifçe koklanmak suretiyle kullanılmaktadır (**KK 19**).

2.9.7. Afs (Mazı)

Ağızda oluşan çeşitli yaralar, mide ve akciğer ülseri ile birlikte bağırsak iltihabı gibi hastalıkların tedavisine iyi geldiği bilinmektedir. Kullanım şekli ise, meyvesi güzel bir biçimde dövülerek aç karna bal ile birlikte tüketilir (**KK 2-KK24**).

2.9.8. Irok II Süs (Meyan Kökü)

Çiğnenerek yutulabildiği gibi şerbeti yapıp içildiğinde mide rahatsızlıklarına, mide hazımsızlıklarına iyi geldiği ve susuzluğu giderdiği bilinmektedir (**KK10-KK18**).

Şekil 2.17. Meyan kökü

2.9.9. Sıgd

Taze olarak tüketilen bu meyvenin içi yenilmektedir. Şeker ve tansiyon hastalıklarına iyi gelmektedir (**KK 14**).

2.9.10. Irk İl Liğbe

Şeker hastalığına iyi gelen bu bitkinin kökü toprak altından çıkarılmaktadır (**KK 6**).

2.9.11. Gözdaşı

Nazardan korunmak için üzerlik olarak kullanılır. Ayrıca mantar hastalıklarının iyileşmesi için sürülebilmektedir (**KK 24**).

2.9.12. Ibzor (Rezene)

Göz ağrılarına iyi gelen bir bitkidir. Öncelikle bu bitki kaynatılır ve daha sonra kaynatılan suyuna pamuk batırılır. Daha sonra ise bu pamuk gözlerin üzerine konular ve burada 5 dk bekletilir (**KK 2-KK 87**).

2.9.13. Keten Tohumu

Keten tohumu, mide ülseri, bronşit, boğaz iltihabı, bağırsak iltihabı gibi rahatsızlıklara iyi gelmektedir. Süt ile kaynatılarak içilmektedir (**KK 5-KK 10**).

2.9.14. Terğuziye (Mardin Sakızı)

Çiğnendiğinde mide ve diş ağrılarına iyi gelmektedir (**KK 92**).

2.9.15. Cı'de

Süt ile kaynatılmak suretiyle tüketilirse; mide sancıları ve şeker hastalığına iyi gelmektedir (**KK 2-KK 87**).

2.9.16. Yensun(Anason)

Çay olarak kullanılır. Stres ve uykusuzluğa iyi gelir. Ayrıca gaz giderici özelliği vardır **(KK 3-KK 86)**.

2.9.17. Ayva Yaprağı

Ayva yaprağı çay şeklinde tüketilmektedir. Baş dönmesi, bağırsak parazitleri gibi problemlerin tedavisi için oldukça etkilidir. Öte yandan hamile kadınlar çocuklarının güzel olması için de kullanmaktadırlar **(KK 49)**.

Şekil 2.18. Ayva yaprağı

2.9.18. Hilbe (Çemen)

Kadın hastalıklarında kullanılmaktadır **(KK 76)**.

2.9.19. Oğulotu

Kalp ve damar hastalıklarına iyi geldiği bilinmektedir. Kullanım şekli ise; 2 ay boyunca çayı yapılır ve bu çay da günde iki kez tüketilir (**KK 11**).

2.9.20. Nihhe

Soğuk algınlığı ve öksürüğe iyi gelen Nihhe, süt ile kaynatılmak suretiyle içilmektedir. Lohusa kadınların karşı karşıya kaldığı ağrıların giderilmesinde ise pekmeze kaynatılmak suretiyle kullanılmaktadır (**KK 19- KK 86**).

2.9.21. Papatya

Karında oluşan sıvının dışarı atılması ve bağırsak gazının giderilmesinde kullanılan papatya, çay şeklinde kullanılmaktadır (**KK 2**).

2.9.22. Gıbbeze (Ebe Gümeçi)

Taze olarak zihni dinlendiren Gıbbeze, lapa şeklinde romatizma olan yere sürüldüğünde ağrıları minimuma düşürmektedir (**KK 24**).

2.9.23. Hermal (Üzerlik)

Evlerde nazarlık olarak kullanılmaktadır (**KK 14- KK 31**).

2.9.24. Zeyt İl Bitım (Bitım Yağı)

Bitkinin kabukları henüz yeşil iken iyi bir şekilde dövülmek suretiyle elde edilen Bitım yağı, eğer sabahları aç karna bir çorba kaşığı kadar tüketilirse göğüs ağrıları ve bronşite iyi gelecektir (**KK 1- KK 51**).

2.9.25. Gızbara (Kışniş)

Gerek yeşil olarak ve gerekse de kuru olarak tüketilen kışniş, baş dönmelerine iyi gelen bir bitkidir (**KK 2**).

2.9.26. İşfella (Kapari)

Mide ve kan dolaşımını düzenleyen bu bitki, romatizmaya da iyi gelmektedir ve ayrıca zindeliği de arttırmaktadır (**KK 49**).

2.9.27. Sumak (Sımmek)

Sumak yaprağı, suda kaynatıldıktan sonra içilmek suretiyle veya gargara yapılarak kullanılmaktadır. Suda kaynatılıp içilirse zahirlenmelere iyi geldiği ve gargara şeklinde kullanılırsa da boğaz ve diş eti hastalıklarına iyi geldiği bilinmektedir. Diğer yandan sumak, hazımsızlığa, iştahsızlığa, ishale iyi gelir ve kan şekerini düşürür (**KK 7**).

Ayrıca Mahalmilerde:

- Bel ve sırt ağrıları için bardaklama yapılır (**KK 5**).
- Göz ağrıları için göze sarımsak sürülür, limon damlatılır. Ayrıca bebeklerde anne sütü damlatılır (**KK 2 KK 12-KK91**).
- Sarılık hastalığı için eskiden kişinin kulakları jilette çizilirmiş (**KK3**).
- Şeker hastalığı için palamut tüketilir (**KK 6**).
- Akrep ve yılan sokmalarında ağza süt alınarak emilir (**KK 1-KK 40**).
- Arı sokmalarında sokulan yerin üstüne sıcak kum taşı konur (**KK 8**).
- Diş ağrısı için pamuğa tütün ve kolonya dökülerek üzerine konur. Ayrıca diş karanfil konur (**KK 20**).
- Grip ve soğuk algınlığı için nane, ıhlamur, papatya ve cı'de kaynatılarak içilir (**KK 2**).
- İshal olan kişilere toz kahve yutturulur (**KK 2- KK 3**).

- Bebek pişikleri için kırmızı toprak kavrulur ve soğutulur. Bebek beziyle birlikte kullanılır (**KK 14-KK 86**).
- Eskiden ısıtılan kiremitle sıcak su torbası yapılmış (**KK 23**).
- Kırık ve çıkıklar için yörede kırık çıkıkçı olarak adlandırılan kişilere gidilir (**KK 2-KK 7-KK 85**).
- Nazar değmesi, cin çarpması ve psikolojik hastalıklar için hocalara muska yazdırılır, türbelere gidilip adaklar adanır ve dualar edilir (**KK 6-KK 49-KK69**).
- Yanıkların tedavisi için yoğurt sürülür (**KK 20**).

2.10. HALK MUTFAĞI

“İnsanlığın başlangıcından itibaren gerek kendisi yaşamak ve gerekse de çevresindekileri yaşatmak amacıyla sürekli bir şekilde besin kaynağı aramak zorunda kalmıştır. İnsanlığın ilk dönemlerine baktığımızda avcılık ve toplayıcılıkla hayatlarını sürdürdükleri görülmektedir. Daha sonra ise hayvanları evcilleştirmiş ve yabani bitkiler yetiştirmiştir. Ateşin bulunması ile birlikte, üretim şekli oldukça değişmiş, beraberinde ise yemek çeşitleri de değişmiş, yemekler pişirilmeye başlanmıştır” (Artun, 2010, s. 341).

“Dünyadaki mutfak kültürlerine baktığımızda her bölgenin ya da yörenin kendine has bir yeme şekli ve yemek çeşidi vardır. Bu yüzden yöresel mutfakları ölçmenin yolu, onun kendine özgü yapısı, lezzet ve çeşitlikleri ile ölçülmektedir. Diğer yandan bu mutfaklar, kentlerin incelmış beğeni geleneği vasıtasıyla türdeşlik ve uyum yakalamıştır. Mezopotamya, insanoğlunun ilk yerleşik hayata geçtiği bölgedir. Bu bölgedeki yemek kültürü, gerek yerel dinamikler ve gerekse de binlerce yıl boyunca süren kültürel ilişkiler, ticari ilişkiler ve el değiştiren siyasi hareketler ile zenginleşmiştir” (Toprak, 2015, s. 3).

Mahalmilerde; ninelerden torunlara, annelerden çocuklara aktarılarak süregelen yemek yapma alışkanlığı bir mirası koruma özelliği taşımaktadır. Mahalme yemeklerinde dikkat çeken özelliklerin başında baharatların çokça kullanılmasındır. Öte yandan ana yemekleri bol etli ve yağlıdır. Yemeklerde yağ olaral genellikle iç yağı, tereyağı ve sadeyağ kullanılmaktadır. Bununla beraber yemeklerde o bölgeye özgü olan salça ve soslar kullanılmaktadır. Bu da yemeklere ayrı bir tat ve farklılık katmaktadır.

Lebeniye

Malzemeler: Süzülmüş yoğurt, yarma, tuz.

Yapılışı: Yarma pişirilir ve bir gün önceden süzölen yoğurt sulandırılmak suretiyle pişmiş olan yarmanın içerisine konur. İyi bir şekilde karıştırılan yoğurt ile yarma ateşin üzerine konulur, tuz eklenerek devamlı bir biçimde karıştırılır. Muhallebi kıvamına gelen yemek ateşten alınarak kâselere konulur ve servis yapılır (**KK 86**).

Kıtelî (İçli Köfte)

Malzemeler: Çekilmiş yağsız kıyma, ince bulgur, çiğköftelik et, soğan, yumurta, karabiber, dövölmüş kişniş, biber salçası, isot, sıvı yağ, un, maydanoz.

Yapılışı: Öncelikle bulgur az miktarda soğuk suyun içerisine konularak bekletilir. Bu arada soğanlar küçük parçalar halinde kesilerek yağda pembeleşinceye kadar kızartılır, daha sonra buraya kıymalar ilave edilir ve pişirilir. Bu işlemde sonra tuz, az miktarda biber salçası, isot ve karabiber ilave edilerek 2-3 dk daha pişirilir. Sonra çok küçük parçalar halinde doğranmış olan maydanozlar ilave edilir, ateşten indirilir ve soğumaya bırakılır. Soğuma devam ederken bir yandan ıslatılmış olan bulgura dövölmüş kişniş, 2 adet yumurta, tuz ve 1 yemek kaşığı un karıştırılarak güzel bir şekilde yoğrulur, kıvam tutturulduktan sonra bu hamurdan cevizden biraz daha büyük olacak şekilde parçalar koparılır ve açılır. Açılan bu hamurun içine soğumuş olan kıymalardan 1 tatlı kaşığı konulur ve elips şeklinde açılır. Geniş bir tencerede su kaynatılır ve tuz atılarak burada köfteler yarım saat kadar haşlanır. Diğer yandan kızarmış sıvı yağ içinde de kızartılması mümkündür (**KK 2**).

Kibe (İşkembe Dolması)

Malzemeler: Kuşbaşı et, iyice temizlenmiş kuzu ya da oğlak işkembesi, nane, tuz, kuyruk yağı, pirinç, karabiber, pul biber, yağ, az yenibahar.

Yapılışı: İlk olarak işkembeler kesilir ve etrafı cep şeklinde dikilir. Ancak ağızları açık bir şekilde bırakılır. Kuşbaşı şeklinde doğranmış et, ince bir şekilde doğranmış kuyruk yağı, pulbiber, nane, pirinç, tuz ve diğer baharatlar karıştırılır. Bu karışımdan hazırlanan iç, daha sonra işkembelerin içine doldurulur ve açık kalan bölüm ise dikilir. Sonrasında

ise isteğe göre çelik tencere yahut düdüklü tencereye konulur. Tencereye yeterli miktarda konulan suyla beraber pişirmeye bırakılır (**KK 2**).

Sembusek

Malzemeler: Tuz, un, kıyma, maydanoz, soğan, karabiber, yeşilbiber, yumurta, maya.

Yapılışı: İlk olarak soğanlar ince olacak şekilde doğranır ve doğranan soğanlar sıvı yağda pembeleşinceye kadar kavrulur. Kavrulan soğana daha sonra kıyma ilave edilerek pişirilir. Piştikten sonra tuz, karabiber ve maydonoz da ilave edilerek bir kaç dk daha pişirilir. Daha sonra ocaktan alınarak soğumaya bırakılır. Soğurken tuz ilave edilmiş unu iyice yoğurup lahmacun büyüklüğünde ince bir şekilde açarak yarısına pişmiş olan kıymadan konulur. Hamurun diğer yarısını ise yarım ay biçiminde katlayıp, açık olan bölümü tabak ile yapıştırılır. Hazırlanmış olan bu böreği isteğe göre teflon ya da sac tavada servis edilir (**KK 6**).

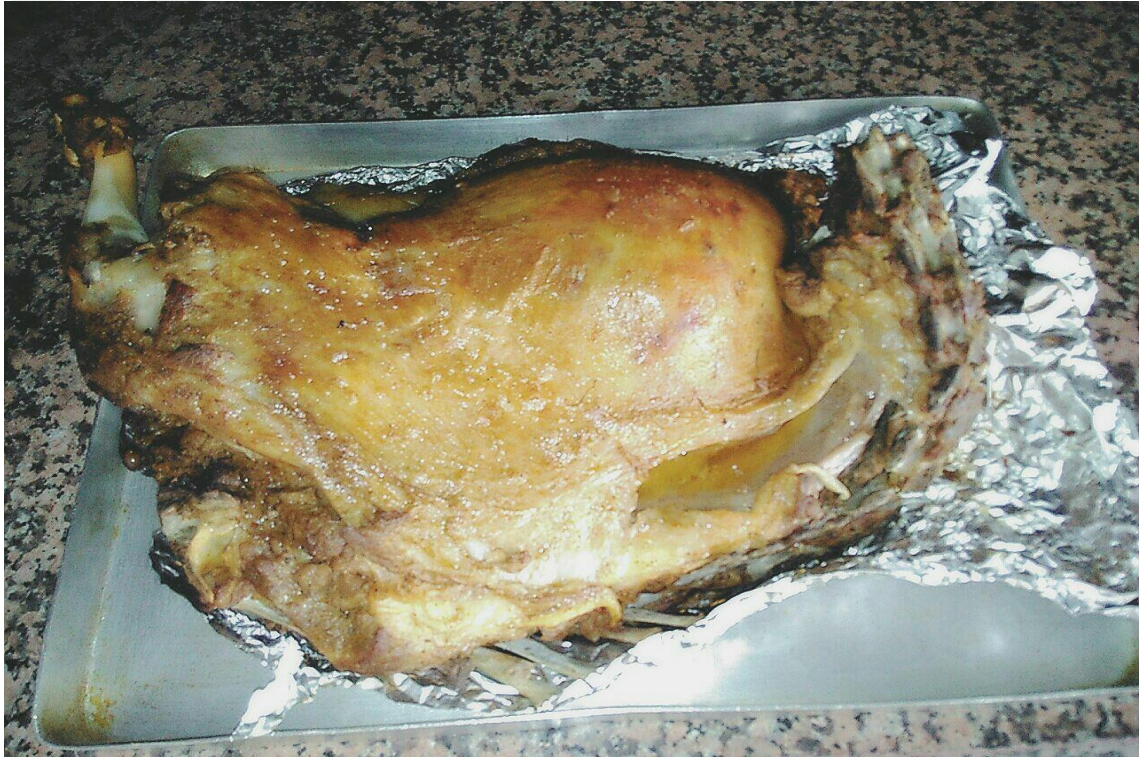

Şekil 2.19. Sembusek

Kaburga Dolması

Malzemeler: Sıvı yağ, kuşbaşı et, karabiber, yenibahar, tuz, limon, pirinç, badem, maydanoz.

Yapılışı: Güzel bir şekilde yıkanmış olan kaburganın içi oyularak 3 tarafından dikilir. Sonrasında ise kuşbaşı şeklinde doğranmış olan et kavrulurak üzerine yıkanmış olan pirinçler ilave edilerek çevrilir. Daha sonra ise 1 su bardağı kadar su ilave edilmek suretiyle pişirilir. Daha sonra ocaktan alınarak içerisine tuz, karabiber, yenibahar ilave edilere harç hazırlanır. Hazırlanan bu harç kaburganın içerisine konulur, kaburganın diğer tarafı dikilir ve üzeri ise limon suyu ile ovulur. Tencerenin içerisinde kızartılmaya bırakılır. Kızardıktan sonra üzerini yarım örtecek biçimde su eklenir ve tuzu atılır. Sonrasında ise kısık ateşte 2 ya da 3 saat kadar pişirilmeye bırakılır. Sıcak suda kabukları soyulan bademler tavada kavrulduktan sonra üzerine bırakılır ve servise hazır hele getirilir (**KK 20**).

Şekil 2.20. Kaburga dolması

Etlı Dolma

Malzemeler: Kuzu eti, kuyruk yağı, pirinç, maydanoz, domates, biber, domates salçası, biber salçası, zeytinyağı, sumak suyu.

Yapılışı: Pirinçler yıkanıp süzöldükten sonra üzerine bütün malzemeler eklenip karıştırılır. Daha sonra patlıcan, kabak, domates ve biberin içine doldurulur. Tencerenin dibine kemikli et yerleştirilir ve doldurulan malzemeler tencereye dizilir. Üzerlerine tuz, sumak suyu ve dolmaların üzerini örtecek kadar su eklenip pişirmeye bırakılır. Piştikten sonra servis edilir (**KK 12**).

Acin (Çiğ Köfte)

Malzemeler: Çiğköftelik dövölmüş et, ince bulgur, biber salçası, soğan, tuz, kişniş, maydanoz, yumurta.

Yapılışı: Çiğköfte tepsisine alınan bulgur, soğuk suyla azar azar ıslatılıp yumuşatılır. Yumuşadıktan sonra etin yarısı, salça ve kişniş bulgurun üzerine eklenip yoğrulur. Bir süre yoğurduktan sonra etin diğeri yarısı da bol tuzla birlikte harca eklenir ve yoğurmaya devam edilir. Bu esnada azar azar da su eklenir. Merhem kıvamına geldiği zaman köfte hazır olur. Arzuya göre üzerine yağda kızartılmış yumurta ve maydanoz eklenerek servis yapılır (**KK 2**).

Şehriyeli Bulgur Pilavı

Malzemeler: Bulgur, şehriye, yağ, tuz, su.

Yapılışı: Tencereye bir miktar yağ konup eritilir. Bir miktar şehriye de yağın içinde pembeleşinceye kadar kavrulur. Bulgur ilave edilip az karıştırıldıktan sonra üstüne su ve tuz ilave edilip kaynamaya bırakılır. Suyunu çekinceye kadar pişirilir. Daha sonra 15-20 dk. dinlendirilip servis edilir (**KK 99**).

Belloğ (Mercimek Köftesi)

Malzemeler: Mercimek, köftelik bulgur, su, soğan, yağ, domates ve biber salçası, maydanoz, tuz, karabiber, kişniş, yumurta.

Yapılışı: Mercimek ayıklanır, yıkanır ve sonrasında ise yeterli miktarda suyla birlikte tencereye bırakılır, kaynatılır. Yumuşayan mercimekler, önceden yıkanan ve ayıklanan

bulgura ilave edilir, sonra tencerenin kapağı kapatılarak kabarması beklenir. Kabaran bulgura soğanlar ilave edilerek, yumuşayana kadar kavrulur ve daha sonra salça eklenerek iyice karıştırılır. Bu aşamadan sonra baharatlar ilave edilerek mercimekli harç ile iyice karıştırılır. Maydonoz ilave edilerek köfteler elde hazırlanır, servis tabağına konulur. Bu arada çırpılan yumurtalar geniş bir tavada az miktarda tereyağı ile katı hale gelene kadar pişirilir ve hafif soğuduktan sonra mercimek köftelerinin üzerine eklenerek servis yapılır (**KK 98**).

Şekil 2.21. Belloğ

Ebuğannuc

Malzemeler: Patlıcan, yağ, yumurta sarımsak, tuz.

Yapılışı: Patlıcanlar bütün olarak tandırda veya fırında pişirilir. Pişirdikten sonra kabukları soyulup iyice dövülür, dövülmüş sarımsak ve yumurta ile birlikte yağda kızartılır. Üzerine tuz eklenir. Biraz karıştırıldıktan sonra ateşten indirilir ve servis yapılır (**KK 1**).

Şekil 2.22. Ebuğannuc

Nenne Ihvaş

Malzemeler: Bulgur unu, kuru soğan, kişniş, pul biber, tuz ve su.

Yapılışı: Önce bulgur unu elenir. Soğanlar da ince ince doğranarak daha önce elenen bulgur ununa eklenir. Üzerine biraz su ekleyerek hamur yoğrulur. Daha sonra pul biber, kişniş ve tuzu da ekleyerek hamur kıvamına gelinceye kadar yoğrulur. Hamur olduktan sonra yaklaşık yarım saat kadar dinlendirilir. Hamur dinlendikten sonra ekmek hamuru gibi açıp odun fırınında 10-15 dk. kadar pişirildikten sonra servis edilir (**KK 87**).

Zıngıl

Malzemeler: Şeker, su, limon, süt, un, yumurta, kabartma tozu, vanilya, ceviz.

Yapılışı: Yumurtalar bir kaptaki çırpılır. Üzerine süt ve bir bardak da su eklenerek karıştırılır. Daha sonra üzerine yavaş yavaş un eklenip iyice çırıldıktan sonra kabartma tozu ve vanilya eklenir. İçine de ceviz eklenir. Hazırlanan harçtan parçalar alınıp kızgın

yağın içinde kızartılır. Kızaran hamur parçaları hazırlanan şerbetin içine batırılıp çıkarıldıktan sonra servis edilir (**KK 24**).

Ipsise

Malzemeler: Ekmek, yağ.

Yapılışı: Tandırda pişirilen ekmek ufak ufak doğranır. Sıcakken üzerine sadeyağ dökülür ve karıştırılır. Sıcak bir şekilde yenilir (**KK 2**).

Hilevıt Dıps (Pekmez Helvası)

Malzemeler: Un, yağ, pekmez, su.

Yapılışı: Bir tencerenin içine un ve yağ konulup un kızarıncaya kadar kavrulur. Kavrulduktan sonra ocaktan alınır. Pekmez de ılık su ile karıştırılarak şerbet hazırlanır. Hazırlanan şerbet kavrulmuş olan unun üzerine dökülür, hamur kıvamına gelinceye kadar karıştırılır. Yaklaşık yarım saat dinlendirildikten sonra küçük küçük köfte şekline getirilerek servis edilir. İsteğe göre ceviz veya fındık konulabilir (**KK 3**).

Harire (Pestil)

Malzemeler: Üzüm ve un.

Yapılışı: Üzümler yıkanır ve suyu alınmak üzere bir çuvalda ezilir. Çıkan şıra kaynatılmak üzere ateşe alınır ve üzerine beyaz toprak atılır. Köpüğü çıktıkça alınır. Köpük beyazlaşana dek devamlı alınır. Sonra dinlendirilmek ve arıtılmak üzere kenara alınır. Dinlenen şıra topraktan arındırılıp, ateşe alınır. Kaynamaya yakın şıranın yarısı başka kaba alınır ve tekrar soğutulur. Soğuyan şıraya un katılarak çırpılır ve çırpılan unlu şıra kaynamakta olan diğer şıra üzerine dökülür. Sürekli harire tahtası ile karıştırılır. Ateşi kısık bir şekilde kaynatılan şıra üzerine tarçın dökülür, dibi tutmayacak şekilde kaynayıncaya kadar karıştırılır. Çarşafın üzerine kaşıkla alınan numune soğumaya bırakılır. Birkaç gün bekletildikten sonra çarşafından sökülüp ve kesilir. Kesilen parçalar katlanarak genelde kışın cevizle birlikte tatlı niyetine yenilir (**KK 94**).

Pekmez Şerbeti

Malzemeler: Nar suyu, pekmez, su

Yapılışı: Bir kavanoz veya sürahinin içine bir miktar nar suyu ve pekmez konulur. Üzerine de soğuk su eklenip şerbet kıvamına gelinceye kadar karıştırılıp, servis edilir **(KK 98)**.

Baksuseme

Kar ve pekmez karıştırılarak yenilen bir tatlı türüdür **(KK 21)**.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ

3.1. MANZUM MENSUR KARIŞIK TÜRLER

3.1.1. Atasözleri

Atasözleri, yaşanmış uzun tecrübeler neticesinde nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelmiş, topluma yol gösteren kalıplaşmış, kısa, anlamlı, özlü sözlerdir. Bir toplumun atasözlerinde, o topluma ait kültür, inanç ve düşünce yapısına ait izlere rastlamak mümkündür. Bu açıdan atasözleri kültür hayatımızda önemli bir yer teşkil etmektedir.

“Atalar Sözü; ilk söyleyenin kime ait olduğunu bilmediğimiz, yaşamda prensip olarak alınacak düşünce ve fikirlerin dinden tabiat olaylarına, hukuktan iktisata vb. gibi pek çok alandan soyuttan somuta giden bir yol kullanılarak söz ya da yazıyla nesiller arası aktarılan felsefe içeren tümcelerdir. Anadolu haricindeki Türk coğrafyasında atasözlerine Tobollar; takmak, Yakutlar; xohono Sagaylar; takpak, Tuvalar; ülgercomak diye isim vermişlerdir. Diğer Türk boylarında ise eskiler sözü, tabma, makal, samah vb. gibi adlarla kullanılmaktadır” (Güzel ve Torun, 2003, s. 202).

Atasözleri yüzyılları kapsayan deneyim ve tecrübeler neticesinde oluşturulmuştur. Bir ulusa ait düşünce, eleştiri, özlem vb. gibi birçok değer ve tecrübeleri kapsamaktadır (Artun, 2015, s. 142).

Atasözlerini az kelime ile ifade edilen, halka mal olmuş hikmetli sözler şeklinde de tanımlayabiliriz. Anlatımında sanatsallık mevcuttur. Bir nevi anlatım sanatı da denilebilir. Çünkü çok az kelime ile oluşturulmuş cümle, o konuya ait birçok şeyi ifade etmektedir (Kunos, 1978, s. 187).

“Atasözlerinin konu sınırlaması yoktur. Ancak atasözlerinde yapılması ve yapılmaması öğüt verilen konular arasında yiğitlik, mertlik, ağırbaşlılık, konukseverlik, aile, akrabalık, komşuluk, dostluk, görgü kuralları, sağlık ve ölüm, ekonomi, tarım ve hayvancılık, iklim ve takvim, hayvanlar, din, milliyet gibi konular daha çok yer almıştır” (Oğuz vd., 2013, s. 210).

Bu tanımlardan hareketle, atasözlerinin geçmişten günümüze insanların deneyimleri sonucunda ortaya koydukları kalıplaşmış sözler olduğu söylenebilir. Atasözleri biçimsel olarak farklı şekillerde ortaya çıksa da içerik olarak genellikle bir deneyimin aktarımı olarak öğreti amaçlı üretilen dilsel ve kültürel değerlerdir.

Ömer Asım Aksoy (1988), oluşturmuş olduğu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü isimli eserinde atasözlerinin tıpkı Tanrı ve peygamberlerin sözlerinde olduğu gibi insan ruhuna işleyen sözlerden oluşan ulusal bir varlık olduğunu savunmuştur. Halkın yüzyıllar süresince edinmiş olduğu tecrübe ve bunlara bağlı düşüncelerinden kaynaklandığını ve bu yüzden de bir ulusa ait ortak düşünce, tutum ve kanı olarak da değerlendirilebileceğinin altını çizmiştir. Ömer Asım Aksoy, atasözlerine ait biçim ve kavram özelliklerini şu şekilde belirtmiştir:

Biçim Özellikleri

1. Az söz ile birçok şeyin anlatıldığı kısa ve özlü sözlerdir.
2. Kalıplaşmış sözlerdir. Bu yüzden sözcükler değiştirilip yerlerine -aynı anlamda da olsa- başka sözcükler konulamayacağı gibi sözdiziminin biçimi de bozulamaz.
3. Genellikle emir kipi ve geniş zamanlı ifadelerle kurulurlar.
4. Genellikle bir ya da iki cümleden oluşurlar. Daha uzun olanları nadir de olsa mevcuttur.

Kavram Özellikleri

1. Doğaya dair olayların nasıl geliştiğini uzun bir gözlem neticesinde ortaya koyarlar.
2. Uzun bir gözlem neticesinde sosyal olayların meydana geliş şekillerini ortaya koymaktadırlar. Ayrıca bunu yaparken de yansızdırlar.
3. Denemelere ve mantık çerçevesinde dolaysız bir şekilde öğüt yahut ahlak dersi vermektedirler.
4. Yol göstericidirler. Bunu yaparken de birtakım gerçekler, felsefeler yaparlar.
5. Yine doğa olaylarında olduğu gibi, toplumsal olayların da nasıl olageldiğini uzun bir gözlem ve denemeye bağlarlar ve bundan ders çıkarmamız gerektiğini hatırlatır.
6. Töre ve gelenekler hakkında bilgi vericidirler.
7. Kimi inanışları bildirirler (s. 15-19).

Aşağıda Midyat ve köylerinde yaşayan Mahalmilerden derlediğimiz atasözlerini alfabetik sıraya göre Mahalmi Lehçesi karşılıklarıyla birlikte verdik.

Tablo 3.1. Atasözleri

Mahalmi Lehçesi	Türkçe
Tey yıtlağ pırsık vele yıtlağ siytık.	Adın çıkacağına canın çıksın (KK 7).
Sammıd kırşık ıl abyaz, lı yevm ıl ısvıd.	Ak akçe kara gün içindir (KK 29).
Il ‘âkıl ziyne ve u himmeluv haziyneve.	Akıl ziynettir, taşıyıcısı hazinedir (KK 15).
Il ehıl bı ehli, vıl ğerib ğele mehlü.	Akraba akrabasıyla, yabancı tek başınadır (KK 80).
Allah yi’ti lincas lı melihu ıdras.	Allah Erik’i dişleri olmayana vermiş (KK 54).
Lı moysey kılem immu u ebuhu ıl ikleb icibuhu.	Anne babasının sözünü dinlemeyenler köpeklerden gelmedir (KK 1).
Hız ıl asil u nem ‘el haser.	Asil ile evlen, hasır üstünde yat (KK 55).
Mozağ lı me fiyu nar, mo yıtlağ dıhhen.	Ateş olmayan yerden duman çıkmaz (KK 75).
Sek lıt dor ye kelp tı ızza, ye habar tıccib.	Aylak aylak dolanan ayağı ya köpek ısırır, ya da haber getirir (KK 14).
Lıme şım lısfercele u lıme tısel ‘ele imme le tehız ıl bınt.	Ayvayı koklamadan, kızı da anasını sormadan alma (KK 91).
Il beğe moydum.	Azgınlık kimseye kar kalmaz (KK 1).
Il eb ‘ata lı’ıbnı karm, ıl ıbın me ‘ata lıl eb ‘ankud.	Baba çocuğuna üzüm bağı verir, çocuk babaya bir salkım vermez (KK 14).
Sın fesık vele itveccığ rasık	Baltanı iyi bile ki başın ağrımasın (KK 75).
Vıkığ fi cıp lı nebbeş.	Kazdığı kuyuya kendi düştü (KK 7).

Lızbibeye ittayyib il hatır.	Bir kuru üzüm tanesi bile hatırı güzelleştirir (KK 78) .
Id deyn vece'ıl 'ayn.	Borç gözün ağrısıdır (KK 84) .
It tul tul cemel, akıl akıl ğalem.	Boy deve boyu, akıl keçi aklı (KK 8) .
Rah il ikbiyr zağ il tedbir.	Büyük öldü, tedbir bitti (KK 86) .
Il roh yıtlığ vıl tabiyğa mo titlağ	Can çıkar huy çıkmaz (KK 1) .
Liy hassıs ynkıp 'ele rasu ırmade.	Cimrilik eden kendi başına kül dökmüş olur (KK 39) .
Li dık beb innes, innes ıddık bebu.	Çalarsan Milletın kapısını, Millet'de çalar kapını (KK 61) .
Il kereçiye motkul lebeni hamızve.	Çingene karısı ayranım ekşidir demez (KK 98) .
İccebел eşked likun ğeli tıhkem aleyu devse.	Dağ ne kadar yüksek olursa olsun, üstünden geçen olur (KK 15) .
Lı yıci bele ısyeh yıpke bele ıpsat.	Davetsiz gelen ayakta kalır (KK 100) .
Lahmıt lıdras mod şabbığ.	Diş arasında kalan et karın doyurmaz (KK 51) .
Kelb dayır ehşen ve mın sabığ tiy kuvn rabız.	Dolanan, çalışan köpek uyuyan aslandan iyidir (KK 62) .
Iddınye fey devmeye tıtinkızıy.	Dünya ağaç gölgesi gibidir, her türlü geçecektir (KK 31) .
İlvakığ melu sedık.	Düşenin dostu olmaz (KK 15) .
Lı lihuv 'eduv meluv heduv.	Düşmanı olanın rahatı olmaz (KK 1) .

Il edeb ehayrve mıl zeheb.	Edep altından daha kıymetlidir (KK 7) .
Li kebbi yı'ebbi, li dor ihor.	Eğilen toplar, gezen şaşırır (KK 50) .
Li hıt ihbeysuv fı turıt ıl mille, yekıluv bı minne.	Ekmeğini başkasının torbasına koyan onu minnetle yer (KK 62) .
Niyyer ıl 'atıyk moy ser sediyk.	Eski düşman dost olmaz (KK 84) .
Ihbi ıl hece, çağlı melık lezıme.	Eşyayı, ihtiyacın olmadığı zaman sakla (KK 72) .
Issıkt yıtlı' kemeş şıms.	Gerçek Güneş gibi ortaya çıkar (KK 55) .
Li geçşır bıı sırke, tiy yiled haşkara.	Gizli hamile kalan, aşikâr doğurur (KK 95) .
İğib lınhar u moyğib şarru	Gün batar, şerri batmaz (KK 74) .
Il heyın heyıbve.	Hainin sonu hüsrandır (KK 80) .
Kelp li 'avvi moy 'ız.	Havlayan köpek ısırılmaz (KK 4) .
Kıl kadi mın rohu razi.	Her kadı kendinden razıdır (KK 100) .
Kıl geleme mın sekete ım'ellekeye.	Her keçi kendi bacağından asılıdır (KK 1) .
Kıll cidi yıırza' mın ımmu.	Her oğlak anasından süt emer (KK 32) .
Kıl bakke 'ale ehd hakke.	Her şey kıymetine göre değerlidir (KK 2) .
Kıl vehıd fı kabır rohuv inem.	Herkes kendi mezarında yatar (KK 81) .
Il hazine mo tıbke matmora.	Hiçbir hazine gizli kalmaz (KK 7) .
Tamora mo tıbke matmora.	Hiçbir sır gizli kalmaz (KK 55) .
Dik imut tipke aynu fil izbele.	Horoz ölür, gözü çöplükte kalır (KK 18) .
İd lı mottek ıd gızze, buse.	Isıramadığım eli öp (KK 84) .

Lı fiyuv aha mo yınsehe.	İçinde ahı olan ahını unutmaz (KK 60) .
Kılmıt lı tıtlığ mın şıffiteyn tıtlıy beledıyn.	İki dudak arasından çıkan kelime iki şehir doldurur (KK 26) .
It'ellem 'ılm ser emir, le tıpkı cehıl tır'a hamir.	İlim öğren emir ol, cahil kalıp çoban olma (KK 15) .
Il insen bı kılme yi'elli u bı kılme yıka'.	İnsan bir sözle yücelir, bir sözle de alçalır (KK 87) .
Insen eyş lısey fiddınye lımo yırahu moy mut.	İnsan dünyada ne yaparsa o'nu görmeden ölmez (KK 2) .
Işşığıl rahıt lınsenve.	İş insanın rahatıdır (KK 59) .
Il kelp mo yekıl lahımıt ıl kelp	İt itin etini yemez (KK 73) .
Dıyk ıl fasih fı bayza iy seh.	İyi horoz daha yumurtadayken öter (KK 4) .
Eze ce ıl kader yı'me ıl basar.	Kader gelince göz kör olur (KK 61) .
Lı fı fı kalbuv kin, meluv din.	Kalbinde kin olanın, dini olmaz (KK 5) .
Sıd bebık bı taha u nem bır raha.	Kapını sağlam kapat ki rahat uyuyasın (KK 47) .
Il batteha fı bıngı tıntıkıl.	Kavun mevsiminde yenir (KK 8) .
Il ğeleme vaht liyyıc ecele tekıl ıhbeys ıl rağı.	Keçinin eceli gelince, çobanın ekmeğini yemiş (KK 15) .
Is sannor met, vıl far ıstahve.	Kedi ölünce fareler rahatlar (KK 80) .
Lı mo ıtık rasık bı ıdık mo yıbred ıfvedık.	Kendi başını kendi elinle kaşımasan yüreğin rahatlamaz (KK 18) .

Binti liki ekul, kinniti inti ifhemi.	Kızım sözüm sana, gelinim sen anla (KK 91) .
Ahet mo ikul lebeni hamız ve.	Kimse ayranım ekşidir demez (KK 84) .
Ik'ed fifey ınnetın u le tık'ed fifey ıl haten.	Kokmuş leş'in gölgesinde otur, damadın gölgesinde oturma (KK 59) .
Ikziy bı zıbil darık vele tıhtec lı carık.	Komşuna muhtaç olacağına çöpünle idare et (KK 7) .
Il zırta mırraye lev kenit mın kehf cara.	Kuma acıdır, kırık testi parçası da olsa (KK 49) .
Iz zip yekıl u mo yekıl methumve	Kurt yese de yemese de töhmet altındadır (KK 32) .
Ma ıl yebıs yıhtırık ıl tariy.	Kuru ile birlikte yaşta yanar (KK 69) .
Il kıfir iy duvm u ılzılm moy duvm.	Küfür devam eder, zulüm devam etmez (KK 87) .
Le tıgti melık lıl ehmek, tı hessubu lihu.	Malını verme ahmağa, kendisinin sanır (KK 5) .
Hebvıt ı'zar ısser sebı' tışbar, u moyğib 'aleye lınhar.	Martta yağın kar yedi karış olsa bile üstüne gün batmaz (KK 80) .
Il menfe'e li hitta fı mıhhu ızzağğuruv, li hitta taht sekuv tıd gabbıruv.	Menfaati kafasına koyan küçülür; ayağının altına alanı büyütür (KK 9) .
Il mısafir, cib rızku meğu.	Misafir, rızkını beraberinde getirir (KK 1) .
Let kuvn fırras veletkuvn helf.	Ne başı çek, ne sonda kal (KK 23) .
Eyş lı'tızra' hak tıhsıt.	Ne ekersen onu biçersin! (KK 84)

Matra fi nisen tıhyil insen.	Nisanda bir yağmur insanı diriltir (KK 19) .
Dut ıl ğud mıl ğud.	Odunun kurdu, kendinden olur (KK 59) .
Şil hatabık lızbat u tıbnık lı'zar.	Odununu şubata, samanını marta sakla (KK 69) .
Cıhrlı hırrata tıhviy lıkad fiy vıhde zırrata.	Osurukçu, yanında osurukçu barındırır (KK 27) .
İl Rab fi niye, vıl 'abd fi niye, niyyıt ıl Rab tığlıb kıl niye.	Rabbın bir hesabı, kulun bir hesabı var; ama Rabbın hesabı her hesaptan üstündür (KK 15) .
Dost ıl sedık yınğırif fi vaht ıl mızıyke.	Sadık dost kötü günde belli olur (KK 55) .
İl berd derd vıl defe 'efe.	Soğuk dert, sıcak ise afiyettir (KK 60) .
Be'del neyke sed ıl beb.	Son pişmanlık fayda vermez (KK 88) .
İl 'ısa lehe sehım fı cenne.	Sopanın cennette yeri var (KK 73) .
İl may irub vıl kahpe mot'tub.	Su maya tutar, kahpe uslanmaz (KK 69) .
İl may eşkad libke fı carra yınten.	Su, testide kaldıkça kokar (KK 10) .
Le hebve lıl 'ıtşan u le selik lıl cev'en.	Susuza, kar; aç, buğday yaramaz (KK 81) .
İşşib'en mo yı'rıf hal ıc cuv'en.	Tok açın halinden anlamaz (KK 7) .
Hıddem bı hıddem u cerye bı ğulem.	Uşağa uşak, hizmetliye hizmetli gerek (KK 61) .
Ğelemıt ıl cirbe mın rasıl ayn tışrab.	Uyuz keçi suyunu sadece pınarın başından içer (KK 23) .
Eze ken ıl vedi heliy, ısse'leb itım	Vadi eğer تنها ise, çakallar orada hazır olur

hazır.	(KK 67).
Lı yıntır ıl yare yıbke bele dönde.	Yar diye tutturanın sonu oğulsuz kalır (KK 5).
Lım cerreb hekimve	Yaşamış olan hekimdir (KK 57).
Il hıramiy nat mısık sahib ıl beyt.	Yavuz hırsız ev sahibini bastırmış (KK 75).
Eze ta'amt şebbi', veze ketelt vecci'.	Yedireceksen doyur, döveceksen acıt (KK 47).
Eze ıl ekıl mo lıkve mı'dıtık zıd mo lıkye.	Yemek senin değilse, miden senin değil mi? (KK 81).
Eze ekelte rahat eze ta'amta farıt.	Yersen gider, yedirirsen artar (KK 55).
Il kals meluv refik, vıl vekığ meluv sedik.	Zayıfın yoldaşı, düşkünün dostu olmaz (KK 42).
Il zengin ımarık u ıl fakir mineylik.	Zengine mübarek olsun, fakir sen nereden buldun (KK 73).
Id devle 'ale devle u ıl fikir 'ale ıl fikir.	Zenginlik zenginlik üstüne, fakirlik fakirlik üstüne (KK 4).

3.1.2. Deyimler

Deyimler anlatıma çekicilik katmak amacıyla en az iki sözcükten meydana gelen mecazlı sözlerdir. Deyimler atasözleri gibi halka mal olmuş anonim sözlerdir. Geçmişten günümüze kadar belli bir durum karşısında o duruma uygun olarak söylenmiş sözlerdir.

Minimum iki kelimededen oluşan ve bu iki kelimenin bir kavramı ifade etmek için genel itibariyle mecazi anlamda kullanıldığı özel bir anlatım kalıbıdır (Artun, 2015, s. 144).

Elçin (2004), deyimlerin gerçek anlamlarından uzaklaşarak yeni anlamlar oluşturan kalıplaşmış sözler olduğunu vurgulamıştır (s. 642). Aksoy ise (1988), deyimi çekici bir anlatıma sahip, çoğunun gerçek anlamından ziyade farklı anlamı ifade etmekte olan kalıplaşmış söz toplulukları olduğunu savunmuştur (s. 49).

Deyimlere ait göz çarpan dört önemli özellik mevcuttur:

1. Deyimi meydana getiren kelimeler genellikle gerçek anlamları haricinde kullanılırlar.
2. En az iki kelimedenden meydana gelirler.
3. Tıpkı atasözleri gibi kalıplaşmışlardır.
4. Bir kavramı ifade etmek amacıyla oluşturulmuş özel anlatım kalıplarındır. Atasözlerinin aksine genel kural özelliği taşımazlar. Bir deyimi oluşturan kelimelerden herhangi birini alıp yerine başka bir kelime koymak deyim anlamını bozar (Artun, 2015, s. 144).

Aşağıda Midyat ve köylerinde yaşayan Mahalmilerden derlediğimiz deyimleri alfabetik sıraya göre Mahalmi Lehçesi karşılıklarıyla birlikte verdik.

Tablo 3.2. Deyimler

Mahalmi Lehçesi	Türkçe
‘aynu coğene	Açgözlü (KK 91).
Situ tılı’	Adı çıkmak (KK 26).
Sımmu rahi ve	Ağzı gevşektir (KK 8).
‘aklu ce lı rasu	Aklı başına gelmek (KK 29).
‘aklu yıкта’	Aklı kesmek (KK 7).
Beynın moyfut may	Aralarında su sızıyor (KK 42).
Yıkdah nar	Ateş püskürmek (KK 4).
Lattı’ fideyk	Avucunu yala (KK 26).

Seku motroh	Ayağı gitmiyor (KK 31).
Seku mo tic kıddemu	Ayağı önüne düşmüyor (KK 31).
Kesrü seketu	Ayaklarını kırmak (KK 5).
Rasu ‘ali ve	Başı dik (KK 7).
‘ala rasi u ‘ayni	Başım gözüm üstüne (KK 18).
İhık rasu	Başını kaşımak (KK 81).
Seku vehde fil kabır	Bir ayağı çukurda (KK 9).
Ekle bı katle	Bir dayağa bir yemek (KK 32).
Şek’it hacar	Bir taş atımlığı kadar (KK 28).
Kamlutu belkeye	Biti belirgindir (KK 8).
Il ikrun fetu il ızen	Boynuz kulağı geçti (KK 84).
Puzu ce fil arz	Burnu sürtülmek (KK 87).
Yıtlı’ fi puzu	Burnundan çıkmak (KK 2).
Yıtlı’ fi puzık	Burnundan gelsin (KK 2).
Cebe mın puzu	Burnundan getirmek (KK 24).
İçık puzu	Burnunu sokmak (KK 7).
Fıras puzu itallı’	Burnunun ucuyla bakmak (KK 27).
Yıhrik cenu	Canını yakmak (KK 19).
Bı kalbu rab	Canla başla (KK 72).
Ceybu mebhuş	Cebi delik (KK 4).
Fi fi ceybu ‘akrep	Cebinde akrep var (KK 4).
Fi fi ceybu hayye	Cebinde yılan var (KK 10).
Kasabıtu tıhtırık	Ciğeri yandı (KK 79).
İsey lıccın ızen	Cinlere kulak yapar (KK 82).

Mazrubve	Çarpılmış (KK 8) .
Vıkı' fekkü	Çenesi düşmek (KK 23) .
Sar hırbe hırabe	Darma dağın oldu (KK 83) .
Cıldu vesi' ve	Derisi geniştir (KK 9) .
Cıldu ısmıkve	Derisi kalındır (KK 9) .
Inselu tavilve	Dili uzundur (KK 87) .
Inselu dehinve	Dili yağlıdır (KK 36) .
İnseli sef	Dilimde tüy bitti (KK 2) .
Fı ras ınseli	Dilimin ucunda (KK 99) .
Lınsel mefiyu 'azım	Dilin kemiği yok (KK 4) .
İsın ıdrasu	Dişlerini biledi (KK 8) .
Henunve	Dost canlısı (KK 27) .
Rehe şıfeturu	Dudaklarını büzmek (KK 8) .
İsemmi' vi tarrış	Duymazlıktan gelmek (KK 2) .
Iddınye 'aymye	Dünya bulutludur (KK 80) .
'aynu merat dınye	Dünya gözü görmedi (KK 73) .
İdu tımsık kalem	Eli kalem tutmak (KK 62) .
İdu hazikeye	Eli sıkı (KK 32) .
İdu taviliye	Eli uzundur (KK 98) .
Eyş lic mın idık letkassır	Elinden geleni ardına koyma (KK 7) .
Etfil havlık	Etrafında döneyim (KK 49) .
Keser kalbu	Gönül kırmak (KK 51) .
Vıkı' mın 'ayni	Gözümde düştü (KK 12) .
Dıhıl fı 'ayni	Gözüme girdi (KK 30) .

Kesebne günehu	Günahını almak (KK 2) .
Mın hevehu mo yinfet	Havasından geçilmiyor (KK 31) .
Cevebu tahtıbatu	Hazırcevap (KK 81) .
Keme refesu dik	Horoz tepmiş gibi (KK 74) .
Hablu tavilve	İpi uzundur (KK 7) .
Dekok ılras	Kafa tokmağı (KK 1) .
Mo yı'rif rasu 'eleyş imhaddeve	Kafasının hangi yastıkta olduğunu bilmiyor (KK 3) .
Mıh yebıs	Kalın kafalı (KK 86) .
Demmu yığlı	Kanı kaynamak (KK 8) .
Demmu hılu ve	Kanı tatlıdır (KK 99) .
Fı demmu yıhtınık	Kanında boğulmak.
Keme gebus ıl leyl	Karabasan gibi (KK 82) .
Demmu fidu	Kelle koltukta (KK 5) .
Kısmıtu cit lı seku	Kısmeti ayağına gelmek (KK 31) .
Şem irrehe	Kokuyu aldı (KK 55) .
Bızrın netınve	Kökleri bozuk (KK 7) .
Sıkren a'mi	Kör kütük sarhoş olmak (KK 27) .
'elke belke	Kötü bir olaya bulaşmak (KK 15) .
Bel 'ale bıssayıtu	Közüne işedi (KK 28) .
Belbel ızenu	Kulaklarını dikti (KK 67) .
Des 'ala 'ısasutu	Kuyruğuna bastı (KK 26) .
Cıbbu ihassır	Kuyusu kaçırıyor (KK 26) .
Irmade fi mıhhık	Kül başına olsun (KK 3) .

Nefesu kevi	Nefesi kuvvetli (KK 90) .
Katlu hılelve	Öldürülmesi helaldir (KK 15) .
Şemmu ferdıtkın	Paçaları sıvamak (KK 31) .
Des 'ale ferdıtu	Paçasına bastı (KK 31) .
Rah fi hara semek	Pisipisine gitmek (KK 5) .
Sevet şahfite meknese	Saçını süpürge etmek (KK 92) .
Ahat me ferrıllık 'azım	Sana kemik atan olmadı (KK 70) .
Zahru moyıc lıl arz	Sırtı yere gelmez (KK 67) .
Mo yısve kışrııt basal	Soğan kabuğu etmez (KK 1) .
Mayyu himi	Suyu ısınmak (KK 84) .
Halip hıram	Sütü bozuk (KK 62) .
Vıçh keme vıçh ıl cece	Tavuk yüzlü (KK 48) .
İnfih ebuy infih	Üfle babam üfle (KK 31) .
Tıpke fi zıkkık	Üzerine kalmak (KK 95) .
Dehineye	Yağlıdır (KK 26) .
Nıssu taht larz ve	Yarısı yerin altındadır (KK 7) .
Tılı' mittarek	Yoldan çıkmak (KK 27) .
Ifvedu ce lı sımmu	Yüreği ağzına geldi (KK 69) .
Mo yı'ti vıch	Yüz vermemek (KK 58) .
Vıçh ıl vek'e	Yüzü düşmek (KK 4) .
Bayyazu vıçhne	Yüzümüzü ak çıkardılar (KK 26) .
Şahharu vıçhne	Yüzümüzü kara çıkardılar (KK 86) .
Sem u kozzırkııt	Zehir zıkkım olsun (KK 92) .

3.1.3. Bilmeceler

Bilmeceler halkın içinden çıkmış, eğlendirme amacı taşıyan herhangi bir canlı veya cansız kavramları soru yoluyla buldurma amacı güden kalıplaşmış sözlerdir. Bilmeceler de anonim olup dilden dile aktarılarak geçmişten günümüze gelmişlerdir.

“Bilmece; tabiat, doğa, eşya inanış gibi çok çeşitli konularla alakalı bilgilerin üstü kapalı bir şekilde anlatılarak, onun ne olduğunun düşündürülerek bulunmasını amaçlayan genellikle kalıp halinde olan sözlerdir. Bu sözler, dinleyici için bir nevi eğlence ve bulmaca gibi olup, onu düşündürmeye ve zihnini çalıştırmaya sevk eder. Bilmece Batı Türkçesinde bilmek fiilinden türemiş bir kelimedir. Kaşgarlılarda tabzuğ, Doğu ve Kuzey Türkleri ile Azeriler ve Kerküklülerde "tabmak" fiilinden türemiştir. Öte yandan Kırgız ve Kazaklarda cumbak ve yumak, Türkmenlerde ise matal sözü yaygın olarak kullanılmaktadır. Ülkemizde ise masal, mesel, matal, hikâye, dele gibi anlamlarda da kullanılmaktadır” (Elçin, 2004, s. 607).

“Artun, bilmecenin somut ve soyut varlık ile kavramları uzak yakın ilişkisi ve çağrışımlarıyla insanın düşüncesine sunarak, bunları açıklamayı hedefleyen kalıplaşmış sözlerden meydana gelen anonim halk edebiyatı ürünü olduğunu savunmuştur. Bilmeceye ait ilk örnekler; Kıpçaklara ait 14. yy’ da oluşturulan Codex Comanicus’ta mevcuttur. Diğer yandan Kaşgarlı Mahmut’ a ait olan Divanü Lügati’t Türk’te bilmece anlamında kullanılan bir kelime mevcuttur. Fakat bu eserde bilmece olarak kullanılan bir örnek mevcut değildir. Bilmece toplumda kadın, erkek ve çocuk herkese hitap eder” (Artun, 2015, s. 134).

Bilmecelerin Özellikleri

1. Hem manzum hem de mensur örnekleri bulunan bir türdür.
2. Manzum bilmeceler en çok beyitlerden ve dörtlüklerden oluşur.
3. Genellikle anonimdirler, ancak lügaz veya muammaların söyleyicileri bellidir.
4. Bilmece metinlerinde anlamlı kelimelerin yanı sıra doldurma ve yansıma kelimelere de rastlanır.
5. Bilmecelerin yanıtları bir ya da daha fazla kelimedenden oluşabilir.
6. Konuları bakımından çok zengindirler.
7. Yetişkin ve çocuk eğitiminde önemli rol üstlenirler.
8. İmece usulü ile yapılan işlerde kullanılarak işin zevkli bir hale gelmesini sağlarlar.
9. Bilmece sorma geleneğinin bir özelliği olarak cevabı bilemeyen kişiye sembolik bir ceza verilir (Artun, 2015, s. 134-135).

Aşağıda Midyat ve köylerinde yaşayan Mahalmilerde söylenen bilmeceler verilmiştir.

Tablo 3.3. Bilmeceler

Mahalmi Lehçesi	Türkiye Türkçesi	CEVAPLAR
Fıd devme makful sandok.	Ağaç içinde, kilitli sandık.	Ceviz (KK 22)
	Ala geyiğin tavuğu avluya düştü.	Dolu (KK 25)
	Altı yayın, üstü yayın, içinde bir murat dayın.	Börek (KK 1)
	Ateşe koydum kustu, çıkardım köstü.	Kahve (KK 21)
Tahtu cılt, foku cılt, fı vustu kamşıt dıhın.	Altı deri, üstü deri, içinde bir avuç darı	İncir (KK 38)
	Ben varmadan o varır, her şeyden çok yol alır.	Işık (KK 26)
	Ben giderim o gider, arkamdan tin tin eder.	Gölge (KK 1)
	Bir küçük kumbara, Erzak taşır ambara, Bilinen bir gerçektir, En çalışkan böcektir.	Karınca (KK 33).
Fı ıkbör arb'in meyyıt.	Bir mezarda kırk ölü.	Kibrit (KK 35)
	Bir üzüm asılı, ortası nur asılı.	Ampul (KK 25)
	Çarşıdan aldım bir tane, eve geldim bin tane.	Nar (KK 54)
	Dağa gider, takır tukur. Eve gelir keten dokur.	Eşek (KK 83)

	Dağdan gelir yak gibi, Kolları budak gibi, Eğilip su içer, Bağırır oğlak gibi.	Kağrı (KK 1)
	Biz biz idik biz idik, Yüz bin tane kız idik, Gece oldu dizildik, Sabah oldu silindik.	Yıldız (KK 41)
Yıpke al dırhış, mo yıpke fil id.	Dalda durur, elde durmaz.	Kuş (KK 64)
	Dam üstünde şıp şıp, dam altında şıp şıp.	Yağmur (KK 53)
Tıka' millistoh mo tınkısır, tıka' fil may tınkısır.	Damdan düşer kırılmaz, suya düşer kırılır.	Kâğıt (KK 2)
Tıt'allak fil hayt, kıl yevm yıntalla' fiye.	Duvarlara takılır, her gün ona bakılır.	Ayna (KK 99)
İl mese ıt fir, bınhar tıhrıp.	Gece uçar, gündüz kaçar.	Yarasa (KK 41)
	Gelir leylam, gider leylam, Tek ayaküstündedir leylam.	Kapı (KK 1)
	Gökte açık pencere, kalaylı bir tencere.	Ay (KK 20)
	Dürüm dürüm, dürüldüm, Kuşak gibi sarıldım, Göbeğimi yardılar, Benden dolma sardılar.	Lahana (KK 50)
Kıl mese ıtnem, ıssıp ıtkum, motnem.	Her akşam yatar, sabah kalkar, hiç uyumaz.	Güneş (KK 46)
Refikeyn yı'davn half ba'zın.	İki arkadaş, birbirini kovalar.	Gece-gündüz (KK 2)
	Gökte gördüm bir köprü, rengi var yedi türlü.	Gökkuşağı (KK 71)

	İki canlı pencere, bakıp durur her yere.	Gözlük (KK 36)
Ma'lakiteyn ma'lokin fi hayt.	İki kaşık bir duvara yapışık.	Kulak (KK 25)
It fir fil heve bele ıcnéh, keme sikkarye mele ta'im.	Havada uçar kanadı yok, şekere benzer tadı yok.	Kar (KK 38)
	İki küçük çukurda, Sanki birer mil taşı, Bir saniye içinde, Dolaşır dağı taşı.	Göz (KK 11)
It'alliyu yıpkı, ıtnahhiyu yıskıt.	Kaldırsan ağlar, indirsen susar.	Zincir (KK 1)
Lıhe ıcnéh mo 'afsorye, lıhe ıkrun mo ibrenye.	Kanadı var kuş değil, boynuzu var koç değil.	Kelebek (KK 82)
	Kılıdır sarkar, okşayınca kalkar.	Kedi kuyruğu (KK 71)
Fışşite sedık, fissayf neyr.	Kışın dost, yazın düşman.	Ateş (KK 50)
Bızru fi immık, rasu fi sımmık.	Kökü ananda, ucu ağzında.	Meme (KK 74)
	Küçücük fiçıcık, içi dolu turşucuk.	Limon (KK 7)
Melu sım u insel, yıhki kemel insen.	Ne ağzı var ne dili, konuşur insan gibi.	Mektup (KK 70)
	Küçük küçük odalar, birbirini kovalar.	Tren (KK 35)
Melu le dem u le cen, bı hams sabi'.	Ne kanı var ne canı, beş tanedir parmağı.	Eldiven (KK 77)
	Ninem fiçıda, saçı dışarıda.	Soğan (KK 1)
	Mavi atlas, iğne batmaz; makas kesmez, terzi biçmez.	Gökyüzü (KK 17)
Meymıti ficcarra, şıffete barra.	Ninem testide, dudağı dışarıda.	Sarımsak (KK 30)

Min hatap cece, itbiz bayza sevde.	Odundan tavuk, siyah yumurta yumurtlar.	Asma (KK 25)
Ibnu ekberve min ebuhu.	Oğlu babasından büyüktür.	Duman (KK 40)
	Pişirsen aş olur, pişirmezsene kuş olur.	Yumurta (KK 21)
Yıthıl fik u yırhik.	Sana girer gevşetir.	Uyku (KK 1)
	Sapı uzun, beli ince, mide dolar sevince.	Kaşık (KK 70)
	Sarı tavuk dalda yatar, dal kırılır yerde yatar.	Ayva (KK 53)
	Sarıdır safran gibi, Okunur kuran gibi, Ya bunu bileceksin, Ya bu diyardan gideceksin.	Altın (KK 2)
Cıp imkelles mo yitneffes.	Sıvalı kuyu, nefes almaz.	Yumurta (KK 74)
Fıl ı'kar verde, fil beyt dehne, fokne libs.	Tarlada çiçek, evde yağ, üstümüzde giyecek.	Pamuk (KK 50)
	Tencerem ovada, kapaksız kaynamada.	Karınca Yuvası (KK 36)
	Türlü türlü olur, Bol sulusu olur, Aptala ad koyarlar, Uzun boylusu olur.	Armut (KK 22)
Araytuva mın ıb'id hacar, rıhtu lı 'ande bı arbi' seket u bıras.	Uzaktan gördüm bir taş, yanına vardım dört ayakla bir baş.	Kaplumbağa (KK 2)
	Üstü çayır biçilir, altı çeşme içilir.	Koyun (KK 27)
Foke hacar, tahte hacar, davvır ha davvır.	Üstü taş, altı taş; ha dolaş ha dolaş.	Minare (KK 1)

Nıssık fiyu, kıllu fik.	Yarın onda, hepsi sende.	Şalvar (KK 27)
İroh manko' yıcı neşif.	Yaş gider, kuru gelir.	Ekmek (KK 40)
Taht larz cıd bı dakın.	Yeraltında sakallı dede.	Havuç (KK 26)
Hacar ımdavvare, mıtliye bızır.	Yuvarlak taş, çekirdek dolu.	Karpuz (KK 74)
Hımlu bıkad cemele u hüve bıkad ıtıtır.	Yükü deve yükü kadar, kendisi keklık kadar.	Takunya (KK 35)
	Yürür yürür iz etmez, hızlı gitse toz etmez.	Gölge (KK 30)

3.1.4. Tekerlemeler

Tekerlemeler hoşça vakit geçirmek ve eğlenmek amacıyla çeşitli söz oyunlarına dayalı çoğunlukla uydurma sözlerden oluşan kafiyeli sözlerdir. Özellikle çocuk oyunlarında ve masalarda sıkça kullanılan tekerlemelerin en önemli özelliklerinden birisi de söylenmesindeki zorluk ve ahenktir. Çocukların dil gelişimi açısından da önemli bir yere sahiptir.

“Tekerleme çeşitli işlevleri bulunan, söz ustalığı gösterme, dinleyicilerin dikkatini çekme, belli konuda bilgi verme amacı taşıyan nazım-nesir karışık anonim halk edebiyatı ürünüdür. Genellikle çocuklar tarafından söylenir. Her konuda söylenebilir. Kafiyelemlerden meydana gelen tekerlemeler, esasında birer söz oyunlarıdır ve çağrışımlar yoluyla düşünceler birbirine bağlanır. Tekerlemeler, bunun yanında şiir düzeninde olup, düşünce ve hayal oyunlarından meydana gelmektedir” (Artun, 2015, s. 138).

Tekerlemeler genellikle bilmece, masal, ninni, halk hikâyesi gibi halk edebiyatı ürünlerinin içerisinde geçmektedir. Bu yüzden onların sınırlarını şekil, konu ve fonksiyon açısından çizmek tam manasıyla mümkün değildir. Ayrıca diğer türlerden bağımsız tekerlemeler de vardır (Duymaz, 2002, s. 9).

Elçin, tekerlemelerin halk tiyatrosu, bilmece, hikâye vb. gibi birtakım türler içerisinde bağımsız bir biçimde ortaya çıktığını savunmuştur. Tekerlemeler, masal ve oyun tekerlemesi şeklinde türlere ayrılmaktadır (Elçin, 2004, s. 589).

Pertev Naili Boratav' a göre (1969) tekerlemelerin özellikleri şu şekildedir;

- Herhangi bir şekilde ana konu mevcut değildir,
- Bir baş uyak ve sonrasında uyaklar ile elde edilen ses olayları ve çağrışımlar ile birbirine bağlanırlar,
- Şiir düzeniyle oluşturulurlar,
- İnsanları eğlendirmek, şaşırtmak ve keyiflendirmek için başvurulan söz cambazlığıdır (s. 145-146).

Yine Pertev Naili Berbatov' a göre (1969) tekerlemenin 4 türü vardır;

1. Oyun Tekerlemeleri
2. Masal Tekerlemeleri
3. Bağımsız Söz Cambazlığı Değerinde Tekerlemeler
4. Tören Tekerlemeleri (s. 146).

Aşağıda Midyat ve köylerinde yaşayan Mahalmilerden derlenen Tekerlemeler Mahalmi Lehçesi karşılıklarıyla birlikte verilmiştir. Tekerlemeleri Türkçeye çevirirken taşıdığı anlamsal özelliklerinden kaydığını görmekteyiz.

Tablo 3.4. Tekerlemeler

MAHALMİCE	TÜRKÇE
Şingır mıngır bittirki Ahmed Hallo yıntirki Yıntirki half ıl kal'e Sarılki sitte seb'a Vehıt met u vehıt 'eş Vehıt rıkıb 'el ceş Bake zevcki ıl kırreş.	Şingır mıngır Türkçeyle Ahmed Hallo seni bekler Kalenin arkasında seni bekler Altı yedi çocuğun oldu Biri öldü, biri yaşadı Biri eşeğe bindi Hilekâr kocan kaldı (KK 22).
Hırkıs birkıs kum ırkıs Cit ıl bağle tıtırıs Immık tıhşı ıs sannora	Hırkıs birkıs kalk oyna Katır geldi tepmeye Annen kediyi dolduruyor

Ebuk yidik tanbora Ahuk ra'il bakora.	Baban saz alıyord Kardeşin inek obanı (KK 27).
Rıkıptu fid dıp Nızıltu fi cıp Cıptu zıbde mın taka	Ayıya bindim Kuyuya indim Dolaptan tereyağı getirdim (KK 72).
Delilo delilo destane Hammed herreb Sıltane Veddehe lı taht ıl 'ızrane Ta'ama kamşıt kızame Ket: kırt u kırt Kelu: kozırkııt.	Delilo delilo destane Muhammed sultanı kaçırdı Onu alı ağacının altına götürdü Ona bir avuç leblebi yedirdi Kırt kırt, dedi Zıkkım olsun, dediler (KK 74).
Mine mine minete Mine tiyser hamete Tay maşşıt řa'ru ıl ikveyyıs Yıd'i lı sibeyte Mine mine minete	Kim kim kimdir? Kaynanası kim olacak. Güzel saçlarını tarasın Gençliğine dua eder. Kim kim kimdir? (KK 20)
Vavaylıtı vavaylıtı Cıddi katel meymıti, Rıhtu lı 'end 'emmiti 'atatni fincen 'asel, Vıkığ mın idi inkeser. Rıhtu lı 'end kıtaye 'atatni bındekeye	Vavaylıtı vavaylıtı Dedem ninemi dövdü Halamın yanına gittim Bana bir fincan bal verdi Elimden düştü kırıldı Kıtayenin yanına gittim Bana bir fındık verdi (KK 1).
İmmik u abuk ficcebel Yeklun ihbeys u leben İmmik tihşi sannora Abuk yidik tambora Abuk yi kiş tayru İmmik tid'i fi ğayru	Annen baban dağda Ekmekle ayran yiyorlar Annen kediyi dolduruyor Baban saz alıyor Baban kekliğini süpürüyor Annen başkasını davet ediyor (KK 49).
Tamartuva fittıbın Kalebit sarıt ıbın,	Samana gömdüm onu Döndü ocuk oldu

Semmeytuhu Mustafa, vıkığ mın ‘el listoh ıntafa.	Adını Mustafa koydum Damdan düştü söndü (KK 86) .
Şımmıt şımmıt şımmesiti, Li yık‘et fi şımmesiti, Yekıl hara kelbiti, Kelbiti mistihiye, Kıl yevm tıhra uvkiyi. Şehfit imme il miğlyi	Güneş güneş güneşim Güneşimde oturan Köpeğimin pisliğini yesin Utangaçtır köpeğim Her gün uvkiye pisler Anasının kaynamış saçı (KK 21) .
Il çember fit taka Cit ‘ammıtı ıssırreke Serekıtu u harabıt ‘Edeytu helfe İştekeytu fi derde Derde tablu il hinne Eymet tıtmıt il kınne Telbıs çıtati il hımır vıl biyz vıl hıdır Vatla’ ‘ale il bori Ve keşkiş ityori.	Çember pencerede Hırsız halam geldi Çemberi çalıp kaçtı Peşinden koştum Derdine saplandım Derdine kına güzel Gelin ne zaman ölecek Kırmızı, beyaz ve yeşil örtülerini giyecem Borunun üzerine çıkacam Kuşlarımı uçuracam (KK 87) .
Zıng u zıng me‘leke Bızır batteh me beke Rıhtu lı-‘and kıtaye ‘atatni bındıkeye Çekkeytuve fi’t tıbın Kalebit sarıt ıbın Semmeytuhu Mustafa Çak-çak savlu fis safa Vıkı’ fi’l-cıb vıntafa.	Zıng zıng bir kaşık Kavun çekirdeği kalmadı Kıtayenin yanına gittim Bana bir fındık verdi Samana batırdım Çocuğa dönüştü Adını Mustafa koydum Ayakkabısını kayaya vurdu Kuyuya düştü söndü (KK 1) .
Elif leffe velif leffe u asal lı Teffe Atla’ kef u enzel kef u asal lı ‘ınkef Epşe, sırrekin il tepse Kastalune, sırrekin sabune	Dolanıyorum Teffe’ye varıyorum. Kayaya çıkıp kayadan iniyorum ‘ınkefe varıyorum. Epşe, tepsi hırsız

Betuşe, ekelu hayye menkuşe.	Kastalune, sabun hırsızı Betuşe, oyulmuş yılan yer (KK83) .
Sam u salla De'e lalla Mo yıksır kilem Alla!	Oruç tuttu, namaz kıldı Allah'a duâ etti Allah'ın sözünü kırmaz (KK 6) .
Bırgılzeyli ledi ledi Kef Ahmedi Levi sehle levi cidi!	Bırgılzeyle doğur doğur Ahmed tokadı Ya oğlak ya kuzu! (KK 25)
Kebek kebek lul lu Bişeku metfulu Immi itrabbini beynıl bısetini Tıffehıtıl hamza Tıngız u tı'tini Helefto modoke Lemo yıc dedeti Dedeti fil askar Yışrap şarap u yıskar	Kebek kebek lu lu Dolanmış dalıyla Annem bana bağda behçede bakıyor Ekşi elma Isırıp bana veriyor Yemin ettim tatmıyacam Abim gelmeden Abim askerde Şarap içip sarhoş oluyor (KK 49) .
'ıklo bıκλο Çaro çambar 'isık 'ambar Le le teze Biber rınci Hoppan toppan gırt (KK 1) .	
Hıncıncile bıncıncile, Rasıc-cıdı fir ravzane, Zara' zara' fil vata, Vık'ıtullu Hımeme ımşarbate, 'Ammo, helo, piro pıst (KK 1) .	

3.2. MANZUM TÜRLER

3.2.1. Maniler

Mani anonim halk şiirinin en yaygın nazım şeklidir. Yedili hece ölçüsüyle ve tek dördlükten oluşur. Uyak düzeni aaxa biçimindedir. İlk iki dize doldurma dizedir. Asıl anlatılmak istenen son iki dizededir. Düz mani, kesik mani, artık mani gibi çeşitleri vardır. 6,8 10,11’li hece ölçüsüyle yazılan manilere de rastlamak mümkündür. Ayrıca beş veya daha fazla dizeli maniler de bulunmaktadır. Maniler, aşk, sevgi, özlem, ayrılık, hasret, gurbet, arkadaşlık vb. konularda söylenirler. Manilerde toplumsal ve sosyal olaylara pek yer verilmez.

Oğuz’a göre; ülkemizde mani mana, me’ani, hoyrat, karşı-beri, aytıpsa, ülenk, çinik gibi birçok isimle anılmaktadır (Oğuz vd., 2013, s. 244).

“Manideki redif ile kafiye kısmındaki yerlere maniciler tarafından ayak adı verilmektedir. Maniciden beklenen şey ise ayağı ayağına denk getirmek ya da ayak bulmaktır. Mani söyleyen kişilere manici, mani düzücü, mani atıcı gibi isimler verilmektedir. Diğer yandan manileri âşıklar özel bir ezgiyle, makamla söylemektedir. Karşılıklı söylenen manilerde karşılıklı dilek, duygu ve düşünceler açıklanır. Toplumsal olaylara yer verilmeyen manilerdeki ana tema genellikle sevgidir” (Artun, 2015, s. 102).

Pertev Naili Boratav’ a göre (1969) maniler şu şekilde sınıflandırılmıştır;

1. Sevda manileri
2. Fal, niyet manileri
3. Bekçi ve davulcu manileri
4. İş manileri
5. İstanbul meydan kahvelerinin cinaslı manileri
6. İstanbul’da bazı sokak satıcılarının manileri
7. Doğu Anadolu’da hikâye manileri
8. Mektup manileri (s. 190-192).

Aşağıda Midyat ve köylerinde yaşayan Mahalmilerde söylenen maniler Türkçe ve Mahalmi Lehçesi karşılıklarıyla verilmiştir. Bazı manilerin Türkçeye çevrilirken anlamsal ve biçimsel kaymalara uğradığı gözlenmiştir.

Tablo 3.5. Maniler

Mahalmi Lehçesi	Türkiye Türkçesi
Fok ıl masa dıps Hey dıps mo yıkfeni Hey bınnet Merdin Bele taksi moyrohun ‘arus	Masa üstünde pekmez Bu pekmez bana yetmez Şu Mardin’in kızları Taksisiz gelin gitmez (KK 6) .
Hıbebit ‘ınıp inti Keme aynıteyni inti Lessa’ ıt kulin nisiytu Bınhar u leyl kılmiti inti	Tane tane üzüksün, Benim iki gözüksün, Sanma ki unutmuşum, Gece gündüz sözüksün (KK 13) .
Tıyyara't me bake yıkumun Araba't me'fi ale tırkan Hılve inti bayza inti Hak ayneyki vallah zırk	Uçaklar kalkmaz oldu Yollarda araba yok Güzelsin, beyazsın Vallah o mavi gözlerin (KK 21) .
Immi ımmi ımmi Leecenti lımmi Le sehuki ıl bınnet Kulli teşevır lımmi	Annem annem annem Yoğurdumu topla Kızlar seni çağırса De ki anneme danışayım (KK 97) .
Hat ıl matar ki ki Delle fi ziki Fı da'vıt Hallume Tıntılı ıccume	Yağmur yağdı ki ki Göğsümden aktı gitti Hallume'nin düğününde Göl dolup taşacak (KK 20) .
Cıbın cıbın ğo ğo Şeyhi met mın coğu	Peynir peynir ğo ğo Hocam açlıktan öldü

Tata'im lıkme lıs sannor Ve ferrık 'ale rohu	Kediye bir lokma yedirecem. Ve ruhuna dağıtacam (KK 1) .
Ikve beyt ıl haten cev Le şem' fi vele zav Mafi sannor tikul nav Vele kelb tikul 'av	İşte damat ehli geldi Ne mum var ne lamba Ne miyav diyen kedi Ne de hav diyecek köpek (KK 87) .
Pişi pişi nav Kumi ı'lıkı ızzav Celiki habibki Kumi kahli 'ayneyki	Kedi kedi miyav Kalk lambayı yak Sevgilin sana geldi Kalk gözlerine sürme çek (KK 86) .
Pişi pişi nav Kumi ı'lıkı ızzav Ce zevcki tinem Vıki' fil hımmem	Kedi kedi miyav Kalk lambayı yak Kocan geldi yatmaya Hamama düştü (KK 86) .
Ay dıhın dıhın Mın derd ıd dıhın Athanu yıc hışın E'cunu yınmırık Ahbusu yıhtırtık Ekulu ahtınık	Ay darı darı Darının derdinden Öğütüyorum dağılıyor Hamur yapıyorum büzülüyor Pişiriyorum yanıyor Yiyorum boğuluyorum (KK 6) .
Hırhış hırhış harhuşe Alla ihalli derguşe Hayt hayt Alla ihalli hort ıl beyt	Hırhış hırhış harhuşe Allah beşiktekini bağışlasın Hayt hayt Allah evdekini bağışlasın (KK 99) .
Hırhış hırhış harhuşe Alla ihalli derguşe Il derguşe havlıl soba Il yevme seyne köbe	Hırhış hırhış harhuşe Allah beşiktekini bağışlasın Beşik sobanın yanında Bugün köbe pişirdik (KK 90) .

Sımı'tu Dalal kınğaben Tenzel lı sok ıl bakar Tahıttıllu sıtl leben U cembu teze ihbeys çakal	Duydum ki Dalal küsmüş İnek pazarına inecem Bir kova ayran koyacam Ve yanına taze ekmek (KK 86) .
Li roh lıl ı'kar Lımo yırkep 'al ihmar Lı luhu ıtfaı ızğar Yınkellu ihtiyar	Tarlaya giden Eşeğe binmeden Küçük çocukları var Ona ihtiyar denilecek (KK 14) .
Basattu tırraha fil beyt Hame, ımsiki ınselki İl mese keme yıc ıbııki Tiksır zahırki ıl kambur	Eve serdim kilimi, Tut kaynanadilini Akşam oğlun gelende, Kıracak kambur belini (KK 95) .
Eyş lık fil ğırbe hedditik Kıl yevm fı moza'a eyş ye haletik Let kul mecbur ene let kul Mineye lı cabbarıtık	Neyin var gurbette seni yıkan Her gün bir yerdesin nedir bu halin Mecburum deme sakın, deme Kimdir seni mecbur eden (KK 68) .
Ye 'aynıl hılve Hıllı hazabu sevey Sekın ihmar tenirkebu Tenveddiyu lı sok ıl iyyar Tenhemmilu hımleyn ihyar.	Ey güzel gözlüm Sakin eşeğe binecez Pazara götürecez Hıyar yükleyeceğiz ona (KK 3) .
Ithıbbun Alla letkulun Habııtık metıt İmberhe ıl mığrıbiye Taht şıbbekne fetıt	Allah'ınızı severseniz söylemeyin Sevdiğinin öldüğünü Dün akşam vakti Penceremizin önünden geçti (KK 96) .

3.2.2. Ninniler

Ninniler; özel bir ezgiyle çocukları uyutmak amacıyla söylenen ve içinde çeşitli duygu, düşünceleri barındıran; manzum sözlerdir. Anonim olan ninnilerin söyleyicileri anne,

nine, hala, teyze gibi kadınlardır. Sade bir dille söylenen ninniler genellikle dört dizeli olup yedi ve sekizli hece ölçüsüyle söylenir. Âşıklar tarafından söylenen ninniler de vardır.

Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lügati't Türk adlı eserinde "balu balu" adı verilen ninniye diğer Türk bölgelerinde "layla", "laylay", "sengildek yırı" "elle", "elley", "nene", "besik cırı", "aldey aldey" "ayya", "hüvdi" gibi isimler verilmektedir (Oğuz vd., 2013, s. 252).

İçerisinde annenin çocuğuna olan sevgisi yatan ninnileri ilk söyleyen kadınlardır. Doğaçlama olan ninniler, anneler çocuklarının ağlamaması, nasibinin çok olması, hızlı büyümesi, uslu olması için söylenir (Artun, 2015, s. 129).

Aşağıda Midyat ve köylerinden derlediğimiz ninniler Mahalme Lehçesi ve Türkçe karşılıklarıyla birlikte verilmiştir.

Tablo 3.6. Ninniler

Mahalme Lehçesi	Türkçe
Nenni Nenni	Nenni Nenni
Nenni nenni	Nenni nenni
Fı zahru zenbil tini	Sıtında bir zenbil incir
Yıtfa' ıl beb bı seku	Kapıyı ayağıyla itti
Yikul mama ıl hakini	Anneciğim yetiş diyor
Nenni nenni	Nenni nenni
Kırbani lı Allah 'atana	Seni veren Allah'a kurban olayım
Mehellene mahrumin	Bizi mahrum bırakmadı
Kıl 'atana hel velet	Bize bu çocuğu verdi
Elil mevt yıkfene	Ölene kadar bize yeter
Eeeeeee nenni.	Eeeeeee nenni (KK 1).

<p>Çoppani</p> <p>Le le le çoppani Çoppan çoppan çoppani ‘ışrin kırş mo yıkfeni Harhuş harhuş harhuşe Alla ihalli luve fid darguşe Iyyevm seveyne kibe Itemmeyne havl ıssoba Hayt hayt hayt Alla ihalli hort ıl beyt</p>	<p>Çoppani</p> <p>Le le le çoppani Çoppan çoppan çoppani Yirmi kuruş bana yetmiyor Harhuş harhuş harhuşe Allah beşikteki bebeği bağışlasın Bu gün kibe yaptık Hepimiz toplandık sobanın etrafına Hayt hayt hayt Allah evin gencini bağışlasın (KK 1).</p>
<p>Lölli</p> <p>Deydi, deydi lı hey tıfli tinem, Tezbehıllu tayr-ıl hımem, Ekçım ‘ale tayr-ıl hımem, Lıme hey tıfli inem. Lölli, lölli lıhey tıfli, Tezbehıllu tayr ıssaydi, Ekçım ‘ale tayr ıssaydi, Lıme inem hey tıfli.</p>	<p>Lölli</p> <p>Deydi, deydi bebeğime uyuyacak Hımem keklığini ona keseceem Şaka yapıyorum hımem keklığine Bebeğim uyuyuncaya kadar Lölli lölli bebeğime Av keklığini ona keseceğim Av keklığine şaka yapıyorum Bebeğim uyuyuncaya kadar (KK 24).</p>
<p>Allah Hay</p> <p>Alla hay, Alla hay, Nekıl nenne u nışrab may, Ketfi cevz u ketfi rımman, Ketfi bayzat ıl ‘afsor, Ketfi Şeyh Ebu Tantor, Nağce kole mo tıntah, Kelb ıl meyyıt mo yınbeh, Hayye meyte mo tıldeğ, Alla hay, Allah hayyu deyım hay.</p>	<p>Allah Hay</p> <p>Alla hay, Allah hay Ekmek yer, su içeriz Ceviz kopar, nar kopar Kuş yumurtası kopar Şeyh Ebu Tantor kopar Boynuzsuz koyun boynuzlamaz Ölü köpek havlamaz Ölü yılan ısırılmaz Alla hay, Allah hayyu deyım hay (KK 100).</p>
<p>Hılu</p> <p>Hop u hop lıl hıluv</p>	<p>Hılu</p> <p>Hop hop bu tatlıya</p>

<p>Eser kırban lel hıluv Ciyb kamisık tehsılu Tehsıluv fil incene Venşıru ‘al bızene Il lımmene tıtlımmu Il ısfercele tıtışımmu Tıtı’tıyu lı ummu</p>	<p>Kurban olam bu tatlıya Elbiseni getir yıkayayım Leğende yıkayayım Bırzenede sereyim Toplayan toplayacak Ayva onu koklayacak Onu annesine verecek (KK 49).</p>
<p>Zıng u Zıng Zıng u zıng me‘leke, Bızır batteh ma beke, ‘Ilbe dıhın bı sesin, Ehed moydir ıl yetim, İrkısı rıkkasıtı, Tezbehilki ceciti, Ceciti la tivze‘in Ekçım ‘ale rıkkasıtı.</p>	<p>Zıng u Zıng Zıng zıng bir kaşık Kavun çekirdeği kalmadı Bir miktar mısır otuz lira Kimse yetime dokunmaz Oyna oynayanım Sana tavuğumu kesecem Tavuğum korkma Oynayanımla şakalaşıyorum (KK 1).</p>
<p>Dandini Dandini, dandini dastana Danalar girmiş bostana Kov bostancı danayı Eeeeeee... Bahçede kurdum salıncak Eline verdim oyuncak Benim yavrum uyuyacak Uyuyacakta büyüyecek Eeeeeee... Ağlama bebeğim ağlama, Üç gün kaldı bayrama. Eeeeeee...</p>	

<p>Yavru kuş ninni, Yuvada sindi, Bu gece ninni, Gülsün yüzün şimdi. Eeeeeee...</p> <p>Ay parlar gökte nenni, Nasıl da soldu nenni. Eeeeeee...</p> <p>Uyusun da büyüsün de nenni, Sağlıklı da büyüsün nenni, Eeeeeee...(KK 100).</p>	
--	--

3.2.3. Ağıtlar

“Ağıtlar genel olarak ölüm, korku, heyecan ve telaş anındaki üzüntüyü kapsayan feryatlar, isyanlar ve talihsizliklerin anlatıldığı düzenli ya da düzensiz bir şekilde söz ya da ezgilerin olduğu türkülerdir. Ağıt söyleyen kişilere, ağıtçı denilmektedir ve halk arasında ağıt yakmak terimi türemiştir. İslamiyet’ten önceki dönemde sagu ile aynı anlama gelmektedir. Türkmen dilinde ağı veya tavşa; Azerbaycan’ da ağı gibi kelimeler kullanılmaktadır” (Elçin, 2004, s. 290).

“Tüm insanlık için ortak bir edebiyat ürünü olan ağıtlar aynen dilek, öğüt ve bedduada olduğu gibi insanlığın ilk dönemlerinden itibaren var olmuştur. İnsanlar, insanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren ağıtlar söyleyerek acılarını yatıştırmak istemişlerdir. Ayrıca ağıtlar kişisel durumların yanında, topluma ilişkin sıkıntılar, düşmanlıklar, istenmeyen olaylar gibi konularda da söylenmiştir” (Kaya, 1999, s. 244).

“Ağıt, konusu ölüm olan, genellikle 8’li hece ölçüsüyle ve aaxa veya xaxa kafiye şemasında cenaze başında ve devamlı yas süresi içinde belirli bir törene veya töreye bağlı olarak ve genellikle kadınlar arasında meydana getirilen bir şiir türüdür. Ağıtların meydana geliş mekânı cenaze veya yas evidir” (Altınkaynak, 2015, s. 45)

Ağıtlar dörtlüklerle ve hece ölçüsüyle söylenir. Genellikle 7’li 8’li ve 11’li hece ölçüsüyle söylenir. 5 ve 6 dizeden oluşan ağıtlar da bulunmaktadır. Ağıt söyleme geleneğine Mahalmilerde de rastlamaktayız. Ölüm karşısında duydukları derin acı ve

ıstırabı bazen bir feryat bazen de bir yakarı olarak görmekteyiz. Mahalmilerde özellikle kadınların ağıtlarına daha çok rastlanmaktadır.

Aşağıda Midyat ve köylerinde yaşayan Mahalmilere ait ölüm karşısında duydukları acı ve ızdırabı dile getiren ağıtlar verilmiştir.

Tablo 3.7. Ağıtlar

Mahalmi Lehçesi	Türkçe
<p>Vey Brevo Vey birevo, vey birevo, vey birevo Vey birevo ehuy Vey birevo Huvezzi ken ekun fi sarık vey birevo Huvezzi Allah ken yehız rohi mın bıdelık Vey birevo, vey birevo, vey birevo</p>	<p>Vey Brevo Vey birevo, vey birevo, vey birevo Vey birevo kardeşim Vey birevo Keşke senin yerinde ben olsaydım da Allah ruhumu, seninkinin yerine alsaydı Vey birevo, vey birevo, vey birevo (KK 3).</p>
<p>Vay Brevo Vey birevo, vey birevo, vey birevo Fey ‘ımrık met Mın titallı’ lı yitemıtık Alla yırrhamık bı rahmutu Lavo lavo lavo Vıki’ fi beytu nar Vey birevo, vey birevo, vey birevo</p>	<p>Vay Brevo Vey birevo, vey birevo, vey birevo Bu genç yaşta öldü Kim yetimlerine bakacak Allah rahmetiyle sana rahmet etsin Lavo lavo lavo Evine ateş düştü Vey birevo, vey birevo, vey birevo (KK 49).</p>
<p>Ay Mama Ene le a’iş feddinye Ay mama ay mama ay ahuy Ene le a’iş feddinye lo labyazi</p>	<p>Ay Anam Ben yaşamayayım bu dünyada Ay anam ay anam ay kardeşim Ben yaşamayayım dünyada lo beyazım</p>

Kef rıht u halleytne loo	Nasıl bizi bırakıp gittin loo
Tamuruk u hasaluk bakaytu bekes	Gömdüler, yıkadılar kimsesizim
Le a'ış feddinye.	Yaşamayım bu dünyada (KK 19).

3.2.4. Türküler

Halk edebiyatımızın en eski türlerindendir ve özel bir ezgisi ve yapısı vardır. Manzum eserlerdir. Halk türkülerinde bireysel konuların yanı sıra toplumsal konular da ele alınmaktadır. Halkın yaşamış olduğu kahramanlıklar, acılar, sevinçler gibi hususlar türkülerde işlenmiştir.

“Tıpkı atasözü, masallar ve bilmeceler gibi sözlü ve yazılı edebiyatımızda oldukça yaygın olarak kullanılan edebi ürünlerdir. Bu edebi ürünlere Doğu ve Kuzey Türkleri tarafından yır, cır adı verilmiştir. Türkü, Batı Türkçesinde kullanılan bir edebi ürün olup; buradan da türkü yakmak deyimi türemiştir” (Elçin, 2004, s. 195).

Ülkemizin sözlü geleneğinde bir şiirin ezgi eşliğinde söylenmesi genelde türkü adı ile anılmaktadır. Ayrıca bazı durumlarda şarkı, deyiş, deme gibi kelimeler ezgi veya sözün çeşitlenmesine göre türkü ile aynı anlamda kullanılmaktadır (Boratav, 1969, s. 162).

“Kıtaldan oluşan türküler, genellikle 7-15’ li heceli kalıplar ile oluşturulmuştur. Yapı bakımından iki kısımdan oluşan türkülerde birinci kısma bent adı verilmektedir. Bentlerde türkülerin asıl sözleri mevcuttur. İkinci bölümde ise bağlama veya kavuştak olarak da adlandırılan ve her bendin sonunda tekrar edilen nakaratlar bulunmaktadır. Bentler ve nakaratların kendi aralarında bir kafiyeye düzeni bulunmaktadır. Genel itibarıyla 7’ li, 8’ li ve 11’ li hece ölçüsüyle söylenen türküler, diğer yandan hece ölçüsünün tüm kalıpları ile de söylenebilmektedir” (Artun, 2015, s. 110).

Boratav’ a göre (1969) türkü iki ana bölümden oluşmaktadır. Türkülerin işlediği konu ilk bölümde yer alırken; türkülerin kullanıldığı yerler, gördükleri vazifeler ise ikinci bölümde yer almaktadır.

1. Bölüm:

A) Lirik Türküler: Aşk Türküleri, Ninniler, Askerlik Türküleri, Gurbet Türküleri, Hapishane Türküleri, Ağıtlar vb. gibi

B) Taşlama, Yergi ve Güldürü Türküleri

C) Anlatı Türküleri: Bölgelere veya Kişilere Has Konuları Olan Türküler, Tarihi Konuları Ele Alan Türküler, Efsane Konulu Türküler

2. Bölüm

A) Tören Türküleri: Düğün Türküleri, Bayram Türküleri, Dinlik ve Mezheplik Törenlere Değın Türküler, Ağıt Töreninde Söylenen Türküler

B) İş Türküleri

C) Oyun ve Dans Türküleri: Büyüklerin Oyunlarında Söylenenler, Çocuk Oyunlarında Söylenenler (1969, s. 163-164).

Türküler, yöreden yöreye ahenkleri, ezgileri ve işledikleri konular açısından farklılıklar arz etmektedirler. Bu çerçeveden değerlendirildiğinde temsil etmiş olduğu yöreye ait kültürü yansıtır.

Aşağıda da Midyat ve yöresinde yaşayan Mahalmiler tarafından düğünlerde, merasimlerde ve çeşitli eğlencelerde söylenen türküleri verdik.

Tablo 3.8. Türküler

Mahalmi Lehçesi	Türkçe
<p>Hinne Ay le le le ay le le hinne Cibu legen il ebyaz ta nıcin il hinne İl hinne motinicin lemo tici il kinne</p>	<p>Hinne Ay le le le ay le le hinne Getirin beyaz leğeni kınayı yoğuracağız Kına yoğrulmuyor gelin gelmedikçe (KK 49).</p>
<p>Sabiha Sabiha kussıkırtı Kumi ıtla'i nemi</p>	<p>Sabiha Sabiha uykun geldi Kalk git, uyu</p>

<p>Le le le oy Sabiha Monem monem oy dalal Lı met kun fı ıhdalı Le le le oy Sabiha</p>	<p>Le le le oy Sabiha Uyumam uyumam oy dalal Sen koynumda olmadıkça Le le le oy Sabiha (KK 21).</p>
<p>Esmerani Ben bir keklik olaydım Dallarına konaydım Gelen geçen yolcudan Haberini soraydım</p> <p>Ah ye esmeri loy Habibi ıl esmerani Esmer ebu ‘ayn ıssud Eğed akli u ğelleni</p> <p>Gidiyorum ağlama Karaları bağlama Saçlarından bir tel ver İlaç olsun yarama</p> <p>Ah ye esmeri loy Habibi ıl esmerani Esmer ebu ‘ayn ıssud Eğed akli u ğelleni (KK 66).</p>	
<p>Memo Yağmur yağdı, çok yağdı Kamışlı doldu taştı Haber gelmiş Halep'ten Deriyeli'ler şaştı.</p> <p>Oy Memo, Memo. Memo, Memo</p>	

<p>Mardinli'ye (Nak.)</p> <p>Memo Diyarbekirli'ye Gerbiz kahvesinde anam Beni bıçakladılar Hastaneye götürüp Ameliyatla parçaladılar Yar yar diyar yar Yar yar diyar süzelim (KK 66).</p>	
<p>Dalal</p> <p>Bir ay doğdu karşıdan Yar bakıyor damdan Dalal oy Dalal Bir kez yanımdan gel geç Aklım al başımdan Dalal oy Dalal Gözlerin badem içi Ey kalbimin sevinci Dalal oy Dalal Gözümde akan yaşlar Sanki birer inci Dalal oy Dalal Şu Mardin'in gülleri Öter bülbülleri Dalal oy Dalal Değer dünya malına Mardin güzelleri Dalal oy Dalal (KK 65).</p>	
<p>Ah Meryem</p> <p>Ah Meryem, Meryem'im Ölene dek seni beklerim, Gözlerin rabbinden Selvi boyunu dilerim.</p> <p>Salınarak yürüyüşün ceylan gibi, O uzun boyun selvi gibi,</p>	

<p>Aklım başından gitti, Görünce selvi boyunu (KK 65).</p>	
<p>Mahalmi Yâri İsterim Yaylaların yoğurdu, Seni kimler doğurdu, Seni doğuran ana, Bal ile mi yoğurdu.</p> <p>İsterim isterim Mahalmi yâri isterim, İsterim isterim ay yüzlü yâri isterim.</p> <p>Damda kırat beslerim, Ben Midyatlı isterim, Onu bana verseler, Şekerle beslerim.</p> <p>İsterim isterim Mahalmi yâri isterim, İsterim isterim ay yüzlü yâri isterim (KK 66).</p>	
<p>Mahalmi Gelin Gelin Mahalmi gelin Deştin yaramı gelin Dün gece neredeydin Ağlattın beni gelin</p> <p>Denizler kadar derin Rüzgârlar kadar serin Senin en güzel yerin O simsiyah gözlerin (KK 65).</p>	

Mahalmi Kızı Çayda Gezer

Mahalmi kızı çayda gezer

Vay le le le Mahalmi kızı

Hem geziyor hem oynuyor

Vay le le le Mahalmi kızı

Mahalmi kızı yün tarıyor

Vay lele le Mahalmi kızı

Hem tarıyor hem oynuyor

Vay lele le Mahalmi kızı

Mahalmi kızı aynaya bakar

Vay lele le Mahalmi kızı

Hem bakıyor hem oynuyor

Vay lele le Mahalmi kızı (KK 1).

Yola Çıktım Mardin'e

Yola çıktım Mardin'e düştüm senin
derdine

Ay ley ley deley ley ley deley ley ley
Halime

Mevla'm sabırlar versin yârini yitirene

Ay ley ley deley ley ley deley ley ley
Halime

Estel Midyat arası sevda başın belası

Ay ley ley deley ley ley deley ley ley
Halime

Senin baygın bakışın bende yürek yarası

Ay ley ley deley ley ley deley ley ley

Halime Bana gurbet gezdirip kırk bin başlık parası Ay ley ley deley ley ley deley ley ley Halime (KK 1).	
--	--

Bu türkünün bir de hikâyesi vardır. Türkünün hikâyesi yörede şu şekilde anlatılmaktadır.

Çok eski dönemlerde Midyat'ta bir ağa varmış. Bu ağa çok zenginmiş. Bu ağanın, güzelliği tüm Mardin'in dilinde olan, akıllı, becerikli, dünya güzeli Halime adında bir kızı varmış. Halime'nin talibi çokmuş, her gün evlerinin kapısına görücüler geliyormuş; fakat babası başlık parası istediğinden görücüler parayı çok bulur, geri dönerlermiş. Bir gün Estel'den yaşlı bir kadın Halime'yi oğluna istemek için evlerine görücü gelmiş. Bu arada Halime oğlanı, oğlan da Halime'yi görmüş, birbirlerini beğenmişler, âşık olmuşlar. Birbirlerini çok sevmişler; fakat Halime'nin babası 40 bin lira başlık parası isterim diye tutturmuş. Oğlan fakirmiş; fakat Halime'yi de çok severmiş. Sonunda başlık parasını biriktirmek için gurbete yollara düşmüş, çok uzaklara çalışmaya gitmiş. Halime de sevinmiş, parayı biriktirip gelecek, düğünümüz kurulacak diye; fakat oğlan ne gelmiş, ne bir haber göndermiş. Halime çok beklemiş, oğlan da dönmemiş. Halime'ye de, oğlana da ne oldu bilinmez.

3.3. MENSUR TÜRLER

3.3.1. Efsaneler

Efsaneler halk arasında uzun yıllar boyunca gerçekliğine inanılarak anlatılmış, hayal gücüyle oluşturulmuş olağanüstü öykülerdir. Her toplumda efsaneler mevcuttur. Ancak hepsinde de ortak olan şey; gerçek üstü, anlatanının belli olmadığı ve nesilden nesile aktarılacak günümüze kadar gelmiş olmasıdır. Efsanelerin gelenek ve görenekleri

muhafaza etmek, insanlara ders vermek, insanları iyiye yönlendirmek gibi çeşitli işlevleri de vardır.

“Kaynağı Farsça olan “efsane” kelimesi, dilimize Farsçadan geçmiştir. Arapçada efsane kelimesi “usture” terimi ile karşılanmıştır. Dilimizde dini efsaneler için “menkabe” kelimesi kullanılmıştır. Özellikle Anadolu’ya göç etmiş olan Türklerde efsaneler daha yaygın olarak anlatılmaktadır. Türk dünyasında efsanenin hangi toplumlarda hangi anlamlarla ifade edildiğine bakacak olursak; Azerbaycan Türkleri esatir, mif, efsane; Özbekler efsane, rivayet; Kazaklar anız; Kırım Tatarları anız şeklinde kullanmıştır” (Ergun, 1997, s. 1-2).

Develioğlu (2008) tarafından oluşturulmuş olan Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Sözlüğü’nde asılsız hikâye, masal, boş söz ya da saçma-sapan lakırdı olarak tanımlanan efsane (s. 206), TDK’nın yayınlamış olduğu Türkçe Sözlük’te (1998) ise eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları olayları konu edinen hayali hikâye, söylence şeklinde telaffuz edilmiştir (s. 674). Akalın (1984) ise efsaneyi olağanüstü yönde akıl-dışı olacak şekilde söylenmiş bir söylenti olarak tanımlamıştır (s. 93).

Elçin (2004) ise efsanenin, insanlığın ilk devirlerinden bu yana süregelen bir çeşit masal türü olduğunu belirtmiştir (s. 314).

Türk folklorunun önde gelen araştırmacılarından biri olan Pertev Nâili Boratav (1995) ise efsanenin kendine has bir tarzı ile kalıplaşmış, kurala dayanan, bir şekli olmayan ve konuşma dili ile bildirilen bir alıntı türü olduğundan bahsetmiştir (s. 106).

Türk Halk Edebiyatı El Kitabı’nda ise efsanenin destan, masal ve halk hikayelerine nazaran daha kısa ve içerisinde bol miktarda abartmayı barındıran olağanüstülük içeren nesir anlatıdır (Oğuz vd., 2013, s. 145).

Pertev Naili Boratav (1969) tarafından efsaneler şu şekilde sıralanmıştır:

1. Tarihlik efsaneler
2. Yaradılış efsaneleri;
 - a. Oluşum ve dönüşüm efsaneleri
 - b. Evrenin sonunu anlatan anlatan efsaneler;

3. Dinlik efsaneler

4. Olağanüstü güçler, kişiler ve üzerine efsaneler (s. 108-109).

Saim Sakaoğlu (1992), efsanelerin özellikleri üzerine yapmış olduğu çalışmalar sonucunda tespit ettiği özellikleri şu şekildedir:

1. Herhangi bir anlatılış şekilleri olmayıp, genellikle kısa cümlelerden oluşan günlük konuşma diliyle anlatılan eserlerdir
2. İnanırcılık özelliğine sahiptirler.
3. Efsaneler olaylar, yer ve kişiler üzerinden anlatılan edebi türlerdir.
4. Anlatılanlarda olağanüstülük mevcuttur (s. 10).

Aşağıda Midyat ve köylerinde yaşayan Mahalmilerden derlediğimiz efsaneler yer almaktadır.

3.3.1.1. Baykuşlar

Çok eskiden köyün birinde binlerce baykuş varmış ve o bölgede ağır hastaları tedavi etmek amacıyla o köye götürürlermiş. Sabah yakınlarına doğru hasta oradaki bir evin damına çıkarılıp orada oturtulmuş. Eğer gün ağarınca kadar geçen sürede hastaya yakın olan baykuşlar ötmezse, o hasta iyi olurmuş. Ancak baykuşlar bu süre zarfında öterse hastanın iyi olmayacağı düşünülürmüş. Bunun üzerine bu duruma iyice inanan köy sakinleri, bu baykuşların uğursuz olduğuna ve yakınlarının başına bir şey geleceği endişesine kapılarak öldürmüşler. Rivayete göre, o gün bugün o köyde hiçbir baykuş barınmazmış (KK 18).

3.3.1.2. Yorgancı Teyze

Çok eskiden Mardin'de bir kadın yaşarmış. Bu kadın, hamile kadınların çocukları için yorgan dikermiş. Yorganın rengini, bebek kız ise pembe, erkek ise mavi yaparmış. Yorgan yaptırmaya gelen kadınlar, önceden çocuğun cinsiyetini bilme imkânları olmadığı için Yorgancı Teyze'den yardım isterlermiş. Çocuğun cinsiyetini öğrenmek

için kadın, yatağın bir tarafına bıçak, bir tarafına ise makas koyarmış. Daha sonra hamile kadını çağırır. Gelen hamile kadın eğer bıçağın olduğu yere oturursa kız çocuğu, makasın olduğu yere oturursa erkek çocuğu doğarmış. Yorgancı Teyze de buna göre uygun renkte yorgan dikermiş. Rivayete göre de Yorgancı Teyze'nin tahminleri de her zaman doğru çıkarmış. **(KK 2)**.

3.3.1.3. Leyla ile Mecnun Yıldızları

Rivayete göre Mardin'de yılın belli zamanlarında gökyüzünde beliren iki yıldız varmış. Bu iki yıldızın Leyla ile Mecnun'a ait olduğu düşünülürmüş. Bu yıldızlar, birbirini çok seven iki gençmiş. Fakat birbirine âşık bu iki genç, bu dünyada kavuşamamışlar ve onların birbirine kavuşması, yalnızca cennette mümkün olmuş böylece sonbahar aylarında gökyüzünde ortaya çıkıp buluşur olmuşlar. Bu yıldızların birbirine dokunduğunu gören insanlar, dilek tuttıkları zaman dilekleri gerçekleştirmiş **(KK 21)**.

3.3.1.4. Taş Kesilen Çoban

Mardin Diyarbakır yolu üzerinde bulunan tepelerin birinde kayalar, bir insanı ve kuzuyu andırmaktadır. Rivayete göre çobanın çok sevdiği kuzusu uçurumdan aşağıya düşer. Çoban da, kuzum kurtulursa başka bir kuzuyu kurban edeyim diye adak adar. Çoban kuzusunu kurtarmayı başarmasına rağmen adağını yerine getirmez. Adağını yerine getirmemesi sonucunda çoban ve kuzusu taş haline geldiği ve bu şekilde cezalandırıldığına inanılır **(KK 62)**.

3.3.1.5. Ğule

Rivayetlere göre Ğule dişleri uzun ve eğri, saçları beline kadar gelen, yüzü benekli, oldukça çirkin ve korkunç bir yaratıktır.

Ğule, genellikle ıssız yerlerde dolaşır, kimseye görünmemeye çalışır ve rastladığı insanları da kendine has türküsünü söyleyerek ve onlara taş atarak korkutmaya çalışır. Sadece iğneden korkan Ğule'yi, bir gün adamın biri geçebileceği yolların birinde

beklemeye koyulmuş. Günlerce bu yarattığı bekleyen adam sonunda Ğule'yi görmüş ve ona sezdirmeden arkadan yaklaşarak elindeki iğneyi ona saplamış. Ğule, oracıkta hemen 15 yaşında bir kız oluvermiş ve adam da onunla evlenmiş. Daha sonra Ğule, bir kız çocuğu dünyaya getirmiş. Bu kız çocuğu ona yardım edecek çağa geldiğinde ise bir gün Ğule'nin karnındaki iğneyi görmüş ve annesine bu iğneden rahatsız olup olmadığını ve onu aldirmayı düşünüp düşünmediğini sormuş. İğneden çok korkan Ğule, konuyu değiştirmiş ve üstünü kapatmış. Ancak daha sonra yıkanmak amacıyla hamama giden Ğule'nin karnındaki bu iğneyi hamamda bir kadın görmüş ve iğneyi onun karnından çıkarmış. Karnından çıkarılan iğneden sonra Ğule, hemencecik ortadan kaybolmuş. Bu olay, zamanla dilden dile yayılmaya başlamış. Haliyle kocası da bu durumu öğrenince olayı anlatmış. Kızı ise annesinin bu kayboluşuna çok üzölmüş. O günden sonra Ğule, kimselere görünmeden kızını görmeye gelmiş ve ona bol gıdalı yemekler götürmüştür. Bu olay kızının ölümüne dek sürmüştür (KK 1).

3.3.1.6. Hızır Aleyhisselam

Abbasiler devrinde ceza evinde çalışan bir gardiyan varmış. Hızır bu gardiyani sıkça ziyaret eder kendisiyle sohbet edermiş. Gardiyan Hızır Aleyhisselam'ın sohbetinden büyük zevk alır, konuştuğu kişinin de Hızır olduğunu bilirmiş. Emekli olayım gardiyanlığı bırakayım Hızır'la daha çok görüşeyim diye düşünmüş ve emekli olmuş. Emekli olmuş ama Hızır gardiyani ziyarete gelmez olmuş. Gardiyan Hızır'ın gelmeyişine çok üzölmüş. "Neden gelmiyor?" diye düşünüp durmuş.

Bir gün Hızır gardiyani ziyarete gelir. Gardiyan sevinir. "Ben daha sık görüşelim diye gardiyanlığı bıraktım sen hiç gelmiyorsun neden?" diye sorar.

Hızır Aleyhisselam; "Ben seni görevin sebebiyle ziyaret ediyordum sen temiz bir insansın cezaevindeki mahkûmlara iyi davranıyordun, onları üzmiyordun, onlardan menfaat sağlamayı düşünmiyordun. Yerine gelenler senin gibi değil, görevini bırakmayacaktın" der, gardiyana veda eder ve bir daha ziyaretine gelmez (KK 55).

3.3.2. Masallar

Masal, yaratıcısı bilinmeyen, kuşaktan kuşağa sözlü olarak anlatılagelen olağanüstü olayları ve kahramanları konu edinen bir anlatım türüdür. Masallarda yer ve zaman belli değildir. Kahramanları, cinler, periler, devler, tanrılar gibi olağanüstü özelliklere sahip varlıklardır. Masalların inandırıcılık yönü bulunmamaktadır. Çocukların eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Masalların sonunda iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır.

TDK'nın tanımına göre masal; genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikâye (Türkçe Sözlük, 1998, s. 1510) şeklindedir. İslam Ansiklopedisi'nden (1985) edinilen bilgilere göre, İbranice'de masal gibi mukayese, karşılaştırma; Aramice'de masla ve Habeşçe'de ise mesl, messâledir (s. 2216). Ferit Develioğlu (2008) ise masalı, terbiye ve ahlak için faydalı olan bir çeşit hikâye şeklinde ifade etmiştir (s. 625).

Pertev Naili Boratav (1969), masalın bir çeşit alıntı türü olduğunu vurgulamıştır. Bu alıntı türü dini inanış ve törelerden bağımsız, bütünüyle hayal ürünü ve gerçeğe alakasız ve inandırma gibi bir iddası bulunmayan nesir ile söylenmiş olan eserlerdir (s. 80).

Şükrü Elçin (2004) ise masalı, “bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen varlıklara ve kişilere ait olayların macerası, hikâyesi” şeklinde ifade etmektedir (s. 368).

Güzel ve Torun (2005) masallarda yer alan kişi ve olayların doğüstü ve insanüstü niteliklere sahip olduğunu ve hayal ögesinin ön planda olduğunu ifade etmişlerdir. Bu yüzden de inanılması mümkün olmayan masalların dinleyicileri gerçek dünyadan ziyade hayal dünyasına çekmek için tekerlemeler ile başlamaktadır (s. 197).

Ali Berat Alptekin (2002), masalların büyük oranda nesir yoluyla anlatılmış olan ve dinleyicileri inandırmak şeklinde bir hedefi olmayan, tamamen hayal ürünü olan edebi eserler olduğunun altını çizmiştir (s. XI).

Umay Günay (1993), Elazığ Masalları isimli çalışmasında masalların yalnızca çocukları eğlendirmek amacıyla anlatılmış olan bir edebi tür olmasından ziyade, herhangi bir şekilde okur-yazarlığı olmayan halk açısından da roman ya da hikâye niteliği taşıyan bir edebi tür olduğunun altını çizmiştir (s. 2).

Saim Sakaoglu'a (1999) göre ise masallar, doğüstü ve insanüstü varlıklardan oluşmakta, olaylar masal ülkesinde yaşanmakta ve dinleyenleri de inandırabilmektedir (s. 2).

Bilge Seyidoğlu (1985), masalların içerisinde olağanüstü kişi ve olayların olduğunu ve bunların halk arasında yüzyılları kapsayan süre içerisinde anlatıldığının altını çizmektedir. Diğer yandan masallar, bir varmış bir yokmuş şeklinde klişe bir anlatım ile başlayıp onlar erdi muradına, biz çikalım kerevetine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene şeklinde sözlerle bitmekte, zaman ve mekân kavramı söz konusu olmamaktadır (s. 149).

Masalların kahramanlarını insanlar, hayvanlar, alet ve eşyalar, birtakım hayali yaratıklar, yalın fikirler vb. gibi akla gelen herşey oluşturmaktadır. Masalcı tarafından bu kahramanlar ve olaylar kimi zaman eski inanç, din, kültür ve medeniyet gibi öğelerin etkisinde kalınarak fıkra, hikâye ya da dram şeklinde anlatılırlar (Elçin, 2004, s. 369).

Masalların sınıflandırılması Miletlerarası Masal Kataloğu'na (Aniti Aame ve Stith Thompson, The types of the folktale, yeni basımı: Helsinki 1964 - Aath) göre şu şekildedir:

- 1) Asıl masallar: Olağanüstü masallar, gerçekçi masallar
- 2) Hayvan masalları
- 3) Zincirlemeli masallar
- 4) Güldürücü hikâyeler (Boratav, 1969, s. 84).

Midyat ve köylerinde yaşayan Mahalmilerden derlediğimiz Masallar şu şekildedir.

3.3.2.1. Arcun ile Bercun

Bir varmış bir yokmuş, memleketin birinde iki kardeş yaşarmış. Küçük olanın ismi Bercun, büyük olanın ismi ise Arcun imiş. Bercun çok yaramaz, inatçı ve tembel iken; Arcun ise oldukça akıllı, çalışkan biriymiş.

Bir gün Arcun çok sıkılan Bercun'u gezdirmek istemiş. Arcun Bercun'u bağa üzüm toplamaya götürmek istemiş ve Bercun da bu teklifi oldukça beğenmiştir ve birlikte bağa gitmişlerdir. Arcun durmaksızın üzüm toplamış, ancak Bercun ise sadece bir köşeye çekilip abisini seyretmiştir. Böylelikle gün dolmuş, akşam olmuştur. Bunun üzerine Arcun Bercun'un yanına gelip:

- Haydi, Bercun akşam oldu artık evimize gidelim demiş.

Bercun:

- Hayır, ben eve gitmek istemiyorum. Sen git demiş.

Arcun, Bercun'un kendisiyle eve gitmesi için çok fazla ısrar etmesine rağmen Bercun'u ikna edememiş. Başka çaresi kalmayan Arcun, Bercun'u tehdit etmiş ve şöyle demiştir:

- Eğer benimle eve gelmezsen seni çobana şikâyet ederim.

Bercun: - Edersen et demiş.

Bercun'un böyle demesi üzerine Arcun çobanın yanına giderek:

- Bak çoban kardeş! Bu sabah Bercun ile bağa geldik ve üzüm topladık, şimdi akşam oldu, ancak o benimle eve gelmek istemiyor ve benimle inatlaşıyor. Şu köpeklerini onun üzerine sal da onun korkmasını sağla. Böylece o da benimle eve gelsin demiş.

Ancak çoban da inatçıymış ve:

- Hayırrrr! Ben gelemem demiş.

Bunun üzerine Arcun, çobanı da tehdit etmek zorunda kalmış ve:

- Eğer benimle gelmezsen seni bit sürüsüne şikâyet ederim demiş.

Bunun üzerine çoban:

- Git, demiş.

Çobanın onun bu sözünü umarsamaması üzerine Arcun bitlerin şahı olan en büyük bite durumu anlatmış ve bunun üzerine bit de ona gelemeyeceğini söyleyince Arcun bite dönüp:

- Arcun: Eğer beni dinlemezsen seni ateşe şikâyet ederim demiş.
- Bitlerin piri: Git et, demiş.

Bunun üzerine Arcun ateşin yanına gitmiş ve:

- Ateş kardeş, şu bitleri yakmakla tehdit et ki bitler çobana musallat olsun, çobanda köpeklerini kardeşim Bercun'un üzerine salsın ve böylelikle kardeşim köpeklerden korkarak benimle eve gelsin demiş.

Ateş bir süre düşündükten sonra bu teklifi kabul etmemiş ve bunun üzerine Arcun, onu suya şikâyet etmekle tehdit etmiş, ancak ateş, buna aldırış etmemiş ve edersen et demiş. Sonra Arcun suyun yanına giderek:

- Su kardeş! Gel de şu ateşi söndürmekle tehdit et, ateş de bitleri tehdit etsin, bitler de çobanı, çoban da köpeklerini kardeşim Bercun'a salsın, böylelikle evimize apar topar gidelim, demiş.

Ancak sudan da olumsuz yanıt alan Arcun, bu sefer de onun eğer teklifini kabul etmezse deveye şikâyet edeceğini ve devenin onu içeceğini söylemiş. Ancak su buna aldırış etmemiş ve Arcun ise devenin yanına gitmiş ve sıkıntısını ona anlatmış:

- Ey deve kardeş gel, şu suyu içmekle, su da ateşi söndürmekle, ateş de bitleri yakmakla, bitler de çobanı tehdit etsin, çoban da köpeklerini kardeşim Bercun'a salsın. Böylelikle evimize apar topar gidelim, diye yalvarmış.
- Ancak bunun üzerine deveden de aynı olumsuz yanıtı alan Arcun deveyi de bıçağa şikâyet etmekle tehdit etmiş ve deve de bunun üzerine edersen et demiştir. Daha sonra Arcun bıçağın yanına giderek:
- "Bıçak kardeş, bıçak kardeş." diyerek söze başlamış ve başından geçen sıkıntıyı şu şekilde ona anlatmıştır: Gel de şu deveyi kesmekle, deve de suyu içmekle, su da ateşi söndürmekle, ateş de bitleri yakmakla, bitler de çobana musallat olsun, çoban da köpeklerini kardeşime salsın. Böylece evimize apar topar gidelim.

Bıçak, bir süre düşünmüş ve tamam demiştir. Daha sonra bıçak devenin yanına gitmiş, onu kesmekle, deve suyun yanına gidip onu içmekle, su ateşin yanına gidip onu söndürmekle, ateş bitin yanına gidip onları yakmakla, bit çobanın yanına gidip ona musallat olmakla tehdit etmiş ve çoban da Bercun'un üzerine köpeklerini salmıştır. Köpeklerden korkan Bercun'un inadı kırılmış ve abisi Arcun'un elini tutarak evlerine gitmişlerdir (KK 7).

3.3.2.2. Kocakarı

Bir varmış bir yokmuş; çok uzak bir diyarda bir kocakarı yaşarmış. Bir gün bu kocakarı evini süpürürken yerde bir kuruş bulmuş ve buna çok sevinen koca karı hemen gidip pekmez almış. Ama bu kocakarı oldukça cimriymiş ve bu yüzden bu pekmezi yemeyip rafa saklamış. Bu şekilde pekmez rafta dururken, günlerden bir gün bir kartal gelmiş ve bu pekmezi alarak uçmaya başlamış. Bu durum üzerine bu kocakarı kartalın peşine düşerek pekmezi almaya çalışmış, ancak kartalın kuyruğundan sadece bir tüy koparabilmiş. Bu tüyü alan kocakarı ülkenin kadısının yanına giderek durumu kadıya anlatmış:

Kocakarı:-Ey kadı efendi, bir gün evimi süpürdüm,

Kadı efendi: - Ne güzel işte paklandın,

Kocakarı: -Sonra yerde bir kuruş buldum,

Kadı efendi: -Mutlu oldun,

Kocakarı: -Derhal gidip bu bir kuruş ile kendime pekmez aldım,

Kadı efendi: -Hayatın tatlılaştı,

Kocakarı: -Sonra bu pekmezi rafa koydum,

Kadı efendi: -Yükseldin,

Kocakarı: -Derken bir kara kartalın evime doğru süzülerek geldi,

Kadı efendi: -Devleştin, demiş.

Kocakarı: -Sonra bu kartal rafa koymuş olduğum pekmezi alıp havalandı. Arkasından koştum ama fayda etmedi, sadece şu elimdeki tüyü koparabildim ondan

Kadı efendi: -Ne güzel işte ödeşmişsin.

Kocakarı bu durm üzerine şaşkın bir şekilde kadıya bakarak: - Ne demek istediğini anlayamadım kadı efendi.

Kadı efendi de bunun üzerine: - Bak kocakarı, haydan gelen huya, selden gelen suya gider, bu birincisi. İkincisi de yemeyenin malını böyle alıp götürürler demiş.

Bunun üzerine kocakarı çaresiz evin yolunu tutmuştur (**KK 87**).

3.3.2.3. Paşa ile Vezir

Bir varmış, bir yokmuş. Zamanın birinde bir paşa, o paşanın da bir veziri varmış. Paşa bir gün vezire, “Çıkalım, bakalım, halkımız ne durumda, ne düşünüyorlar, bir konuşalım,” demiş. Mesele nedir? İyisiyle, kötüsüyle yazacaklarmış. Yaşlı bir sofî görmüşler, tarla sürüyormuş. Paşa sofîye, tarlayı neden daha önce sürmediğini sormuş.

Sofî: “Sürmüştüm ama yeşermemiş,” demiş.

Paşa: “Sana yemek göndereceğim, onu yiyebilecek misin?” diye sormuş.

Sofî: “Evet,” demiş.

Paşa: “İki nedir?” diye sormuş.

Sofî: “İki değil de üç,” cevabını vermiş,

Paşa: “Peki, uzak nasılmış?” diye sormuş.

Sofî: “Uzak, yakınmış,” demiş.

Paşa sofinin yanından geçerek uzaklaşmış. Vezir, “Ben bir şey anlamadım,” demiş. Paşa, vezire üç gün süre vermiş. Vezir o anki parayı almış, daha sonra vezir resmi kıyafetlerini giyinerek sofinin yanına gitmiş ve sormuş ona, “Biz dün iki derviş olarak senin yanına geldik. Paşa sana birkaç soru sordu, anlamı nedir, manası nedir?” diye. Sen de ona, “Uzak yakınlaştı,” demişsin. “Yemek göndersem yer misin?” diye sorunca, “Evet,” demişsin. Sormuş “İki nedir?” diye, sen de “üç” demişsin.

Sofî: “Kardeş, ben parasız cevap vermeyeceğim,” demiş. Vezir üç lira vermiş fakat sofî parayı az bulmuş ve kabul etmemiş. Sofî bunu yüz liraya kadar çıkarmış. Vezir parayı sayarak sofîye vermiş.

Sofi cevap vermeye devam etmiş. “Bakış olarak sen uzaktaydın ama şimdi yakınlaştı. Bana dedi ki, sana yemek göndersem yer misin? Ben de, evet dedim. İşte gönderdi. İkiyi sordu, üç oldu dedim. O zaman da ayaklarımı kastetmişti, bastonla üç oldu. Niye önceden tarlanı sürmedin dediği zaman, neden sana destek sağlayacak çocukların yok mu? yu kastetti, ben de dedim ki, evlendim çocuklarım olmadı.”

Vezir sofinin yanından ayrılıp paşanın yanına gelmiş ve sofinin verdiği cevapları söylemiş. Bunun üzerine paşa, vezire üç soru daha vermiş ve “Bundan başka üç soru daha var. Bana öyle bir şey getir ki, ondan daha tatlısı olsun. Bir şey getir ki, daha dayanıklısı olsun. Bir şey getir ki, daha güzeli olsun. Sana bir ay mühlet veriyorum,” demiş.

Vezir, bir ayın bitimine iki-üç gün kala yaşlı, kör ve evlenme çağında bir kızı olan bir yaşlının evine misafir olmuş. Yaşlı, “Sen kimsin, nereden geldin, nereye gidiyorsun? diye sormuş. Vezir de, “Ben vezirim, paşa bana üç tane soru sordu ve süremin bitimine de iki-üç gün kaldı. Bu soruların cevabını bulamazsam paşa beni asacak,” demiş.

Bu konuşmaları dinleyen yaşlının kızı, “Ben bu soruların cevabını biliyorum.” demiş. Yaşlı adam kızına, “Kızım konuşma, konuşursak bizim başımızı ağrıtır.” demiş. Kızı, “Başımızı ağrıtmazlar,” diyerek soruları yanıtlamaya başlamış: “Attan daha kuvvetlisi yoktur, çünkü tek başına tarlayı sürer, tek başına arabayı çeker ve otomobillerin üstünde de beygir gücünü gösteren levhalar vardır. Otomobiller de güçlerini beygirler ile gösterir. Güzel olarak da Allah, kadın ile erkeği birbirine helal kılmaktan daha güzeli yoktur. Tatlı olarak da, sıcak tandır ekmekten lezzetlisi yoktur.”

Vezir bu cevapları olduğu gibi paşaya söylemiş. Paşa, “Getirdiğin cevaplar doğrudur,” demiş ve cevapları veren kızla tanışmak istemiş. “O akıllı ben akıllı, birbirimize çok uygunuz. Sor bakalım, ne kadar başlık parası ister?” diyerek Vezir’i kızın evine göndermiş.

Vezir, yaşlı adamın evine gitmiş ve paşanın dediklerini iletmiş.

Yaşlı adam: “Kızım ben sana konuşma demiştim, başımızın ağrıyacağını söylemiştim.”

Kızı: “Hayır başımız ağrımayacak, eğer benim başlığımı verirse kabulümdür.”

Vezir kıza ne istediğini sormuş.

Kız: “Otuz koç, kırk at, elli deve, yetmiş tilki, seksen köle ve yaşı yüzü tamamlamış olsun? Git paşana söyle bunları,” demiş.

Vezir bu şartları paşaya söyleyince, paşa bunları yerine getiremeyeceğini söylemiş.

Vezir şaşırılmış.

Paşa, “Bu kız koç, at, deve, tilki istemiyor. Bu kız demek istiyor ki,” diyerek ve anlatmaya başlamış:

“İnsan yirmi ile otuzunda koç gibidir, o otuz dedi.”

“Kırk yaşında da at gibidir, güçlü ve ayakları sağlam basar. Gözü arkada kalmaz.”

“Elli yaşında deve misali elleri ayakları katlanır, bükülür. Ne konuşursa kimse onu ciddiye almaz.”

“Yetmişinde de insan tilki misali ne söylese ciddiye alınmaz, değeri kalmaz.”

“Seksan köle de, insan yaşlılıktan bitkinlikten kalkamaz hale gelir.”

“Yüzde de, insanın yaşı tamamlanır.”

“Şimdi benim yaşım elli-altmış, ben bu kıza olmam. Ona ancak yirmi otuz yaşlarında bir koç lazım.” demiş ve bu masal burada bitmiş (KK 97).

3.3.2.4. Harun Reşit ve Kardeşi Behlül

Behlül, Abbasi halifesinin kardeşidir ve kendisi fakir, ancak gönlü zengin bir insandır. Bir gün Harun Reşid kardeşine maddi olarak yardım edebilmek amacıyla bir yol düşünürken, onun baklavayı çok sevdiğini, ancak parasının olmaması yüzünden yiyemediğini öğrenir.

Bu durum üzerine Harun Reşid baklavacıyı huzuruna getirterek büyük bir baklava hazırlamasını, bu baklavanın her bir diliminin içerisine bir adet altın koymasını ve Behlül’e getirmesini emreder. Ancak bu baklavayı Behlül’e kimin gönderdiğinin söylenmemesi üzerine sıkı sıkıya emir verir.

Behlüle'e getirilen bir tepsi baklava onun tüm ısrarlarına rağmen ona verilir. Ancak daha sonra Behlül'ün fikri değişir bu tepsiyi kendisinden daha da fakir olan komşusuna götürür ve verir. Buna çok sevinen komşusu çocuklarıyla beraber bu baklavayı afiyetle yerler ve içinden çıkan altınlar karşısında da sevinç çılgınlıkları atarlar.

Bunu öğrenen Harun Reşid kardeşi adına üzülür ve ona yardım etmenin başka bir yolunu ararken aklına güzel bir fikir gelir.

Harun Reşid'in adamları Behlül'ün her gün gidip geldiği yola bir çuval dolusu altını bırakırlar ve saklanırlar. Behlül oradan geçerken çuvala yaklaştığı sırada: "Acaba zavallı körler yollarını nasıl buluyorlar?" diye merak etmiş ve gözlerini kapatmış.

Bu şekilde Behlül altın dolu çuvalı göremeyerek, hiçbir şeyden habersiz bir şekilde yoluna devam eder (KK 7).

3.3.2.5. Genç Bilge Kaçık

Bir köyden bir köye giden yetmiş yaşlarında bir adam varmış. İki köy arası yaklaşık yarım saatmiş. Bu adam geri dönerken yolda genç bir oğlanla karşılaşmış.

Genç yaşlı adama: Merhaba amca, nereye gidiyorsun? diye sormuş.

Yaşlı adam: Valla Keferhuvar'dan Derizbine'ye gidiyorum, demiş.

Beraber bir süre yürüdükten sonra genç: Amca ya sen beni taşı ya da ben seni taşıyayım," demiş.

Yaşlı adam biraz duraksadıktan sonra: Oğlum sen deli misin, akıllı mısın, derdin nedir? diye sormuş.

Genç: Tamam amca, sorun değil, farz et ki bir şey demedim.

Devam etmişler yola. Bir buğday tarlasına varmışlar. Hasat edilmeye yakınmış.

Yaşlı adam: Bak ne güzel buğday, demiş.

Genç cevap vermiş: Amca, sahibi acaba bundan yemiş mi, yememiş mi?

Yaşlı adam, le havle çekerek: Ben bugün sana mı çattım, tarlanın sahibi bundan nasıl yemiş olabilir? Eğer onu hasat etmiş ve harman yapmış olsaydı ondan yemiş olduğunu

söyledim, hasat bile edilmemiş. Yani bugün veya yarın gelip onu hasat etmeye başlayacak.

Oğlan: Yürü, sorun değil amca, yürü, demiş.

Köye yaklaşınca bir cenaze için mezar kazıldığını görmüşler. İnsanların yarısı mezarlıkta mezar kazılmaktaymış, diğer yarısı da cenazeyi taşıyormuş.

Yaşlı: Vay vay, demiş. Valla filanca kişi vefat etmiş. O mezarlık filanca sülalenin. Köye gittiğimde filanca kişi hastaydı. Valla ölmüş.

Oğlan: Acaba öldü mü, ölmedi mi? diye sormuş.

Yaşlı: Verek, bugün sana mı çattım ne? İşte cenazeyi görüyorsun. Sen bana öldü mü, ölmedi mi? diye soruyorsun.

Oğlan: Yürü amca yürü sorun değil, bir şey demedim farz et.

Köye varmışlar, yaşlı adam çıkıp evine gidecekmış; fakat gence buyur benimle eve gel, dememiş.

Genç oğlan da: Amca, buyur bize gidelim, demiş.

Yaşlı adam ona şöyle bir bakmış ve: Verek, yabancı olan sen değil misin? Senin burada evin yok, bu köyden değilsin, şükür ki bu köyden değilsin. Şimdi de bana buyur bize gidelim diyorsun, demiş.

Genç: Amca sorun değil, git güle güle, demiş.

Yaşlı adam eve gelmiş. Evde genç bir kız varmış. Kız babasını karşılamış: Ehlen ve sehlen baba. Neden geciktin?

- Kızım valla gelemedim, orada hoşlandığım insanlar vardı. Dört beş gün onlarda kaldım. Filanca kişi öldü, değil mi?

Kız: Evet baba, öldü.

- Kızım biliyor musun, bugün çok sinirlendim.
- Neden ki baba?

Yaşlı demiş ki: Köyden Keferhuvar'dan çıktım, yayan Derizbine'ye geleceğim. Bana bir genç oğlan yetişti. Yaşı on sekiz ya var ya yok. Önce tanıştık, hal hatır sorduk. Sonra bana dedi ki, amca ya sen beni taşı ya da ben seni taşıyayım. Sonra bir buğday tarlasına geldik. Bak dedim buğday çok güzel, hasat için olgunlaşmış, sahibi neden gelip hasat etmiyor? Bana dedi ki, sahibi acaba ondan yemiş mi, yememiş mi? Köye vardık, bu

defa filanca kişi öldü. Allah rahmet eylesin. Oğlan, acaba öldü mü, ölmedi mi? diye sordu. Geldik eve geleceğim, bana gel bize gidelim, dedi.

Kız: Baba, sen onu anlamamışsın, dedi. Sana ya beni taşı ya da ben seni taşıyayım derken yani ya sen konuş ben dinleyeyim ya da ben konuşayım sen dinle ki yol alalım, yolumuz çabuk geçsin. Buğday tarlasına vardığınızda oğlan acaba sahibi bundan yedi mi yoksa yemedi mi? diye sorarken sahibi yoksulsa ve mahsulün hesabına borçlanmışsa bunun manası ondan yemiştir. Borçlanmamışsa bu demektir ki ondan yememiş.

Yaşlı: Ha, Allah şahit olsun ki doğru söylüyorsun, demiş.

Kız devam etmiş: Cenaze ise, o da senin gibi öldüğünü görüyordu. Oğlu var ise adam ölmemiş anlamına gelir, yani oğlu onun yerini almış olur. Oğlu yok ise zaten millet onun malını paylaşacak ve mirasına konacak. Köye vardığınızda sen eve gelmek için ayrıldın, o ise yabancı, doğru olan senin onu evine buyur etmedi. Baktı ki sen davet etmiyorsun, o seni davet etti.

Baba: Peki o nereye gidecek?

Kız: Camiye gidecek, camiden başka nereye gidecek? Kalk inip camide değil mi ona bak.

Baba: Valla söylediğin her şey çok mantıklı ve doğru; ama ben anlayamadım.

Yaşlı gidip bakmış, oğlan camideymiş. Geri dönüp kızına camide olduğunu söylemiş.

Kız: Bir şeyler hazırlayayım da ona akşam yemeği götür.

Bunun üzerine kız kalkıp onun için on iki yumurta haşlamış ve bir tandır ekmeği vermiş. Yaşlı adam camiye giderken yumurtaların bir tanesini yemiş, somundan da bir parça koparıp yemiş. Yemeği oğlana ulaştırıp verdiğinde oğlan: Doğruyu söyle, akşam yemeğini bana kızın mı, yoksa karın mı gönderdi?

Yaşlı: Valla kızım.

Genç ona demiş ki: Yılımız bir ay eksiktir, ayımız da kırıktır.

Yaşlı: Bak şımarıklığından yine vazgeçmiyor, ben senin sözlerinin hiç birini anlayamıyorum. Keşke sana yemek getirmeseydim, demiş.

Yaşlı eve gelmiş.

Kız: Baba sana ne söyledi?

Baba: Kızım vallahi çocuk şımarık biri, bana yine yılımız bir ay eksiktir, ayımız da kırıktır, dedi.

KIZI: Baba yolda yumurta mı yedin, ekmekten de bir parça kopardın, dürüstçe söyle, böyle yapmadın mı?

Baba: Evet böyle yaptım.

KIZI: Git onu bizde yatması için getir, demiş.

Yaşlı da gidip onu getirmiş. Kız onu gördüğü anda, oğlan aklına yattı. Oğlan da onu sevdi. Kız çocuğun akıllı ve iyi biri olduğunu düşündü. Bunun üzerine bunlar evlenmiş. Yaşlı da öylece kalmış **(KK 81)**.

3.3.3. Fıkralar

Anonim halk edebiyatının önemli ürünleri arasında yer alan fıkra, güldürürken düşündürmeyi amaçlayan, halkın yaşama, olaylara ve kişilere bakış açısını yansıtan kısa ve özlü bir anlatıma sahip olan halk anlatısıdır.

“Fıkra karşılığı olarak Kaşgarlı Mahmut, Divanü Lügat-it Türk’te “köğ” ve “külüt” sözcüklerini kullanır. Köğ, şehir ahalisi arasından oluşan bir yıl içerisinde gülmece anlamına gelmekte; Külüt ise, halk arasında gülünç olan nesne anlamına gelmektedir. İslamiyet öncesinde “külüt” ve “küg” olarak adlandırıldığı düşünülen bu anlatı türüne, fıkranın yanı sıra, geçmiş dönemlerde “latife”, “nükte”, “hikâye”, “mizah” “destan”, “kıssa”, “masal”, “saka” gibi isimler de verilmiştir. Diğer Türk topluluklarında ise fıkraya verilen bazı adlar şunlardır; latife, nükte, anız, erteki, anekdot” (Oğuz vd., 2013, s. 200).

“Genellike hayattaki olaylardan yola çıkılarak hisse kapmayı amaç edinen, içerisinde nükte, mizah ve tenkid unsurlarını barındıran kısa ve mensur hikâyelere fıkra denilmektedir. Fıkralarda genellikle zaman ve mekân kavramları mevcut değildir. Özellikle toplantılarda yapılan konuşmalara renk ve canlılık katmak ve ileri sürülen düşünceleri desteklemek amacıyla söylenen kısa hikâyelerdir. İnsanı güldürürken düşündüren ve terbiye eden fıkralarda halkın espirisini, zekâsını, mantık ve muhakemesini, ortak hayat görüşünü yerinde ve zamanında anlatan hikâyecinin söyleyiş biçimi muhteva ile ahenk teşkil ettiği nisbette değer kazanır” (Elçin, 2004:566-567).

Pertev Naili Boratav (1969) da fıkraları iki kısma ayırmıştır:

1- Herhangi bir şekilde ünlü bir kişi, tip söz konusu olmaksızın, insanlara ait güldürücü maceraları konu edinen fıkralar: karı-koca, çocuklar-ana-baba, uşak-efendi hikâyeleri vb. gibi.

2- Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar.

- a) Ünlü adlar taşıyan ve gerçekten tarihe mal olmuş sayılan kişiler: Bekri Mustafa, İncili Cavuş gibi.
- b) Özel adlarla anılmayıp bir toplum zumresini temsil eden kişiler: Bektaşî, Tahtacı, Yoruk gibi (s. 93).

Aşağıda Midyat ve köylerinde yaşayan Mahalmilerden derlediğimiz fıkralar verilmiştir.

3.3.4.1. Halil Begil ve İsa Begil

Midyat'ta Halil Begil ve İsa Begil varmış. Sol görüşte olanlar Halil Begil'i tutarlarmış. Sağ görüşü destekleyenler ise İsa Begil'i tutarlarmış. Köylünün biri eşiği ile bir başka köye giderken yolda çok susar. Etrafına bakınırken bir kuyunun başında su çeken kadını görür. Adam, kadına selam verdikten sonra çok susadığını söyler. "Bana biraz su verir misin?" der. Kadın da ona "İsa Begil misin, Halil Begil misin?" diye sorar. Ne cevap vereceğini bilemeyen adam tereddütle, "İsa Begil'im; ama eşiğim Halil Begil" der. Bunun üzerine kadın, eşiğin su içecek; ama sen içemeyeceksin der (**KK 7**).

3.3.4.2. Cıhe

Cıhe, bir gün komşu köye misafirlığe gitmiş. Yemişler, içmişler. Bir süre sonra Cıhe'nin tuvaleti gelmiş. Köy evlerinde tuvaletler dışarıda olduğundan Cıhe de dışarı çıkmak istemiş ancak kapı önünde duran köpek izin vermemiş. Çok zor durumda kalan Cıhe ev sahiplerinin kundaktaki bebeğini gözüne kestirmiş. Bir süre sonra bebeğin yanında işemiş. Bebek ağlamaya başlamış. Annesi çocuğunu kontrol etmiş ve durumu anlamış. Bebeğim yapmış olamaz demiş. Cıhe de köpeğiniz bu köpek olduğu sürece bebeğinizin pisliği böyle olur demiş (**KK 27**).

3.3.4.3. Yeşil Kart

Midyat'ta kalabalık bir aile lokantaya gitmişler. Lokantada en güzel yemekleri yemişler. Biraz da ölçüyü kaçırmışlar. Lokantacı şüphelenmiş hesabı nasıl ödeyecekler diye. Sıra

hesap ödemeye gelince ailenin büyüğü yeşil kartı çıkarıp, hesabı buna yazarsın, devletimiz ödeyecek demiş (KK 27).

3.3.4.4. Midyatlı Mahmut 1

Midyatlı saf Mahmut, adliyede odacıdır. Savcı bey, Mahmut'a: 'Git bize meysu getir.' demiş. Bu arada Midyat'ta Reysu isimli bir fırıncı varmış. Meysuyu, Reysu anlayan Mahmut gidip fırıncıyı getirmiş. Savcının benimle ne işi olur diye düşünen Reysu merakla savcının odasına girmiş. Savcı karşısında Reysu'yu görünce sen kimsin diye sormuş? Ben fırıncı Reysu, beni istemişsiniz. Savcı Mahmut'a sormuş: Bu kim diye? Siz Reysu'yu istemiştiniz ya demiş. O zaman savcı anlamış, meysu yerine Fırıncı Reysu'nun geldiğini (KK 25).

3.3.4.5. Midyatlı Mahmut 2

Midyat adliyesinde odacı olarak çalışan Mahmut'tan, hâkime hanım siyah mürekkep istemiş. Mahmut: 'Bana siyah mürekkep getirir misin?' diye seslenmiş. Mahmut, çarşıya gitmiş. Çarşıda birkaç kişiden siyah merkep sormuş. Mahmut, bu isteğini duyup şaşırana da hâkime hanım istedi diye açıklıyormuş. İçlerinden biri ona Hacı Ali'nin yanında siyah merkep var. Mahmut da gidip Hacı Ali'den siyah merkebi istemiş. Hâkime hanımın istediğini ona da söylemiş. Mahmut, siyah merkebi alıp adliye avlusuna götürmüş. Orada bir ağaca bağlamış. Hâkime hanım ise bu arada hala siyah mürekkep beklemektedir. Bu arada Mahmut gelmiş. Hâkime hanım getirdim, demiş. Mahmut, hâkime hanımı pencereye götürmüş, avluda ağaca bağladığı siyah merkebi göstermiş. Hâkime hanım siyah mürekkep yerine, siyah merkebin geldiğini görünce çok gülmüş (KK 25).

3.3.4.6. Hamo

Hamo saf bir adamdır. Hamo'nun komşusu ölmüş. Taziye için akrabalarını toplar. Beraberce taziye yerine giderler. Âdet olduğu üzere kabile lideri "e'zem Allah ecrukum û gafar Allah li meyyitukum ve 'ale rohu el- fetihe" denilip fatiha okunur. Ama Hamo

heyecanlanır ve düğünlerde söylendiği gibi şöyle der: “ ‘ele aşraf ıl- ‘êlêmine seyidine nebine Muhammed salavat” (KK 1).

3.3.4.7. Hasta Adam

Şeker hastası olan bir adam kontrole gider ve şekerden bir hafta ömrünün kaldığını söylerler. Adam da üzgün üzgün kahvehaneye gider ve arkadaşlarına olan biteni anlatır. İşte şeker hastasıyım, bu hastalıktan bir hafta sonra öleceğim, der. Ve biri çıkar der ki: Ula senin gibi cimri hasta görmedim, ulan şekerin kilosu dört milyona mero (KK 74).

3.3.4.8. Kadın ve Hilesi

Adamın biri arkadaşı ile konuşurken: "Hanımından korkan adam değildir" der.

Arkadaşı: "Nasıl adam değildir, Allah bizi kadınların şerrinden korusun de." der.

Adam: "Hadi git be" der, ardından eve gidip olanları anlatır ve eşine yarın kendisi ile mercimek ekmek için tarlaya gelmesini söyler.

Kadın: “Tamam” der ve komşusunun yanına gider, kendisine birkaç balık getirmesi için ricada bulunur.

Diğer gün kadın gelen balıkları bir poşete katar ve kocasına. "Hadi kalk tarlaya gidelim" der.

Tarlayı sürerken kadın birden bire: "Vallahi işte bir balık" diye bağırır. Birkaç adım sonra : "İşte bir tane daha" ve biraz sonra "Bir tane daha" diye bağırır ve balıkların üçünü poşete koyar.

Adam şaşkınlıkla: "Bunlar nereden çıktı?" der.

Kadın: "Sürdüğün tarladan çıktı." diye cevap verir.

Kadına inanan adam: "Eve git bunları kızart akşam yemeğini yeriz." der.

Kadın eve gider ateşi yakar ve çorba yapar.

Adam da komşusuna : "Bizde balık var buyurun gidip beraber yiyelim." der.

Berber eve giderler adam hanımına seslenerek: "Hanım o balıkları getir, yemeği hazırla." der.

Kadın: "Vah vah bey nerede balıklar, ne balıkları" der, yüksek sesle "Kocam delirdi!" diye feryat eder ve komşuları başına toplar, kadın bu kargaşada bazen de gizlice balıkları kocasına gösterir. Adam da: "İşte balıklar!" diye bağırır.

Kadın komşularına kocasının delirdiğini ve onu bağlamalarını ister.

Adamı bağlayıp gittikten sonra kadın: "Korkuyor musun korkmuyor musun söyle bakalım?" der.

Adam " Tövbeler olsun, bundan sonra hiçbir zaman hanımından korkan adam değildir demiyeceğim." der (KK 4).

3.3.4.9. Şeyh Amar

Yörede yaşayan Hıristiyan bir ailenin yıllardır çocukları olmuyormuş. Her çareye başvuran aile sonunda Midyat'ın köyünde yaşayan Şeyh Amar'ın yanına da gelmişler. Şeyh Amar'ı son çare olarak gören Hıristiyan çift, 'Şeyhim bizim çocuğumuz olmuyor' demişler. Şeyh bu çiftin Hıristiyan olduğunu bildiği için yapacağı muskaya dua yazamazmış; ancak kendisine inanarak gelen bu çifti de geri çevirmek istememiş. İki keçi pisliğini alıp sarmış, muska haline getirmiş. Kadına da bunu üzerinde taşı demiş. Bu ziyaretten sonra Hıristiyan çiftin her yıl ikizleri olmaya başlamış. Yıllar sonra aynı Hıristiyan çift, Şeyh Amar'ın yanına gelmişler. Şeyhim sen galiba bize biraz fazla okumuşsun. Bizim bütün çocuklarımız ikiz oldu. Biraz az okusan da bir tane olsa artık demişler. Şeyh de verin bana muskayı demiş. İçindeki iki keçi pisliğinden birini çıkarmış. Tekrar sarıp sarmalayıp aileye vermiş. Bundan sonra bir çocukları olmaya başlamış (KK 15).

3.3.4.10. Rızkını Yesin

Hamalın biri eşeği önde kendisi de arkasında ilerlerken bir dükkân sahibinin kaldırıma koyduğu yoğurt bakraçlarından birine ağzını sokan eşeğine "ço mihrat, ço" deyince dükkân sahibi Ammo Hilmi Sadune " let gerriyu, yekıl rızku" (ona karışma, rızkını yiyor) demiş. Eşeğin sahibi hamal da tamam deyip eşeğinin dili ile yoğurt bakracının tabanını yalamasını tamamlayana kadar beklemiş. Tam gidecekleri sırada Ammo Hilmi Sadune eşek sahibine "çıkar 1 lira" deyince hamal afallamış, "ınte kılt let gerriyu, yekıl

rızku” (sen dedin ona karışma, rızkını yiyor) dediyse de parayı ödemekten kurtulamamış **(KK 1)**.

SONUÇ

Halk kültürü ürünlerinin toplumu ayakta tutan dinamikleri belirlemede önemli bir rolü vardır. Folklor ürünleri toplum hayatının ifadesi, millî şuur ve inanç bütünlüğünün bir göstergesidir. Her millet, kendine ait olan kültür yapısı ve gelenek görenekleriyle diğer milletlerden ayrılır. Anadolu, tarihi boyunca birçok millete ev sahipliği yapmış ve birçok kültürün buluşma noktası olmuştur. Bunun için Anadolu'nun doğusundan batısına birçok farklı gelenek ve görenekle karşılaşmamız mümkündür. Bütün bu kültürlerin buluşma noktası, hepsine birden Türk kültürü denilmesidir.

Modern zamanların değişen ruhu ve sosyal yaşantıdaki gelişmeler; göç, teknoloji ve küreselleşme gibi olguların etkisi ile unutulmaya yüz tutmuş bu Türk halk kültürüne mahsus değerlerin tespit edilmesi ve sistemli bir şekilde gelecek kuşaklara aktarılması gerekmektedir. Tespit edilen bu ürünler, hem toplumun değişim ve gelişim dinamiklerini doğru okumak hem toplumun köklerini idrak etmek ve hem de geleceğe yönelik adımlara katkıda bulunmak adına son derece önemlidir. Kültürdeki değişimlerin modern zamanlardaki hızının; toplum hayatı içinde yozlaşma ve yabancılaşma gibi sorunları da beraberinde getirdiği düşünülürse, halk bilimi ve halk kültürü bağlamında yapılan çalışmaların katkısı daha iyi anlaşılacaktır. Ayrıca halk bilimcilerinin ortaya koyduğu bu çalışmaların sadece amatörce bir heves ya da “derleme” ile ibaret kalan aktarımlar olduğunu düşünmek, hem halk biliminin gelişimine emek verenlere ve hem de Türk kültür bütünlüğünün geleceğe doğru yükselen değerlerine haksızlık olacaktır. Halk bilimi alanındaki çalışmalar aynı zamanda kültürel değişmelerin ve kültürel süreçlerin beraberinde getirdiği olumlu ve olumsuz unsurların halk kültürü üzerindeki etkilerini tespit etmek bakımından da, geçmiş, günümüz ve gelecek okumaları bakımından da önemli olduğu düşünülürse; kültürel birikime doğrudan etkisi ve katkısı daha iyi anlaşılacaktır

Her toplumun geçmişten günümüze aktardığı bir kültür birikimi vardır. Örf, adet ve gelenekler de insanlar arasındaki sosyal ilişkilerin gelişiminde ve kültürün aktarılmasında köprü vazifesi görür. Midyat'ta yaşayan Mahalmilerin kaybolmaya yüz tutmuş gelenek ve göreneklerinin yaşamasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasına katkıda bulunmak çalışmamızın temel amaçlarındandır.

Mardin İli Midyat İlçesi'nde Yaşayan Mahalmilerin Folklor ve Etnografyası adlı bu çalışma 3 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın yapıldığı yörenin genel özellikleri, ikinci bölümde halk hayatı ile ilgili unsurlar, üçüncü bölümde sözlü anlatım türleri ele alınmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde Mahalmilerin tarihsel durumu, dil durumu, din durumu, coğrafi durumu, ekonomik durumu ile nüfus ve yerleşme durumları hakkında bilgi verilmiş, yöre halkının sosyal yaşantısına da değinilmiştir.

Mahalmilerin kökenleri hakkında değişik görüşlerin olduğu ama yöre halkının kendini Mahalmi (Arap) olarak benimsediği ve kabul ettiği gözlemlenmiştir. Bu topluluk yörede Mahalmi olarak isimlendirilmektedir. Mahalmilerin Midyat ve çevresinde yaşadığı yerlere “İzya’ıl Mahalleme” yani “Mahalmilerin köyleri” denmektedir. Bu yerler: Estel kesimiyle beraber Midyat ilçesine bağlı Söğütlü (Kinderip), Acırlı (Deyrizbine), Gelinkaya (Keferhuvar), Yolbaşı (Keferallab), Çavuşlu (Şorızbah), Şenköy (Epşe), Sarıköy (Sed), Düzova (Riş), Sarıkaya (Haldeh), Ovabaşı (Kastalune), Pelitli (Barbunis), Ziyaret (Ziyara), Mercimekli (Hapsines), Düzgeçit (Zernoke), Yayvantepe (Kartmin), Eğlence (Zinole), Erişti (Tafo), Kayalar’ (Keferzota) dır. Bu yerler aynı zamanda araştırma sahamızı oluşturmuştur. Yöre halkı ağırlıklı Arapça olmak üzere Türkçe, Kürtçe ve Süryanice ile karışık ‘Mahalleme’ olarak isimlendirilen bir dili konuşmaktadırlar. Mahalmiler Müslüman olup Şafii mezhebine bağlıdırlar.

Araştırmanın ikinci bölümünde “Halk Hayatı” başlığı altında, Mahalmilerin doğum, sünnet, evlenme, ölüm ve askerlik gibi geçiş dönemlerinde uygulanan gelenek ve görenekler ile çocuk oyunları, halk oyunları, giyim-kuşam, bayramlar, inanmalar, alkış ve kargışlar, halk takvimi, halk hekimliği ve halk mutfağı gibi halk hayatı ile ilgili unsurlar ele alınmıştır. Halk hayatı ile ilgili bu dönem ve unsurlarda ortaya çıkan ritüeller ve pratikler incelenmiş; birtakım değişikliklere uğramalarına rağmen dünden bugüne kendilerini taşıyabildikleri gözlemlenmiştir. Gelenekte var olan uygulamaların hafızalarda yerini kaybetmeden kayıt altına alınıp ayrıca incelenmesi de gerekmektedir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde Mahalmilere ait sözlü anlatım türleri ele alınmıştır. Sözlü anlatım türleri de Manzum-mensur karışık türler (Atasözleri, deyimler, bilmece, tekerlemeler), manzum türler (Mani, ninni, ağıt, türkü) ve mensur türler (Efsane, masal, fıkra) olarak sınıflandırılmıştır.

Yöreden derlenen atasözleri, deyimler, bilmece, tekerleme, mani, ninni ve türküler yöre insanının kültürü ve yaşamı hakkında bolca bilgi veren sözlü kültür ürünlerindedir. Yöreden derlenen bu ürünler Mahalmice karşılıklarıyla birlikte verilmiştir. Araştırma sahasında anonim ürünlerin eskiden daha yaygın olarak kullanılmasına rağmen günümüzde bu ürünlerin icra edildikleri ortamlarda değil hafızalarda kaldığı üzülecek tespit edilmiştir. Yörede anonim ürünlerden hâlâ güncelliğini koruyan ve yöre halkı tarafından yaygın olarak kullanılan ürünlerin atasözleri, deyimler, alkışlar-kargışlar ve türkü olduğu da belirlenmiştir.

Yöreden derlenen sözlü kültür ürünlerinden efsane, masal ve fıkraları yaşlı insanlardan Mahalmice olarak dinledik ve Türkçeye çevrilmiştir. Bu da anlamsal kaymalara neden olmuştur. Gelişen teknolojiyle birlikte hikâye ve masal anlatma geleneğinin yavaş yavaş kaybolmaya başladığı görülmüştür.

Yöre sözlü anlatım ürünleri açısından oldukça zengindir; ancak özellikle günümüz gençlerinin kendi anadillerine yani Mahalmiceye tam olarak hâkim olamamaları ve Türkçe konuşmaları bu ürünlerin nesilden nesile aktarımını zorlaştırmaktadır. Teknolojinin hayatımızın her alanına girmediği dönemlerde insanlar bir araya gelerek türküler, maniler, bilmece, söyleyip, masallar, hikâyeler anlatırmış; fakat günümüzde bu durum giderek kaybolmaya başlamıştır.

Araştırmamız sırasında Midyat'ta yaşayan Mahalmilerin günümüzde kültür erozyonu ile karşı karşıya kaldığını gördük. Mahalmilerin yörede Süryani, Kürt ve Türklerle bir arada yaşamaları bir kültürel etkileşimi meydana getirmiş olup karma bir kültürü ortaya çıkarmıştır. Teknolojik gelişmelere paralel olarak azalan sosyalleşme ve bölgede yaşanan göçler sonucunda yörede kültürün aktarımı ve devamı zorlaşmaktadır. Mahalmilerin nüfusunun azalması, farklı bölgelerde yaşamaları bir araya gelip kendi

kültürlerini yaşamalarına ve geleneklerini devam ettirmelerine engel teşkil etmektedir. Bu durum, kültürel öğelerin yavaş yavaş kaybolmasına yol açmaktadır. Unutulmaya yüz tutan yaşantılar, sözler geride kalanların da gitmesiyle, hafızalardan silinecektir. Pek çok kültürü, âdet ve inanmaları içinde barındıran Mahalmiler, bu süreci yaşamaktadır. Mardin İli Midyat İlçesinde Yaşayan Mahalmilerin Folklor ve Etnoğrafyası isimli bu çalışma, Mahalmilerin kültürel mirasını en iyi şekilde koruyabilmesi, yaşatabilmesi ve gelecek nesillere aktarabilmesi için var olan zenginlikten sadece küçük bir parçadır.

KAYNAK KİŞİLER

Sıra No	Adı Soyadı	Doğum Tarihi	Eğitim Durumu	Mesleği	Medeni Hali	Cinsiyet
KK1	Abdullah DEMİR	01.12.1949	Lise	Emekli Memur	Evli	Erkek
KK2	Naciye DEMİR	01.01.1957	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK3	Şemse YILDIRIM	01.01.1939	-	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK4	Tevfik YENİGÜN	04.07.1943	Lise	Emekli Memur	Evli	Erkek
KK5	İsmail ATAY	13.09.1947	Lise	Emekli Memur	Evli	Erkek
KK6	Sade ESEN	01.01.1939	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK7	Hüseyin YILDIRIM	12.01.1939	Lise	Emekli Memur	Evli	Erkek
KK8	Hıdır DEMİR	01.01.1942	Lise	Emekli Memur	Evli	Erkek
KK9	Necim AKSOY	01.01.1933	İlkokul	Emekli Memur	Evli	Erkek
KK10	M. Nuri DİLEKÇİ	02.05.1955	Lise	Emekli Memur	Evli	Erkek
KK11	Abdullah ACAP	01.01.1965	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK12	Şefika YILDIRIM	01.01.1960	Lise	Emekli Ebe	Evli	Bayan
KK13	Ayhan AYYILDIZ	17.04.1968	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK14	Feyziye DOĞAN	01.01.1950	-	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK15	Şerif DOĞAN	01.01.1929	-	Çiftçi	Evli	Erkek
KK16	Selvet ASLAN	20.08.1964	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK17	Emine KALAYCI	08.02.1977	Lise	Hemşire	Evli	Bayan
KK18	Mehmet YILDIRIM	17.12.1948	İlkokul	Emekli	Evli	Erkek
KK19	Fehime YILDIRIM	01.01.1942	-	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK20	Gülnaz ESEN	05.12.1974	Üniversite	Hemşire	Evli	Bayan
KK21	Gülay ASLAN	19.03.1978	Lise	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK22	Mahmut ÜREK	01.09.1981	Üniversite	Memur	Evli	Erkek
KK23	Süleyman DEMİR	01.01.1938	İlkokul	Emekli	Evli	Erkek
KK24	Leman YILDIRIM	13.09.1953	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK25	Şahin ACAP	19.03.1983	Üniversite	İşçi	Evli	Erkek
KK26	İsmail ESEN	02.03.1964	Üniversite	Tıbbi Teknolog	Evli	Erkek
KK27	Turan ASLAN	14.01.1972	Lise	Serbest Meslek	Evli	Erkek
KK28	Bekir ASLAN	07.08.1950	İlkokul	Emekli	Evli	Erkek
KK29	Mehmetnur DEMİR	01.01.1950	İlkokul	Emekli	Evli	Erkek

KK30	Halil AKKURT	01.01.1979	Üniversite	Öğretmen	Evli	Erkek
KK31	Yusuf YILDIRIM	02.03.1955	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK32	Orhan DEMİR	20.04.1964	Üniversite	Memur	Evli	Erkek
KK33	Mesut YILMAZ	01.03.1981	Lise	İşçi	Evli	Erkek
KK34	Murat AKSOY	01.01.1971	Lise	İmam	Evli	Erkek
KK35	Fikret ASLAN	25.10.1976	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK36	M. Salih ESEN	20.04.1981	Üniversite	Öğretmen	Evli	Erkek
KK37	Hasan ATAY	17.04.1984	Lise	Zabıta	Evli	Erkek
KK38	Ali TUNCER	05.11.1980	Üniversite	Memur	Evli	Erkek
KK39	İbrahim AKAR	10.03.1967	Üniversite	İmam	Evli	Erkek
KK40	Levent Yıldırım	01.11.1976	Lise	İşçi	Evli	Erkek
KK41	Hasan ARAS	01.01.1982	Lise	Serbest meslek	Evli	Erkek
KK42	Abdülbaki ALP	01.02.1960	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK43	Mefa ASLAN	05.08.1948	Lise	Emekli Ebe	Evli	Bayan
KK44	Levent KILIÇ	01.01.1978	Lise	İşletmeci	Evli	Erkek
KK45	Derviş AKSOY	20.12.1973	Lise	Berber	Evli	Erkek
KK46	Abdullah ARTIK	14.06.1980	Lise	Serbest Meslek	Evli	Erkek
KK47	Abed Hammude	16.02.1960	İlkokul	Serbest Meslek	Evli	Erkek
KK48	Hacire Demir	01.04.1963	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK49	Katibe ASLAN	01.01.1950	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK50	Zübeyir ARAS	26.07.1966	Yüksekokul	Memur	Evli	Erkek
KK51	Cemil YILDIRIM	14.08.1954	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK52	Şevki DÜNDAR	01.08.1969	Lise	Fırıncı	Evli	Erkek
KK53	Mesut KAYA	01.01.1975	Lise	Esnaf	Evli	Erkek
KK54	Şeyhmus ESEN	29.08.1970	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK55	Abdülaziz AKTÜRK	03.09.1954	Lise	Emekli	Evli	Erkek
KK56	Turan YILDIRIM	01.12.1980	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK57	Mustafa DEMİR	02.05.1969	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK58	Hüseyin ALDEMİR	25.04.1973	Lise	Serbest Meslek	Evli	Erkek
KK59	Aliye GÜMÜŞ	01.01.1947	-	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK60	Bedrettin DURMAZ	02.01.1954	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK61	Ahmet YAVUZ	01.02.1961	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK62	Şükrü IŞIK	01.01.1948	Lise	Şoför	Evli	Erkek
KK63	Rabia YİĞİT	09.08.1971	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK64	Tahsin YILDIRIM	17.05.1972	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK65	Mesut ALBAYRAK	08.04.1968	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK66	Orhan AY	26.04.1975	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK67	Hasan DOĞAN	01.02.1971	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK68	Muazzez GÜMÜŞ	12.08.1969	-	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK69	Kemal DÜNDAR	01.01.1963	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK70	Ali EVİRGEN	21.06.1980	Lise	Esnaf	Evli	Erkek

KK71	Adnan ESEN	14.10.1978	Lise	Serbest Meslek	Evli	Erkek
KK72	Yılmaz ARAZ	20.06.1973	Lise	Serbest Meslek	Evli	Erkek
KK73	Şeyhmus BÜLBÜL	08.01.1950	Lise	Emekli Memur	Evli	Erkek
KK74	Davut ATAY	05.03.1974	Lise	Serbest Meslek	Evli	Erkek
KK75	Şeyhmus HÜSEYİNOĞLU	17.08.1960	Lise	Emekli Memur	Evli	Erkek
KK76	Mecburiye DEMİR	15.10.1948	Lise	Emekli Ebe	Evli	Bayan
KK77	Heybet DÜNDAR	01.09.1980	Lise	İş Adamı	Evli	Erkek
KK78	Ata ASLAN	06.07.1963	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK79	Zübeyde ÜREK	16.08.1965	-	Ev Hanımı	Evli	
KK80	Abdurrahman ÜREK	30.03.1942	-	Çiftçi	Evli	Erkek
KK81	Abdurrahman SAVCI	01.01.1940	-	Emekli Memur	Evli	Erkek
KK82	Ata AYYILDIZ	17.01.1967	Ortaokul	Memur	Evli	Erkek
KK83	Sunay DEMİR	19.01.1971	Lise	İşçi	Evli	Erkek
KK84	Süleyman ASLAN	01.01.1945	Ortaokul	Emekli	Evli	Erkek
KK85	Kamile YILMAZ	14.10.1947	-	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK86	Halime ATAY	26.12.1942	-	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK87	Nora YILDIRIM	01.01.1938	-	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK88	Mahsun ESEN	20.05.1980	Lise	Memur	Evli	Erkek
KK89	Emrullah DEMİR	16.08.1978	Üniversite	Öğretmen	Bekar	Erkek
KK90	Yıldız SAVCI	01.01.1950	-	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK91	Şemse YENİGÜN	12.04.1943	-	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK92	Fahriye Ürek	08.09.1945	-	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK93	Hadra AYYILDIZ	16.08.1968	-	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK94	Hasibe AYYILDIZ	01.01.1942	-	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK95	Besse YENİGÜN	21.05.1946	-	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK96	Meryem IŞIK	21.01.1967	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK97	Abdullah ACAP	01.01.1960	İlkokul	Serbest Meslek	Evli	Erkek
KK98	Fatime DÜNDAR	06.02.1968	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK99	Sonya DEMİR	17.10.1966	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	Bayan
KK100	Fehime ASLAN	01.01.1948	-	Ev Hanımı	Evli	Bayan

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Alptekin, A. B. (2002). *Taşeli masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A. B. (2009). *Halk hikâyelerinin motif yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Altınkaynak, E. (2015). *Ağıtlar (Pınarbaşı, Sarız, Tomarza Avşarları)*. Ankara: Karadeniz Yayınları.
- Altınkaynak, E. (2019). *Anlatılara-derlemelere dayalı halk kültürü makaleler*. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- Ansiklopedisi, İ. (1974). Milli Eğitim Basımevi. *Cilt 12*.
- Ansiklopedisi, İ. (1985). "Masal" Maddesi. *Cilt 6*. S. 2216.
- Artun, E. (2010). *Türk halkbilimi*. İstanbul: Kitapevi Yayınları.
- Artun, E. (2015). *Türk halk edebiyatına giriş*. Adana: Karahan Kitapevi.
- Aslan, M.A. (2012). Tur Abdin tarihinin gizemi: Mihallemiler. *Mardin ve Çevresi Toplumsal ve Ekonomik Tarihi Konferansı Mardin Tebliğileri*.
- Boratav, P. N. (1969). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1994). *100 soruda Türk folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çetin, İ. (2005). *Kent kültürü zenginliğinde etnik farklılıklar*. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Develioğlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lugat*. Ankara: Aydın Kitapevi.
- Duymaz, A. (2002). *İrfanı arzulayan sözler tekerlemeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Elçin, Ş. (2004). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Günay, U. (1993). *Elazığ masalları-inceleme*. Ankara: Atatürk Üni. Yayınları.
- Güzel, A. Torun, A. (2003). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, D. (1999). *Anonim halk şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, R. (2015). *Çıldır folklor ve tnoğrafyası*. Ankara: Karadeniz Dergi Yayınları.
- Kunos, İ. (1978). *Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Mardin (İl). (1987). *İl yıllığı*. Mardin Valiliği.
- Oğuz, M.Ö. vd. (2013). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Orhan, D. (2014). *Midyat yöresel Arapçasında (Muhalleme) anlatılar ve özellikleri*. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep.
- Örnek, S. V. (1977). *Türk halk bilimi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özdemir, N. (2006). *Türk çocuk oyunları I*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1999). *Masal araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Seyidoğlu, B. (1985). *Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Sözlük, T. (1988). Ankara: *Türk Dil Kurumu Yayınları*.
- Şayhan, F. (2016-2). Geçmiş-şimdi-gelecek bağlamında Altay Türkleri'nin kültürel durumu. *Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi*, (7).
- Toprak, L. (2015). *Mardin ve yemek kültürü*. Mardin: Artuklu Yayınları.
- Ulutürk, M. (2011). Farklı din ve kültürlerin bir arada yaşama deneyimi olarak Midyat-Hapsinas (Mercimekli) köyü. *Uluslararası Midyat Sempozyumu: Mardin*.
- Uygur, H. (2008). *Midyat halk kültürü monografisi*. Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır.

FOTOĞRAFLAR

Midyat'ta Cami ve Kilise Yan Yana

Midyat'tan Genel bir Görüntü

Midyat Mor Gabriel Manastırı

Midyat Tarihi Sokakları

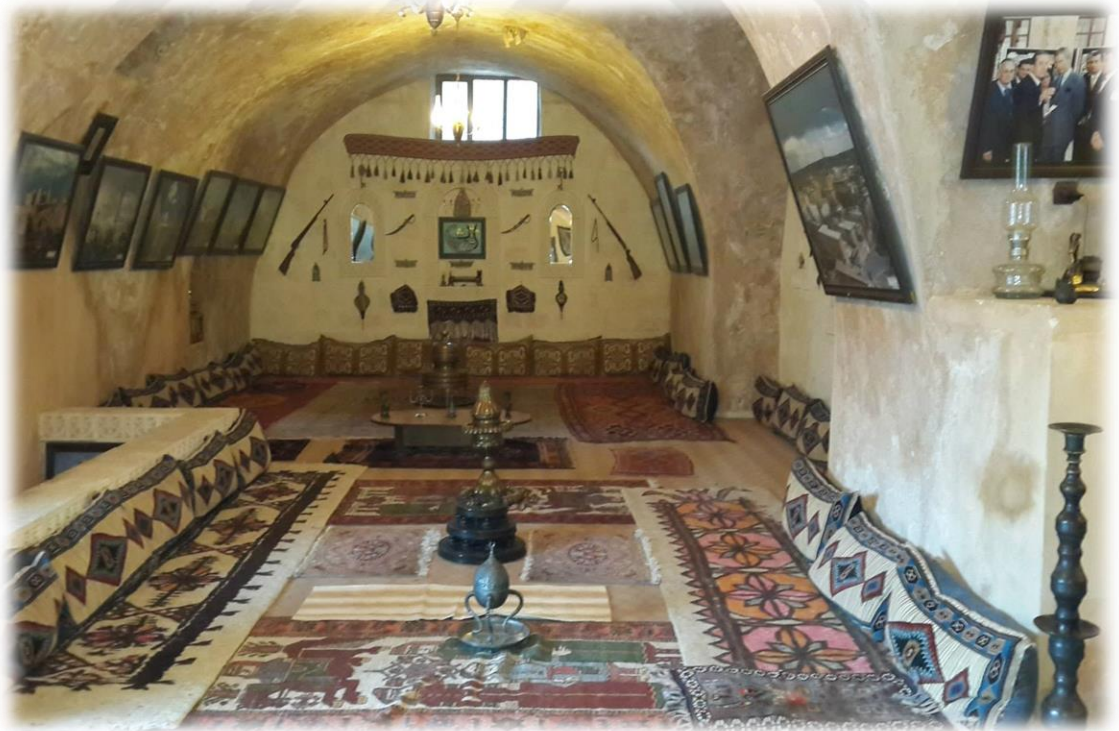
Midyat Ulucami

Şenköy (Epse)

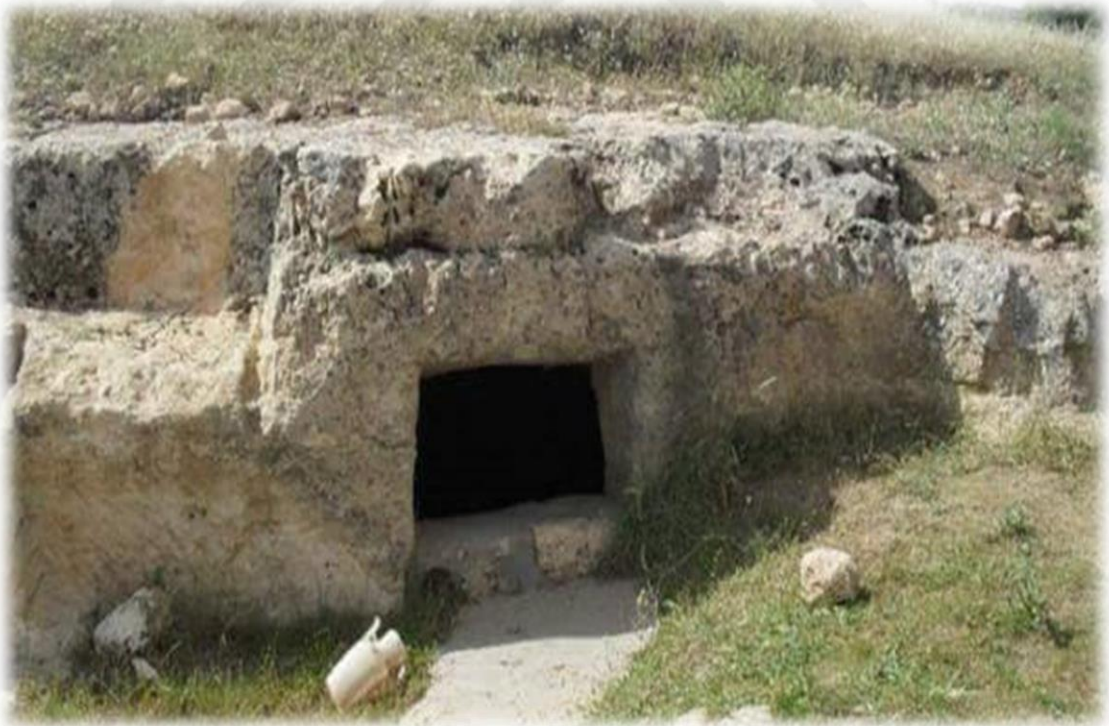
Şenköy (Epşe)'de Tarihi Taş Evler

Midyat (Estel) Gelüşke Hamı

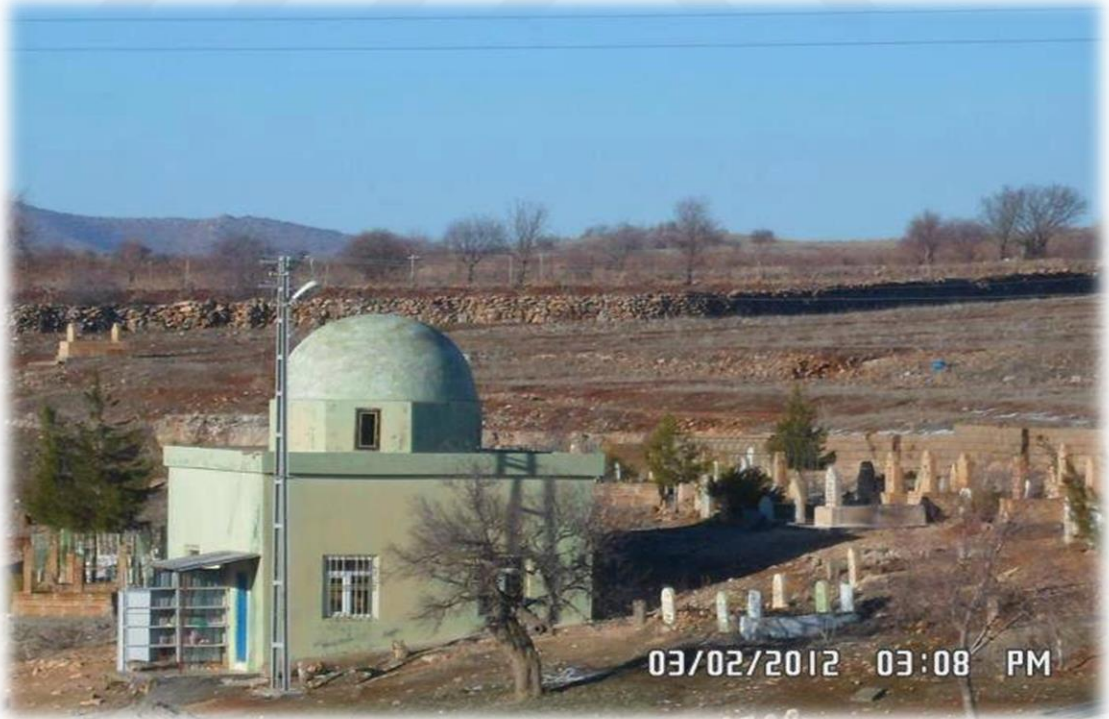
Acırlı (Derizbine) Şeyh Esved Türbesi

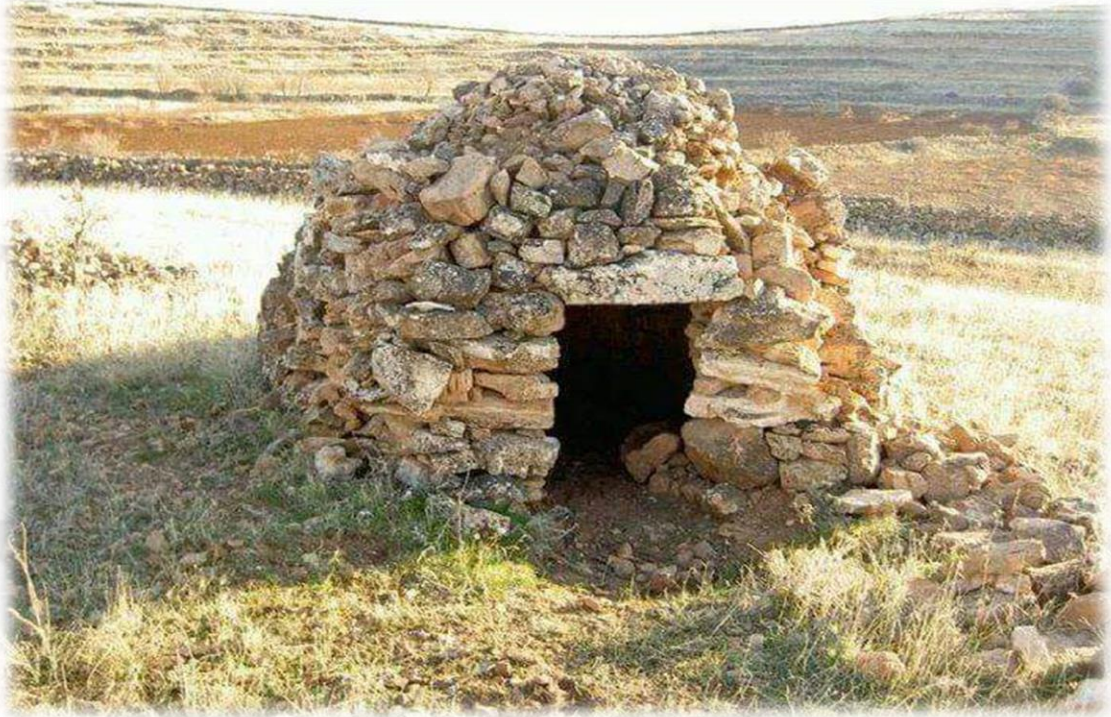
Acırlı (Derizbine) Eleth Yer altı Şehri

Ziyaret Köyü

Şenköy (Epşe) Şeyh Ahmet Türbesi

Taş ile Buğday döven Bir Mahalme Kadını

Midyat Hacı Kasım Altunkaya Camii

1900'lü Yıllarda Yerel Kıyafetli Arap Köylüleri (TRT Haber Fotoğraf Galerisi)

1900'lü yıllarda Midyat'tan Genel Bir Görüntü (TRT Haber Fotoğraf Galerisi)

1900'lü yıllarda Midyat'tan Genel Bir Görüntü (TRT Haber Fotoğraf Galerisi)

Meşke'den (tulum) İpsise(tereyağı) çıkaran köylüler (TRT Haber Fotoğraf Galerisi)

Eski Bir Fotoğraf Mahalmili Kadınlar (TRT Haber Fotoğraf Galerisi)

Mehmet ve Fehime YILDIRIM

Şerif DOĞAN ve İbrahim AKAR

Hıdır DEMİR

Tevfik Yenigün

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Şenköy’de doğdum. İlköğretimi Şenköy Aydın Acun İlköğretim Okulu’nda, lise öğretimini Şenköy Çok Programlı Lisesi’nde tamamladım. 1999 yılında öğrenim görmeye başladığım Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden 2003 yılında mezun oldum. 2003-2009 yıllarında Midyat Değişim Dershanesi ve Final Dershanelerinde öğretmenlik yaptıktan sonra 2009 yılından itibaren Ardahan Üniversitesi’nde memur olarak çalışmaktayım. 2016 yılında Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda başladığım yüksek lisans öğrenimine devam etmekteyim.

